

Εντύπο κλειστό Αρ. Αδ. 1133/25.2.97 Κ.Δ.Α.

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΔΡΑΣΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ετος 12ο - Τεύχος **46**

(Απρίλιος - Ιούνιος 1997)

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

	Σελ.
☐ Α. Κόρακα: Πού βαδίζει η Κοινή Αγροτική Πολιτική;	65
☐ Ν. Μαρτίνου, Κ. Παπαγεωργίου, Ν. Μαραβέγια: Αγροτικός τομέας και αγροτική Πολιτική: Προβλήματα και προοπτικές	75
☐ Κ.Α. Παπαγεωργίου: Προβλήματα του γεωργικού τομέα και σκέψεις για την αντιμετώπισή τους	91
☐ Κ.Α. Παπαγεωργίου: Αναγκαιότητα και δυνατότητες των συνεταιρισμών	111
☐ Ψήφισμα της γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε.: Ο ρόλος των συνεταιρισμών μπροστά στις νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες	119
☐ Γ. Σελλιανάκη: Κτηνοτροφία	121
☐ Νέα βιβλία	124
☐ Εκείνοι που έφυγαν: Μανώλης Σωπασάκης	125

ΧΡΕΟΣ ΜΑΣ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΑΣ ΑΝΟΙΞΗ!

ΑΓΡΟΤΙΚΗ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

με ανθρώπινο πρόσωπο

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΔΡΑΣΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Έτος 12ο - Τεύχος 46

(Απρίλιος - Ιούνιος 1997)

Πού βαδίζει η κοινή Αγροτική Πολιτική (*)

Του Ανδρέα Κόρακα⁽¹⁾

Πολιτικο-ιδεολογικοί Προσανατολισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το μέλλον της ΚΑΠ μας ενδιαφέρει κυρίως για δύο λόγους. Πρώτον: Η πολιτική αυτή δίνει στη γεωργία και στην οικονομία της χώρας μας ισχυρά εισοδηματικά και συναλλαγματικά στηρίγματα. Δεύτερον: Η τροπή που θα πάρει στα 'ερχόμενα χρόνια, συνδέεται με τους γενικότερους πολιτικούς και ιδεολογικούς προσανατολισμούς που θα προσδώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση του 2000 στην ίδια τη λειτουργία και στις παρεμβάσεις της.

Ποιός θα είναι λοιπόν ο μελλοντικός χαρακτήρας της ΕΕ:

Ο Jacques Delors συνόψισε πρόσφατα, σε σχήμα διλήμματος, την καίρια επιλογή για την Ενωμένη Ευρώπη του 21ου αιώνα, ως εξής: Θέλει η Ευρώπη να υπάρξει μόνο σαν ενιαίος οικονομικός χώρος; ή θέλει να λειτουργήσει και σαν παγκόσμια δύναμη;

Είναι φανερό ότι μία Ευρώπη-Δύναμη δεν μπορεί να αφήσει τη γεωργία της έρμαιο ανεξέλεγκτων και αστάθμητων δυνάμεων της παγκόσμιας αγοράς. Ούτε μπορεί να επιτρέψει τη διάλυση του κοινωνικού ιστού στις αγροτικές περιφέρειες της.

Οι πατέρες-θεμελιωτές της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας θέσπισαν την ΚΑΠ συνδυάζοντας, ως γνωστόν, τις αρχές της ελεύθερης οικονομίας με μηχανισμούς δημόσιου παρεμβατισμού. Τάχθηκαν σαφώς και κατηγορηματικά υπέρ μίας κοινής αγροτικής πολιτικής που λειτούργησε στη βάση τριών αρχών: της ελεύθερης κυκλοφορίας των προϊόντων στην Κοινότητα – της κοινοτικής προτίμησης – της χρηματο-οικονομικής αλληλεγγύης. Εξάλλου στη διάρκεια της δεκαετίας Delors ενισχύθηκε ο κοινωνικός παρεμβατικός ρόλος της Κοινότητας, αντίθετα στους νεοφιλελεύθερους ανέμους, που σάρωναν, την περίοδο εκείνη Ευρώπη και Αμερική.

(*) Εισήγηση στη Διημερίδα του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, με θέμα: «Το Αγροτικό πρόβλημα της Ελλάδος», Διημερίδα: 7-8 Μαΐου 1997, Αθήνα.

(1) Διευθυντής στη Γ.Δ. VI (Γεωργία) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η αρχή της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής ανακηρύχθηκε σε θεμελιώδη αρχή της Ένωσης. Οι διαρθρωτικές πολιτικές επανέφεραν στο προσκήνιο το δημόσιο αναπτυξιακό προγραμματισμό.

Το μέλλον της ΚΑΠ θα εξαρτηθεί πρώτα απ' όλα, από τις βασικές ιδεολογικο-πολιτικές επιλογές που θα κάνουν οι λαοί της Ε.Ε. και οι κυβερνήσεις τους, στα ερχόμενα χρόνια και από το χαρακτήρα που θα θελήσουν να προσδώσουν στην Ένωση.

Το μέλλον της ΚΑΠ θα επηρεαστεί επίσης από:

- τα νέα διεθνή γεωπολιτικά και γεωοικονομικά δεδομένα,
- τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες ευρωπαϊκές κοινωνίες της μεταβιομηχανικής εποχής.

Τα νέα γεωπολιτικά και γεωοικονομικά δεδομένα

Στη σύγχρονη παγκοσμιοποίηση των αλληλοεξαρτήσεων και αλληλοεπιδράσεων, οι εθνικοί και κρατικοί απομονωτισμοί είναι ανέφικτοι και ουτοπικοί. Παρακάμπτονται και εξουδετερώνονται, εκ των πραγμάτων, από τις προηγμένες τεχνολογίες (επικοινωνιακές, μεταφορών, οπλικές κ.α.), από τις διεθνικές χρηματο-οικονομικές και παραγωγικές δικτυώσεις, από την εμβέλεια των οικολογικών φαινομένων που προκαλούν οι ανθρώπινες δραστηριότητες.

Άμεσο και ζωτικό ενδιαφέρον εμφανίζουν για την Ευρωπαϊκή Ένωση οι δύο μεγάλοι γειτονικοί της γεωγραφικοί χώροι. Από τη μία μεριά η κεντρική και ανατολική Ευρώπη. Από την άλλη μεριά οι μη – ευρωπαϊκές χώρες της Μεσογείου. Η διεύρυνση προς ανατολάς και η ζώνη ελεύθερων συναλλαγών της Ένωσης με τις χώρες της Μεσογείου προβάλλουν σαν αναγκαίες και αναπόφευκτες γεωστρατηγικές σκοπιμότητες. Οι επιπτώσεις στο εμπόριο γεωργικών προϊόντων θα γίνουν ιδιαίτερα αισθητές μετά το 2010.

Το μέγιστο τμήμα του πληθυσμού της γης ζει κάτω από συνθήκες ένδειας ή και εξαθλίωσης. Οι αναπτυξιακές προσπάθειες έχουν σε μεγάλο βαθμό τελεματωθεί. Το διατροφικό πρόβλημα του πλανήτη μας συνολικά είναι οξύ και τείνει στις επόμενες δεκαετίες να γίνει οξύτερο.

Οι αντιλήψεις για τις στρατηγικές της οικονομικής ανάπτυξης αναθεωρούνται. Σήμερα η επικρατούσα θέση λέει ότι η προσπάθεια για αύξηση των διατροφικών προϊόντων πρέπει να γίνει κυρίως στις ίδιες τις χώρες του τρίτου κόσμου.

Η εμπειρία του παρελθόντος διδάσκει ότι οι επιδοτούμενες πλεονασματικές εξαγωγές της ΕΟΚ και των ΗΠΑ έβλαψαν τις χώρες του τρίτου κόσμου. Οι τοπικοί πληθυσμοί εγκατέλειψαν την παραγωγή βασικών εγχώριων διατροφικών ειδών, μιμήθηκαν εισαγόμενα καταναλωτικά πρότυπα, επιδόθηκαν σε εξαγωγικές μονοκαλλιέργειες μετανάστευσαν ή συσσωρεύτηκαν σε γιγαντιαίες πόλεις τέρατα. Από την άλλη μεριά, για πολλές από τις λιγότερο ανεπτυγμέ-

νες χώρες, οι εξαγωγές ορισμένων γεωργικών προϊόντων τους, στις αγορές των πλουσίων χωρών, συνιστούν βασικό παράγοντα για τη στήριξη της οικονομίας τους.

Το εμπόριο των γεωργικών προϊόντων θα γίνεται στο εξής όλο και πιο ανταγωνιστικό σε παγκόσμια κλίμακα. Τα προστατευτικά και δασμολογικά τείχη θα χαμηλώσουν και άλλο, οι εξαγωγικές επιδοτήσεις θα τείνουν προς κατάργηση. Η πίεση προς αυτή την κατεύθυνση είναι μεγάλη. Πιέζουν οι χώρες του τρίτου κόσμου, πιέζουν όμως και μεγάλες γεωργικές δυνάμεις όπως οι ΗΠΑ, Καναδάς, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Βραζιλία, Αργεντινή κ.ά. Η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου γεωργικών προϊόντων έχει υποστηρικτές και στο εσωτερικό της Ε.Ε. Οι υποστηρικτές δεν προέρχονται μόνο από επιχειρηματικούς κύκλους αλλά και από ευρύτερα λαϊκά στρώματα, συνδικάτα, ενώσεις καταναλωτών κ.ά. Αυτό απαντάται κυρίως στη Μ. Βρετανία και Σκανδιναβικές χώρες.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας προσδίδει ιδιαίτερη κινητικότητα στα φαινόμενα μετανάστευσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων, προς γεωγραφικές περιοχές και κοινωνίες χαμηλού κόστους. Είναι δυνατόν η ευρωπαϊκή γεωργία να επιβιώσει οικονομικά σε συνθήκες ελεύθερου και ανεξέλεγκτου παγκόσμιου ανταγωνισμού; Η απάντηση είναι όχι, πλην εξαιρέσεων που θα αφορούν μεταξύ άλλων και στις παραγωγές προϊόντων υψηλών ποιοτικών απαιτήσεων. Τυχόν άρση της στήριξης θα σημάνει το τέλος του μεγαλύτερου τμήματος της ευρωπαϊκής γεωργίας. Ακόμη και αν βρεθούν τρόποι για το διεθνή έλεγχο του λεγόμενου "κοινωνικού" ή και του "οικολογικού dumping".

Αν λοιπόν η Ευρωπαϊκή Ένωση θέλει να διατηρήσει ζωντανή και ακμαία τη γεωργία της και ευρύτερα την ύπαιθρο στις χώρες και τις περιφέρειές της, θα πρέπει να προσαρμόσει την ΚΑΠ στα νέα παγκόσμια δεδομένα και στις ανάγκες τις μεταβιομηχανικής εποχής που διανύουμε. Η Ε.Ε. θα πρέπει να συμβιβάσει την αγροτική της πολιτική —ειδικότερα τη στήριξη των γεωργικών της προϊόντων, καθώς και των αγροτικών της περιοχών— με την ελευθερία του διεθνούς εμπορίου. Εγχείρημα όχι ακατόρθωτο "όμως δύσκολο και επίπονο".

Αγροτική πολιτική και σύγχρονες κοινωνίες

Είναι φανερό ότι η Κοινή Αγροτική Πολιτική, όπως άλλωστε και όλες οι πολιτικές, δεν μπορεί να εκπονείται ούτε να ασκείται ερήμην της κοινωνίας και των προβλημάτων της. Η διατροφική επάρκεια και η αυτάρκεια δεν είναι προβλήματα που απασχολούν σήμερα τις κοινωνίες των χωρών της Ένωσης. Στην πρώτη γραμμή ενδιαφέροντος βρίσκονται τα προβλήματα ανεργίας και απασχόλησης, τα φαινόμενα του κοινωνικού αποκλεισμού, οι συνθήκες διαβίωσης στις πόλεις, η ερήμωση αγροτικών περιοχών, η ποιότητα ζωής, η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος, η υγιεινή των τροφίμων, η προστασία του καταναλωτή κ.ά.

Αν η σύγχρονη ΚΑΠ δεν δώσει πειστικές απαντήσεις απέναντι στα βασικά κοινωνικά προβλήματα του καιρού μας τότε η αποδοχή της από τους ευρωπαϊούς πολίτες καταναλωτές και φορολογούμενους θα κλονιστεί. Η πρόσφατη

κρίση με την σπογγώδη εγγεφαλοπάθεια των βοοειδών (η ασθένεια των “τρελών αγελάδων”) υπήρξε καταλυτική για αναθεώρηση των αντιλήψεων. Σήμανε την έντονη αποδοκιμασία της βιομηχανοποιημένης, υπερεντατικής γεωργίας και ιδίως της κτηνοτροφίας.

Οι διαπιστώσεις σχετικά με τα σύγχρονα προβλήματα της ανεργίας και οι ζητούμενες ευελιξίες σχετικά με το χρόνο και τις δομές της απασχόλησης, καθιστούν επίκαιρο το ρόλο και τη σημασία της πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο.

Η μεγάλη μηχανοποιημένη και υπερεξοπλισμένη γεωργική εκμετάλλευση, που απασχολεί πλήρως τα μέλη μίας αγροτικής οικογένειας, δεν είναι σε κάθε περίπτωση η υποδειγματική παραγωγική μονάδα. Η συγκράτηση ακμαίου και αριθμητικά επαρκούς πληθυσμού στην ύπαιθρο απαιτεί την ανάπτυξη και άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων δίπλα, γύρω και συμπληρωματικά προς τη γεωργική δραστηριότητα. Παράλληλα αναγνωρίζεται ο κοινωνικός ρόλος και η σημασία των μικρών πόλεων της υπαίθρου, των μικρών έργων υποδομής τοπικού ενδιαφέροντος, όπως και η κινητοποίηση του ενδογενούς δυναμικού των τοπικών κοινωνιών. Στα μικρά τοπικά έργα δεν καταλογίζεται η πολυδιάσπαση όταν και εφόσον εντάσσονται στη λογική των δικτύων, εφόσον εξυπηρετούν τη χωροταξική ισορροπία και συμβάλλουν στη διατήρηση ακμαίου και παραγωγικού πληθυσμού στην ύπαιθρο.

Η απο-αγροτοποίηση και η αστυφιλία δεν αποτελούν πλέον πρόοδο. Ο αγροτικός χώρος αξιολογείται σαν πεδίο ανάπτυξης μίας πιο ανθρώπινης και ποιοτικά αναβαθμισμένης μεταβιομηχανικής κοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό η γεωργία κρίνεται σαν αναγκαία, όχι όμως και σαν επαρκής συνθήκη για την ανάπτυξη της υπαίθρου. Η γεωργία αξιολογείται όχι μόνο για την προσφορά της στην παραγωγή τροφίμων και πρώτων υλών αλλά και για τη συμβολή της στην απασχόληση, στην ποιότητα ζωής, στις χωροταξικές και οικολογικές ισορροπίες.

Αυτή την πολυ-λειτουργικότητα της γεωργίας καλείται να σταθμίσει και να αξιολογήσει η μελλοντική ΚΑΠ.

ΚΑΠ: Η στροφή του '92

Λίγος χρόνος έχει παρέλθει από την πλήρη εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων που αποφασίστηκαν το 1992 και που στη συνέχεια επιβεβαιώθηκαν και συμπληρώθηκαν με τη συμφωνία του γύρου της Ουραγουάης (GATT).

Αν επιχειρήσουμε ένα συνοπτικό απολογισμό αυτής της μεταρρύθμισης θα διαπιστώσουμε τα εξής:

Από τη μία μεριά:

— Η μεταρρύθμιση προέβλεψε και διευκόλυνε τη συμφωνία στη GATT περισώζοντας και νομιμοποιώντας διεθνώς, το μέγιστο των κεκτημένων της ΚΑΠ. Στο γύρο της Ουρουγουάης έγινε μία καινοτομία σε σχέση με την κατάταξη των γεωργικών επιδοτήσεων, ως εξής: (Α) Οι υπό περιορισμό (“red box”). (Β) Οι επιτρεπόμενες (“green box”) (Γ) μία ενδιάμεση κατηγορία (“blue box”), που είναι

οι επιτρεπόμενες υπό προϋποθέσεις. Στην ενδιάμεση κατηγορία η Ε.Ε. περιέλαβε και διέσωσε σημαντικό τμήμα των επιδοτήσεων της ΚΑΠ. Άγνωστο είναι όμως αν αυτές θα μείνουν και μελλοντικά στο απυρόβλητο.

— Η μεταρρύθμιση συνετέλεσε στο να εξαφανιστούν τα μεγάλα διαρθρωτικά πλεονάσματα όπως των σιτηρών, του βόειου κρέατος, των γαλακτοκομικών προϊόντων.

Από την άλλη μεριά:

— Η κατανομή των επιδοτήσεων της ΚΑΠ εξακολουθεί, σε σημαντικό βαθμό, να ευνοεί τις πιο μεγάλες και πιο αποδοτικές εκμεταλλεύσεις.

— Οι σχέσεις ΚΑΠ και πολιτικής για το περιβάλλον δεν είναι ακόμη ικανοποιητικές.

— Η πολιτική των γεωργικών αγορών και η πολιτική των γεωργικών διαρθρώσεων, δεν είναι ικανοποιητικά εναρμονισμένες.

— Δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί οι μεταρρυθμίσεις, ούτε έχουν εκπονηθεί αξιόπιστες πολιτικές, για ορισμένα βασικά προϊόντα του νότου όπως κρασιά, ελαιόλαδο, καπνά κ.ά.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η μεταρρύθμιση του '92 γενίκευσε τους ποσοστικούς περιορισμούς και τα συστήματα ατομικών ή συλλογικών ποσοστώσεων. Οι επιδοτούμενες ποσότητες (κατά την περίπτωση, οι επιδοτούμενες εκτάσεις ή οι επιδοτούμενες ζωϊκές μονάδες) είναι οριοθετημένες σε ατομική ή συλλογική βάση. Οι ατομικές ποσοστώσεις, εξασφαλίζουν από τη μία μεριά τους δικαιούχους, δημιουργούν όμως και μία σειρά από προβλήματα σχετικά με τη μεταβίβαση, την κυριότητα, τη σύνδεσή τους με ορισμένη γεωγραφική ζώνη, την είσοδο νέων αγροτών στο επάγγελμα.

Η μεταρρύθμιση στα σιτηρά καθιέρωσε μία σημαντική καινοτομία. Ένα τμήμα της στήριξης δίνεται με στρεμματική ενίσχυση, σε αντιστάθμιση ανάλογης μείωσης των εγγυημένων τιμών.

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ έγινε παράλληλα με την εφαρμογή σημαντικών κοινοτικών προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης και γεωργικών υποδομών στα πλαίσια των δύο "πακέτων Delors». Από τα προγράμματα αυτά ενισχύεται σημαντικά ο νότος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι αγροτικές του περιφέρειες. Εντούτοις οι παρεμβάσεις των διαρθρωτικών ταμείων κρίνονται πολύπλοκες και πολυδιασπασμένες. Χρειάζεται μία πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση, απλούστευση και αποκέντρωση.

ΚΑΠ 2000: Οι προθεσμίες

Η διακυβερνητική συνδιάσκεψη (καλοκαίρι '97) φιλοδοξεί να θεσπίσει τη νέα θεσμική συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αμέσως μετά τη συνδιάσκεψη (το ενωρίτερο το φθινόπωρο του 1997) θα δρομολογηθούν νέες διαπραγματεύσεις. Η Ένωση θα πρέπει να αποφασίσει: (Α) για την οροφή και την διάρθρωση

του προϋπολογισμού της κατά την εξαετία 2000–2005, (Β) για τον τρόπο λειτουργίας και τις παρεμβάσεις των διαρθρωτικών της ταμείων κατά την ίδια περίοδο, (Γ) το διαπραγματευτικό πλαίσιο και σχέδιο για τη διεύρυνση προς τις χώρες της κεντρικής και της ανατολικής Ευρώπης καθώς επίσης και την Κύπρο, (Δ) τη νέα μεταρρύθμιση της ΚΑΠ.

Η προσεχής μεταρρύθμιση της ΚΑΠ επισπεύδεται κάτω από την πίεση ορισμένων προθεσμιών. Ειδικότερα:

(1) Ο νέος γύρος πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων υπό την αιγίδα της Παγκόσμιας Οργάνωσης Εμπορίου (διαδόχου της GATT) προβλέπεται να ξεκινήσει το 1999. Άγνωστο είναι πότε και πώς θα καταλήξει. Η τάση πάντως για τη γεωργία είναι προδιαγεραμμένη. Είναι η εμβάθυνση και επέκταση των αρχών που καθιέρωσε ο γύρος της Ουρουγουάης. Οι πιέσεις προς αυτή την κατεύθυνση είναι έντονες και ασκούνται τόσο από τις λιγότερες ανεπτυγμένες χώρες, όσο και από τις μεγάλες γεωργικές και βιομηχανικές δυνάμεις. Πρόγευση δίνει άλλωστε και η πρόσφατη αγροτική νομοθεσία των ΗΠΑ (Fair Act) που λήγει το 2002. Η ΚΑΠ με βάση τη συμφωνία του γύρου της Ουρουγουάης μπορεί να παραμείνει στο απυρόβλητο μέχρι το 2003. Για τη συνέχεια όμως ιδίως για την επόμενη μέρα της προσεχούς διαπραγμάτευσης, οποτεδήποτε αυτή καταλήξει θα πρέπει να περιμένουμε παραπέρα μείωση της εξωτερικής προστασίας, μείωση των εξαγωγικών επιδοτήσεων, μείωση ή κατάργηση κατά την περίπτωση των εγγυημένων τιμών. Η στήριξη της γεωργίας και των προϊόντων της θα πρέπει να γίνεται, σε μεγαλύτερο βαθμό από όσο σήμερα, με ενισχύσεις αποσυσχετισμένες από τον όγκο παραγωγής, για μεγέθη οριοθετημένα, καθώς και με προγράμματα υποδομής και γενικότερης αγροτικής ανάπτυξης.

(2) Η Ένωση θα πρέπει να καθορίσει το δημοσιονομικό της περίγραμμα για την εξαετία 2000–2005. Καθόλες τις ενδείξεις η οροφή του προϋπολογισμού της Ένωσης δεν θα ξεπερνάει, και την προσεχή εξαετία το ανώτατο όριο του 1,27% του ΑΕΠ της. Στο πλαίσιο αυτό τέσσερεις μεγάλες κατηγορίες δαπανών θα διεκδικήσουν πόρους. **Πρώτον:** Οι γεωργικές δαπάνες εγγυήσεων που σήμερα απορροφούν τη μερίδα του λέοντος (σχεδόν το μισό του προϋπολογισμού). **Δεύτερον:** Οι διαρθρωτικές πολιτικές (σήμερα απορροφούν περίπου το ένα τρίτο). **Τρίτον:** Οι λοιπές πολιτικές και δράσεις. **Τέταρτον:** Οι προενταξιακές ενισχύσεις για τις χώρες της ΚΑΕ. Η οριοθέτηση και η κατανομή των κονδυλίων για τη στήριξη των γεωργικών προϊόντων και των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης είναι θέμα ανοιχτό για συζήτηση και διαπραγμάτευση.

(3) Η διεύρυνση της Ένωσης προς ανατολάς συνιστά μία επιπλέον πρόκληση για την ΚΑΠ. Εντούτοις το πρώτο κύμα χωρών που θα ενταχθούν αναμένεται το νωρίτερο του 2002, το πιθανότερο όμως γύρω στο 2005.

Καθόλες τις ενδείξεις πάντως στις μελλοντικές διευρύνσεις θα προβλεφθούν σημαντικές μεταβατικές περιόδους. Εξάλλου το μέγεθος των διαρθρωτικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι χώρες αυτές θα εμποδίζει την πλήρη αξιοποίηση του γεωργικού παραγωγικού τους δυναμικού επί πολλά ακόμη χρόνια. Το δημοσιονομικό βάρος της διεύρυνσης θα είναι ελάχιστο ή μηδενικό σε ότι αφορά τις δαπάνες εγγυήσεων για αρκετά ακόμη χρόνια, τουλάχιστον μέχρι το

2005. Οι χώρες όμως ΚΑΕ θα γίνουν σημαντικοί "πελάτες" των διαρθρωτικών ταμείων της ΕΕ.

(4) Πρόσφατες αναλύσεις και εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δείχνουν ότι, παρά τη μεταρρύθμιση του '92, ορισμένοι κλάδοι παραγωγής, ιδίως των σιτηρών και του βοείου κρέατος, τείνουν να γίνουν και πάλι έντονα πλεονασματικοί, στα ερχόμενα 5—10 χρόνια, αν δεν ληφθούν σύντομα νέα μέτρα.

Στα μεν σιτηρά προβλέπεται συνεχής αύξηση των φυσικών αποδόσεων, ενώ στο βόειο κρέας προβλέπεται αύξηση της παραγωγής και στασιμότητα της κατανάλωσης. Είναι φανερό ότι η διατήρηση του Status-Quo στην ΚΑΠ μεσο-μακροπρόθεσμα είναι και εξ αυτού του λόγου ανέφικτη.

ΚΑΠ 2000: Οι προσανατολισμοί

Η επικρατούσα σήμερα άποψη, ιδίως στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υποστηρίζει ότι θα πρέπει να συνεχιστεί η μείωση των θεσμικών τιμών της ΚΑΠ, για να παραμείνει η γεωργία της Ένωσης ανταγωνιστική στο νέο παγκοσμιοποιημένο εμπορικό περιβάλλον. Αυτό αφορά κυρίως στα βασικά προϊόντα που διακινούνται στην παγκόσμια αγορά, όπως δημητριακά, ζωοκομικά κ.ά. Μείωση των θεσμικών τιμών (που στα δημητριακά και στο βόειο κρέας θα μπορούσε να είναι της τάξης του 20—30%) θα ελαχιστοποιήσει ή καταστήσει εντελώς περιττές τις εξαγωγικές επιδοτήσεις και θα μειώσει σημαντικά την εξωτερική προστασία. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι μία τέτοια προσαρμογή θα επιτρέψει στην Ένωση να διαπραγματευτεί κάτω από καλύτερους όρους στον προσεχή γύρο της Παγκόσμιας Οργάνωσης Εμπορίου.

Μείωση των τιμών θέτει εκ των πραγμάτων και πάλι ζήτημα πρόσθετων εισοδηματικών αντισταθμίσεων κατά το προηγούμενο του '92. Όμως δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι θα εφαρμοστεί και πάλι αυτούσια η λογική των αντισταθμίσεων του '92 και τούτο για τους εξής κυρίως λόγους: **Πρώτον**, γιατί θα απαιτηθούν πρόσθετα κονδύλια, ενώ παράλληλα προβλέπεται ότι θα μειωθεί η ποσοστιαία συμμετοχή του γεωργικού ταμείου (FEOGA) στον προϋπολογισμό της Ένωσης. **Δεύτερον**, γιατί οι χώρες του νότου ζητούν επίσης ανάλογες αντισταθμίσεις σε Μεσογειακά προϊόντα για τα οποία μειώθηκε τα τελευταία χρόνια η εξωτερική προστασία (διάφορα φρούτα, για παράδειγμα). **Τρίτον**, γιατί οι αντισταθμίσεις του 1992 στα δημητριακά, σε άλλες αροτραίες καλλιέργειες ή στα βοοειδή βασίστηκαν είτε σε ιστορικά στοιχεία αποδόσεων, είτε χορηγούνται χωρίς όρια μεγάλους των εκμεταλλεύσεων. Αποζημιώθηκαν έτσι γενναϊόδωρα —προκλητικά σε ορισμένες περιπτώσεις— οι μεγαλοπαραγωγοί.

Είναι βέβαιο ότι και στην προσεχή μεταρρύθμιση θα ισχύσουν, όπως και σήμερα, με διάφορες παραλλαγές, συστήματα ποσοστώσεων και ποσοτικών περιορισμών. Οι επιδοτήσεις δηλαδή θα χορηγηθούν σε ποσότητες (εκτάσεις ή ζωικές μονάδες ή δέντρα) που θα είναι οριοθετημένες σε ατομική ή συλλογική βάση.

Είναι επίσης φανερό ότι θα συνεχιστεί —άγνωστο ακόμη σε πια έκταση— ή τάση για παραπέρα αποσυσχέτιση (decoupling) των επιδοτήσεων από τις παραγόμενες ποσότητες. Οι ΗΠΑ έκαναν ριζική στροφή προς την κατεύθυνση αυτή (Fair Act, 1996). Για περισσότερο αποσυσχετισμό των επιδοτήσεων από την παραγωγή αναμένεται ότι θα ασκηθεί πίεση στις προσεχείς πολυμερείς διαπραγματεύσεις (ΠΟΕ).

Η ιδέα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να χορηγείται η επιδότηση του ελαιολάδου στο δένδρο δεν είναι τυχαία, έστω και αν η δικαιολογητική της αφετηρία είναι οι καλύτεροι και διαφανέστεροι έλεγχοι. Αν η ιδέα αυτή της Επιτροπής γινόταν πράξη η χώρα μας θα εισέπραττε τουλάχιστον το ίδιο, ίσως και μεγαλύτερο, ποσό από όσο εισπράττει σήμερα από το FEOGA. Το πρόβλημα όμως της διανομής και διαφοροποίησης της επιδότησης στο εσωτερικό, είναι φανερό ότι εμφανίζει δυσκολίες.

Η ευρωπαϊκή επιτροπή πιστεύει ότι οι αποσυσχετισμένες από την παραγωγή επιδοτήσεις, μπορούν στο μέτρο του δυνατού να διαφοροποιούνται με κριτήρια γεωγραφικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά.

Για το βαμβάκι και τα καπνά εισρέουν στη χώρα μας ετήσιες παραγωγικές επιδοτήσεις της τάξης των 350 δισ. (επιπλέον εισρέει και συνάλλαγμα από τις εξαγωγές). Ριζική αμφισβήτηση των καθεστώτων, όπως αυτά ισχύουν σήμερα, μπορεί να οδηγήσει σε ανεπιθύμητα αποτελέσματα. Η διεκδίκηση επί μέρους ρυθμίσεων δεν πρέπει να οδηγήσει στην ανατροπή της βασικής φιλοσοφίας των συστημάτων. Η διαχείριση των επιδοτήσεων πρέπει πάντως να βελτιωθεί και να γίνει τελείως αξιόπιστη.

Σε σχέση με τα όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω θα πρέπει να επισημάνουμε ότι ακόμη τίποτα δεν έχει προαποφασιστεί ούτε έχει καν προταθεί επίσημα. Περιγράψαμε τάσεις και κυρίαρχες αντιλήψεις. Είναι πάντως φανερό, ότι η διεκδίκηση και κατοχύρωση επιδοτήσεων και ενισχύσεων στο πλαίσιο της νέας ΚΑΠ θα απαιτήσει σκληρή διαπραγμάτευση, επαρκή τεκμηρίωση, κοινωνική και οικονομική δικαιολόγηση και ιδίως εγγυήσεις χορηγίας διαχειρίσεως.

Οι επιδοτήσεις μπορεί να αποτελούν αναγκαία συνθήκη για την επιβίωση της ευρωπαϊκής γεωργίας. Δεν συνιστούν όμως και επαρκή συνθήκη για την ευημερία των αγροτών. Η επιτυχής εμπορική αξιοποίηση των προϊόντων και η ορθολογική οργάνωση της παραγωγής και της διακίνησης είναι απαραίτητες προϋποθέσεις. Στην Ευρώπη, των γεωργικών εκμεταλλεύσεων οικογενειακού τύπου, η λειτουργία συνεταιρισμών είναι απολύτως αναγκαία. Στις περισσότερες χώρες της Ένωσης οι αγροτικοί συνεταιρισμοί με δύναμη το μέγεθος, την οργάνωση και τη δικτύωσή τους, επιτυγχάνουν τους σκοπούς τους, χωρίς κρατικές ενισχύσεις και προστασίες.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει ούτε φαίνεται ότι θα αποκτήσει συνεταιριστική νομοθεσία. Όμως το συνεταιριστικό κίνημα είναι βαθειά ριζωμένο στις σύγχρονες ευρωπαϊκές κοινωνίες και στις συνειδήσεις των πολιτών τους. Συνδυάζουν την αλληλεγγύη στο εσωτερικό τους και την επιτυχή επιχειρηματική δραστηριότητα, σε όφελος των αγροτών μελών τους, προς τα έξω.

Ένα από τα καίρια ζητήματα που συζητούνται, είναι και η εκπόνηση μίας αξιόπιστης και πιο αποτελεσματικής κοινοτικής πολιτικής για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου. Σήμερα παρατηρείται έντονη αποσπασματικότητα και πολυδιάσπαση μέσω και προγραμμάτων. Τρεις ιδέες κερδίζουν έδαφος. Πρώτο, η γεωγραφική ολοκληρωμένη προσέγγιση. Δεύτερο, η ενίσχυση των γνωστών προγραμμάτων τοπικής ανάπτυξης (π.χ. τύπου LEADER), Τρίτον η αποκέντρωση και υπευθυνοποίηση των τοπικών κοινωνιών για ενεργό συμμετοχή και κινητοποίηση γύρω από τα προγράμματα.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δήλωσε πρόσφατα, δια των εκπροσώπων της, ότι δεν αναζητεί υποκατάστατα της ΚΑΠ ούτε με την πολιτική τοπικής αγροτικής ανάπτυξης ούτε με την περιφερειακή πολιτική. Αντίθετα θεωρεί ότι τα προγράμματα τοπικής ολοκληρωμένης ανάπτυξης, είναι απαραίτητο συμπλήρωμα της πολιτικής που στηρίζει τα προϊόντα.

Είναι φανερό ότι η γεωργία είναι αναγκαία όχι όμως και επαρκής συνθήκη για την ανάπτυξη της υπαίθρου. Για την ανάπτυξη της υπαίθρου χρειάζεται να δημιουργηθούν υποδομές και θέσεις εργασίας, συμπληρωματικές ή εναλλακτικές προς τη γεωργία. Χωρίς όμως γεωργία, η ύπαιθρος δεν μπορεί να επιβιώσει κοινωνικά. Τέλος χωρίς επαρκή (και λογική) στήριξη στα προϊόντα η Ευρωπαϊκή γεωργία δύσκολα θα επιβιώσει.

Η νέα μεταρρύθμιση της ΚΑΠ άρχισε να δρομολογείται. Οι προσεχείς συζητήσεις κρύβουν μεγάλους κινδύνους αλλά και μεγάλες δυνατότητες. Παραμονεύουν οι ακραίοι νεοφιλελεύθεροι, οι απομονωτικοί, αυτοί που θέλουν να επανεθνικοποιήσουν την ΚΑΠ, αυτοί που θέλουν να διατηρήσουν τα κεκτημένα σε βάρος των αδυνάτων ή σε βάρος της ποιότητας ζωής και της υγείας των πολιτών. Παρουσιάζονται όμως και ευκαιρίες για μια ΚΑΠ πιο δίκαιη, πιο αποτελεσματική, προσαρμοσμένη στις ανάγκες των καιρών. Οι καιροί είναι κρίσιμοι. Χρειάζεται εγρήγορση και προετοιμασία.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΠΝΑ.

Η Σ.Ε.Κ.Ε. αποτελεί τη συνεταιριστική επιχείρηση των Ελλήνων καπνοπαραγωγών στην επεξεργασία και στις εξαγωγές του καπνού.

Οικονομικά ισχυρή και επιχειρηματικά δραστήρια, η Σ.Ε.Κ.Ε. διαθέτει σύγχρονες εγκαταστάσεις για 22.000 τόνους καπνού, κυρίως στη Θεσσαλονίκη, στην Καβάλα και στην Ξάνθη.

Αξιοποιώντας τη γνώση και τη δύναμη της συνεργασίας, λειτουργεί ανταγωνιστικά και με επιτυχία στις συνθήκες του ισχυρού παγκόσμιου ανταγωνισμού στην αγορά του καπνού.

Με την απασχόληση 1.500 ατόμων στην περίοδο επεξεργασίας του καπνού, η Σ.Ε.Κ.Ε. αποτελεί σημαντικό στήριγμα για τα εισοδήματα των καπνοπαραγωγικών περιοχών.

Επί μισό αιώνα και σε δύσκολους καιρούς, η Σ.Ε.Κ.Ε. στήριξε και στηρίζει την ελληνική καπνοπαραγωγή.

SYMEDIA S.A.

Σ.Ε.Κ.Ε. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΠΝΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ: ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ 1, ΕΥΟΣΜΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗ ΤΗΛ.: (031) 60.93.00
ΥΠΟΚ/ΜΑ ΑΘΗΝΩΝ: ΕΛ.ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 6, 106 71 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ.: 36.29.273

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΚΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ν.Μαρτίνοσ(*), Κ.Παπαγεωργίου(**), Ν.Μαραβέγιασ(***)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ήδη δρομολογημένες διεθνείς εξελίξεις και η αντίστοιχη ταχύρρυθμη μεταβολή του διεθνούς πλαισίου στο οποίο είναι οργανικά ενταγμένη η ελληνική γεωργία, επιβάλλουν να γίνουν ορισμένες προσαρμογές όσο το δυνατόν πιο γρήγορα. Η μέχρι σήμερα προσαρμοστικότητα της ελληνικής γεωργίας στα νέα δεδομένα κάθε άλλο από ικανοποιητική μπορεί να θεωρηθεί. Η φθίνουσα δε ανταγωνιστικότητα που εμφανίζει τα τελευταία 15 χρόνια υπογραμμίζει ίσως κατά τον πλέον σαφή τρόπο αυτή την αυξανόμενη αδυναμία προσαρμογής της.

Κατά την παρελθούσα δεκαπενταετία έγινε φανερό πως δεν αρκούσε μόνο το πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής για να δρομολογηθούν αυτόματα οι διαδικασίες εκείνες που θα έθεταν την Ελληνική Γεωργία σε μια ανταγωνιστική τροχιά. Πέρα από τις όποιες ανεπάρκειες, καθυστερήσεις κλπ. του αγροτικού κόσμου και των φορέων του (ΠΑΣΕΓΕΣ, ΓΕΣΑΣΕ, ΣΥΔΑΣΕ κλπ.), έγινε επίσης φανερό, πως η αγροτική πολιτική που ασκήθηκε σε εθνικό επίπεδο στο πλαίσιο της ΚΑΠ, χαρακτηριζόταν από σοβαρές ανεπάρκειες και από έλλειψη ικανοποιητικής αποτελεσματικότητας.

Σήμερα, όσο ποτέ άλλοτε, είναι επιτακτική ανάγκη, να επανεξεταστούν οι εθνικοί στόχοι και η ιεράρχηση των προτεραιοτήτων της ασκουμένης αγροτικής πολιτικής. Είναι προφανές, ότι η διαμόρφωση της ακριβέστερης δυνατής εικόνας που εμφανίζει σήμερα η ελληνική γεωργία, αλλά και η σε βάθος γνώση των διαδικασιών που έχουν ήδη δρομολογηθεί, αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση τόσο για τον καθορισμό εφικτών στόχων σε εθνικό επίπεδο, αλλά και για τη χάραξη των βασικών κατευθύνσεων της αγροτικής πολιτικής, που πρέπει να ασκηθεί σ' ένα μεταβαλλόμενο πλαίσιο της ΚΑΠ και με βάση τα δεδομένα μιας κατ' ανάγκη περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής στο ορατό μέλ-

(*) Καθηγητής Γ.Π.Α.(**) Καθηγητής Γ.Π.Α. (***) Αναπλ. Καθηγητής Γ.Π.Α.

λον. Η σε βάθος γνώση των διεργασιών που συντελούνται σήμερα στην ύπαιθρο και γίνονται ορατές με τα όποια θετικά και αρνητικά τους αποτελέσματα, είναι αναγκαία όσο ποτέ άλλοτε, για τη διαμόρφωση ρεαλιστικών και αποτελεσματικών προτάσεων πολιτικής.

Η ελληνική γεωργία σήμερα, ή καλύτερα ο αγροτικός χώρος, η ύπαιθρος, χαρακτηρίζεται από μια πολυμορφία, η οποία μόνο επιφανειακά θα μπορούσε ν' αποτυπωθεί, ακόμα και στην περίπτωση που υπήρχαν όλα τα αναγκαία ποσοτικά δεδομένα, καθώς, παρόλη τη φαινομενική στασιμότητα του γεωργικού προϊόντος, σοβαρότατες αλλαγές έχουν συντελεστεί και συντελούνται καθημερινά στις υφιστάμενες σχέσεις παραγωγής και διανομής του. Η ελλιπής γνώση αυτών των διεργασιών αφήνει αναπάντητα θεμελιώδους σημασίας ερωτήματα και εμποδίζει την αποτελεσματική αντιμετώπιση των υφισταμένων προβλημάτων. Συνακόλουθα, η κατά το δυνατό ακριβέστερη γνώση του αγροτικού χώρου, ως χώρου με τη φυσική, την κοινωνική, την οικονομική και την πολιτική του διάσταση, ως χώρου με την πολλαπλότητα των σχέσεών του και των διασυνδέσεών του στην υπόλοιπη οικονομία και κοινωνία, που μετασχηματίζεται ραγδαία, αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για να καθοριστούν εφικτοί στόχοι και να διαμορφωθούν αποτελεσματικότεροι τρόποι παρέμβασης.

Σύντομη αναφορά στην ιστορική εξέλιξη της ελληνικής γεωργίας και της συμβολής της στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας

α) Η περίοδος 1953-1973

Η πρώτη μεταπολεμική περίοδος 1953-1973 χαρακτηρίζεται από την ταχύρρυθμη μεγέθυνση του γεωργικού προϊόντος (ετήσιος ρυθμός 3,4%) σε σύγκριση τόσο με το παρελθόν, όσο και με το χρονικό διάστημα που ακολούθησε. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα η ελληνική γεωργία εμφανίζει έναν αξιόλογο δυναμισμό και συμβάλλει πολλαπλώς στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας. Η αγροτική πολιτική ασκούμενη σ' ένα πλαίσιο αρκετά προστατευτικό για την εγχώρια παραγωγή, διευκόλυνε την κερδοφορία του κεφαλαίου στους άλλους τομείς της οικονομίας, κυρίως με τη διατήρηση του κόστους διατροφής σε σχετικά χαμηλά επίπεδα και συνακόλουθα του κόστους αναπαραγωγής του εργατικού δυναμικού. Ακόμα, τρεις άλλοι παράγοντες υπογραμμίζουν την τεράστια συμβολή του αγροτικού τομέα στην ανάπτυξη των άλλων τομέων της οικονομίας:

α) η μεταφορά ανθρώπινου κεφαλαίου που συνεπάγεται η αγροτική έξοδος, για το οποίο οι άλλοι τομείς δεν επιβαρύνθηκαν καθόλου για τη δημιουργία του,

β) η τεράστια μεταφορά πόρων στις αστικές περιοχές που συνεπάγεται η

αγροτική έξοδος για την αγορά οικοπέδων και κατοικιών. Ας σημειωθεί, ότι σ' ολόκληρη την εικοσαετία 1953/73 το 40%-50% των ιδιωτικών επενδύσεων κατευθύνονται προς τον κλάδο των κατασκευών. Δεν είναι επομένως περιεργό που ο αγροτικός τομέας υπέστη αργότερα τις συνέπειες αυτής της διαρροής πλεονάσματος, με αποτέλεσμα να ανακοπεί η δυναμική που είχε δημιουργηθεί κατά την πρώτη κυρίως δεκαετία (1953/63), και

γ) η εξασφάλιση συναλλάγματος για την ανάπτυξη της οικονομίας μέσω του πλεονασματικού εμπορικού ισοζυγίου γεωργικών προϊόντων.

Παρά τις υπάρχουσες ελλείψεις και ανεπάρκειες, η αγροτική πολιτική πέτυχε ν' ανταποκριθεί στις προτεραιότητες που έθεσε, αφού κατόρθωσε να συγκρατήσει το κόστος διατροφής σε ανεκτά επίπεδα και να επιτύχει τον υψηλότερο ρυθμό μεγέθυνσης (4%) του γεωργικού προϊόντος, δίνοντας προτεραιότητα στο διαρθρωτικό της σκέλος (3,4% του ακαθαρίστου γεωργικού προϊόντος η κρατική επενδυτική δαπάνη, έναντι 2,4% του αντιστοίχου ακαθαρίστου γεωργικού προϊόντος από την πολιτική τιμών και εισοδημάτων).

Δεν χωρεί όμως αμφιβολία πως η διαρθρωτική πολιτική ήταν ανεπαρκής κυρίως σε ζητήματα πολιτικής γης, γεωργικής έρευνας, εκπαίδευσης, αναπροσανατολισμού της σύνθεσης του γεωργικού προϊόντος, η δε σχετική δαπάνη για τους προαναφερθέντες τομείς ήταν αμελητέα έως ανύπαρκτη. Το κύριο βάρος ήταν στα εγγειοβελτιωτικά έργα (60%) και στη Γεωργία (33%). Μολαταύτα, η συμβολή των γεωτεχνικών στην ανάπτυξη του αγροτικού τομέα ήταν καθοριστική.

Η επόμενη δεκαετία χαρακτηρίζεται από σημαντικές αλλαγές στις οικονομικές σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο, καθώς η χώρα συνδέθηκε με την ΕΟΚ. Έτσι η εικόνα άλλαξε δραστικά με σημαντική μείωση του προστατευτισμού, με σημαντική εισροή ξένων επενδύσεων και πολύ υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης της βιομηχανίας (11,8%), αλλά με μαζική αγροτική έξοδο, μετανάστευση και διεύρυνση των εμπορικών ελλειμμάτων.

Ο αγροτικός τομέας αντιμετώπιζε ήδη έντονα προβλήματα λόγω των διαρθρωτικών του αδυναμιών, που εξακολουθούσαν να υφίστανται παρά τη μαζική έξοδο του αγροτικού πληθυσμού. Η αγροτική πολιτική είχε ν' αντιμετωπίσει νέα δεδομένα, καθώς η επέκταση του αστικού καταναλωτικού προτύπου στην ύπαιθρο σε συνδυασμό με την λιτότητα της προηγούμενης δεκαετίας, έκαναν επιτακτική την ανάγκη αύξησεως του γεωργικού εισοδήματος, με την παράλληλη διατήρηση χαμηλού κόστους διατροφής και τη στήριξη των γεωργικών εξαγωγών που επέβαλε η διεύρυνση των εμπορικών ελλειμμάτων.

Συνακόλουθα, η πολιτική τιμών και εισοδημάτων απέκτησε ιδιαίτερη σημασία καθώς τα αιτήματα των αγροτών για άμεση βελτίωση των συνθηκών ζωής εκφράζονταν σ' ένα ασφαλώς ευμενέστερο πολιτικό περιβάλλον μέχρι το 1967. Αποτέλεσμα ήταν η απορρόφηση πόρων εις βάρος της διαρθρωτικής

πολιτικής και η μη ορθή αντιμετώπιση των χρόνιων προβλημάτων της ελληνικής γεωργίας. Συμφυές μ' αυτό ήταν και το πρόβλημα της κάμψης των ιδιωτικών επενδύσεων που, παρ' όλες τις σημαντικές βελτιώσεις στην πιστωτική πολιτική, μετά βίας έφθαναν στο 7% του γεωργικού προϊόντος.

Η αύξηση των διαρθρωτικών δαπανών, εμφανίζεται κατά τη δικτατορική περίοδο, έγινε με ανάλογη μείωση της πολιτικής τιμών και εισοδημάτων και δεν είχε ουσιαστικό αντίκτυπο, αφού η φιλοσοφία της παρέμεινε η ίδια. Αποτέλεσμα ήταν η περαιτέρω πτώση του ρυθμού μεγέθυνσης στο 2% ετησίως.

β) Η μετά το 1974 περίοδος

Με την προώθηση των προενταξιακών διαδικασιών και με την τελική ένταξη στην ΕΟΚ το 1981 η ελληνική οικονομία ενσωματώθηκε πλήρως στην ευρωπαϊκή, αποβάλλοντας τα εναπομείναντα προστατευτικά της τείχη. Έτσι βρέθηκε υποχρεωμένη να λειτουργήσει σ' ένα περιβάλλον πολύ πιο ανταγωνιστικό σε σχέση με το παρελθόν. Στον αγροτικό τομέα συνεχίστηκαν οι τάσεις που είχαν ήδη δρομολογηθεί από την προδικτατορική περίοδο με τη συνεχή αύξηση του βάρους της πολιτικής τιμών και εισοδημάτων έναντι της πολιτικής των διαρθρώσεων και τη συνακόλουθη αντιστροφή στην κίνηση των σχετικών τιμών προς όφελος του αγροτικού τομέα και της βιομηχανίας τροφίμων. Ακόμα, η δραστική μείωση της εσωτερικής μετανάστευσης, συνέτεινε στον αντίστοιχο περιορισμό διαρρεόντων πόρων προς τα αστικά κέντρα που χαρακτήριζε την προγενέστερη περίοδο.

Η μείωση των επενδύσεων σε κατοικίες στα μεγάλα αστικά κέντρα αποτελεί σοβαρή ένδειξη της αντιστροφής των σχέσεων του αγροτικού τομέα με την υπόλοιπη οικονομία. Πέραν τούτου, μέσω της ΚΑΠ διοχετεύθηκαν τεράστια ποσά για την στήριξη των εισοδημάτων των αγροτών. Το 1994 λ.χ. οι εισροές αυτές έφθασαν τα 900 δισ. δραχμές περίπου, όταν το γεωργικό προϊόν ήταν 2,2 τρισ. δραχμές. Η παρατηρούμενη αντιστροφή στη μεταφορά πόρων δημιούργησε τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη ραγδαία επέκταση αστικών καταναλωτικών προτύπων στην ύπαιθρο και στη συνακόλουθη διεύρυνση της εσωτερικής αγοράς καταναλωτικών αγαθών. Σ' ό,τι αφορά τις σχέσεις του αγροτικού τομέα με τον δευτερογενή, διαπιστώνουμε ότι ο τελευταίος δεν ήταν κατάλληλα προετοιμασμένος τόσο για ν' αντιμετωπίσει ικανοποιητικά την συνεπαγόμενη αύξηση του κόστους εργασίας, με αύξηση της παραγωγικότητας μέσω ταχύρρυθμου τεχνολογικού εκσυγχρονισμού, όσο και να εκμεταλλευτεί στο μέγιστο τη διεύρυνση της εσωτερικής αγοράς που συνεπαγόταν η αύξηση του γεωργικού εισοδήματος.

Παρά την αναμφίβολη εισοδηματική βελτίωση των αγροτών, η γεωργική παραγωγή παρέμεινε στάσιμη, χαρακτηριζόμενη από φθίνουσα ικανότητα κάλυψης των εγχώριων αναγκών σε γεωργικά προϊόντα. Έτσι, ο βαθμός κάλυψης των εισαγωγών γεωργικών προϊόντων από αντίστοιχες εξαγωγές διολί-

σθησε σταδιακά από 150% της δεκαετίας του '60 στο 80% σήμερα, γεγονός που υπογραμμίζει τη φθίνουσα ανταγωνιστικότητα της ελληνικής γεωργίας. Κατ' αυτό τον τρόπο ο αγροτικός τομέας όχι μόνο δεν συμβάλλει πια στην κάλυψη του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου, αλλά "χρειάζεται" συναλλαγματικούς πόρους από άλλους τομείς για την κάλυψη της δικής του συμμετοχής στη διεύρυνση αυτού του ελλείμματος.

Η Πολιτική Εγγυήσεων

Ας ρίξουμε όμως μια γρήγορη ματιά στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής εντός του οποίου λειτούργησε η αγροτική οικονομία μετά το 1981.

Η πολιτική για τα γεωργικά προϊόντα, που ακολουθήθηκε από την Ε.Ε., δηλαδή η πολιτική εγγυήσεων, ήταν από την αρχή της μια παρεμβατική πολιτική που εφαρμόστηκε στο πλαίσιο της οικονομίας της αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όταν σχεδιάστηκε η πολιτική αυτή πριν από 40 χρόνια ήταν εύλογη ως προς τους στόχους της και αντικατόπτριζε εν πολλοίς το συσχετισμό δυνάμεων Βορρά/Νότου. Αναγνώριζε τη στρατηγική σημασία του γεωργικού τομέα και επιδίωκε αύξηση της παραγωγικότητας, στήριξη των γεωργικών εισοδημάτων, ομαλό εφοδιασμό της αγοράς, μικρές διακυμάνσεις στις τιμές και λογικές τιμές στον καταναλωτή. Οι εγγυήσεις για την απορρόφηση της παραγωγής που προσφέρθηκαν στους παραγωγούς και οι συμφέρουσες εγγυημένες τιμές, είχαν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Η στήριξη τιμών κατά πολύ υψηλότερων από τις διεθνείς, οδήγησαν σε αύξηση της παραγωγής. Ήδη από τη δεκαετία του '70 δημιουργήθηκαν πλεονάσματα, τα οποία έπρεπε να επιδοτηθούν ισχυρά για να γίνει δυνατή η εξαγωγή τους. Η προσπάθεια συγκράτησης της αυξητικής τάσης της παραγωγής μέσω συγκράτησης των τιμών, δεν απέδωσε. Με στάσιμες τιμές, η μόνη διέξοδος των παραγωγών για ν' αυξήσουν τα εισοδήματά τους ήταν η αύξηση της παραγωγής, η οποία οδηγούσε σε διόγκωση των δαπανών του προϋπολογισμού.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80, με τη δημοσιοποίηση της Πράσινης Βίβλου, επιδιώχθηκε η συνειδητοποίηση του φαύλου κύκλου και ουσιαστικά ξεκίνησε η αναθεώρηση της ΚΑΠ, η οποία έλαβε την πιο συγκεκριμένη μορφή το 1992 και συνεχίζεται από τότε.

Ο προσανατολισμός της αναθεώρησης της ΚΑΠ δεν είναι άσχετος με τη Συμφωνία της GATT του 1993 και συνακόλουθα του υφισταμένου συσχετισμού δυνάμεων τόσο σε ενδοκοινοτικό όσο και διεθνές επίπεδο, η οποία ετέθη σε ισχύ από τα μέσα του 1995. Με τη Συμφωνία αυτή τέθηκαν περιορισμοί στην εσωτερική στήριξη, και στις εξαγωγικές ενισχύσεις, ενώ διευκολύνθηκε η πρόσβαση στην αγορά. Ειδικότερα, μεταξύ 1995 και 2000, η εσωτερική στήριξη η οποία πραγματοποιείται με μέτρα που επηρεάζουν τον ανταγωνισμό, μειώνεται κατά 20% σε σύγκριση με το μέγεθος της κατά την περίοδο αναφοράς 1986-88. Ενισχύσεις που δεν συνδέονται με τις παραγόμενες ποσότητες, όπως οι στρεμματικές ενισχύσεις ή οι εξισωτικές αποζημιώσεις εντάσσονται στο απο-

καλούμενο «πράσινο κουτί» και δεν υπόκεινται σε περιορισμό.

Οι εξαγωγικές ενισχύσεις μειώνονται κατά 36% στην εξαετία αλλά και οι ποσότητες που δικαιούνται ενισχύσεων περικόπτονται κατά 21%, με περίοδο αναφοράς το 1986-90, εκτός αν οι επιδοτούμενες εξαγωγές της περιόδου 1991-92 ήταν ανώτερες, οπότε αυτές λαμβάνονται ως βάση.

Η πρόσβαση στην αγορά διευκολύνεται με τον περιορισμό των κάθε είδους μέτρων παρεμπόδισης εισαγωγών, τα οποία θεωρούνται ισοδύναμοι δασμοί. Το σύνολο των περιορισμών εισαγωγών μειώνεται κατά 36% στην εξαετία, με βάση υπολογισμού την περίοδο 1986-88. Η μείωση αναφέρεται στο σύνολο των προϊόντων, ενώ το ελάχιστο για επιμέρους προϊόντα ορίζεται σε 15%.

Είναι γεγονός ότι τα ποσοστά των μεταβολών εντυπωσιάζουν με το ύψος τους. Όμως, σε συνδυασμό με την αναθεώρηση της ΚΑΠ, οι επιπτώσεις τους δεν αναμένεται ότι θα είναι ιδιαίτερα αξιόλογες. Αυτό οφείλεται αφενός στη βάση υπολογισμού των μειώσεων (1986-88 ή 1986-90) και αφετέρου στην αντικατάσταση ορισμένων μέτρων εσωτερικής στήριξης της ΚΑΠ από άλλα που εντάσσονται στο «πράσινο κουτί». Έτσι, τη σοβαρότερη επίπτωση στην Κοινωνική γεωργία φαίνεται ότι θα έχουν τα μέτρα περιορισμού των εξαγόμενων ποσοτήτων που θα δικαιούνται επιδότηση

Αν θα θέλαμε να περιγράψουμε τηλεγραφικά την πολιτική που σήμερα εφαρμόζεται για τα κύρια ελληνικά γεωργικά προϊόντα, θα λέγαμε:

- Για τα δημητριακά, μειώθηκαν οι τιμές, αλλά ποσό ίσο με τη μείωση του εισοδήματος που προέκυψε χορηγήθηκε ως στρεμματική αποζημίωση, ώστε να μη μειωθούν τα γεωργικά εισοδήματα.

- Στο ελαιόλαδο χορηγούνται δύο ειδών ενισχύσεις: Ενίσχυση στην παραγωγή και ενίσχυση στην κατανάλωση, ώστε ο παραγωγός να εισπράττει υψηλότερη τιμή από αυτή που διαμορφώνεται στην αγορά.

- Στο βαμβάκι υπάρχουν ποσοστώσεις, δηλαδή ανώτατα όρια ποσοτήτων που μπορούν να απολαμβάνουν την Κοινωνική επιδότηση. Η επιδότηση αυτή, κατά το 1996/97, ήταν διπλάσια από την εμπορική τιμή. Υπέρβαση των ποσοστώσεων συνεπάγεται μείωση της επιδότησης κατά κιλό, ώστε η συνολική Κοινωνική δαπάνη να μην ξεπερνά ένα καθορισμένο όριο.

- Στον καπνό υπάρχουν επίσης ποσοστώσεις κατά χώρα και κατά ποικιλία. Έχουν καταργηθεί οι εξαγωγικές επιδοτήσεις και η παρέμβαση και η στήριξη του προϊόντος γίνεται με την προμηθοδότηση, που αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος της τιμής που εισπράττει ο παραγωγός.

- Στα νωπά οπωροκηπευτικά αναθεωρήθηκε η πολιτική το 1996. Η στήριξη των προϊόντων γίνεται κυρίως μέσω των Οργανώσεων των Παραγωγών, που αποκτούν αυξημένο ρόλο. Οφείλουν να συστήσουν Επιχειρησιακό Ταμείο με πόρους από εισφορές των παραγωγών και Κοινωνική ενίσχυση. Το Επιχειρησιακό Ταμείο συμπληρώνει την Κοινωνική ενίσχυση απόσυρσης. Το ύψος των αποσύρσεων θα αποτελεί στο εξής ένα ποσοστό των ποσοτήτων που θα διαχειρίζονται οι Οργανώσεις των παραγωγών και το ποσοστό αυτό θα συρρικνώ-

νεται μέχρι να φθάσει το 10% μέσα σε έξι χρόνια.

- Στη βιομηχανική τομάτα εξακολουθεί το καθεστώς των ποσοστώσεων και η ενίσχυση στην παραγωγή, εφόσον εφαρμόζεται η ελάχιστη τιμή παραγωγού. Στις σταφίδες χορηγείται στρεμματική ενίσχυση για ορισμένο αριθμό στρεμμάτων και ισχύει η αποθεματοποίηση για τους δύο τελευταίους μήνες της εμπορικής περιόδου. Στα εσπεριδοειδή προς μεταποίηση χορηγείται ενίσχυση μέσω των Οργανώσεων Παραγωγών για ορισμένες ποσότητες.

- Για τα ζαχαρότευτλα υπάρχουν οι ποσοστώσεις ζάχαρης κατά χώρα, εντός των οποίων οι παραγωγοί εξασφαλίζουν την ελάχιστη τιμή ζαχαροτεύτλων.

- Στο επιτραπέζιο κρασί, η στήριξη του προϊόντος γίνεται με την αποθεματοποίηση και την απόσταξη ποσοτήτων που πλεονάζουν. Για τη μείωση της παραγωγής, θεσπίστηκαν μέτρα απαγόρευσης νέων φυτεύσεων και μέτρα εκρίζωσης με Κοινοτική αποζημίωση. Ειδικά στην Ελλάδα έγινε υπερβολική χρήση των μέτρων εκρίζωσης.

- Για το γάλα αγελάδος υπάρχουν ποσοστώσεις κατά χώρα. Η υπέρβαση συνεπάγεται βαρύ πρόστιμο.

- Για το βόειο και μοσχαρίσιο κρέας χορηγείται πριμ κατά θηλαζόμενη αγελάδα και για ορισμένο αριθμό αγελάδων κατά χώρα. Ειδικό πριμ χορηγείται και για τα άρρενα παχυνόμενα ζώα.

-Στα αιγοπρόβατα χορηγείται πριμοδότηση για τα διατηρούμενα θηλυκά ζώα και για συγκεκριμένο αριθμό κατά χώρα, καθώς και πρόσθετη ενίσχυση για τα ζώα μειονεκτικών περιοχών.

Για το χοιρινό κρέας μπορεί να εφαρμοσθεί ιδιωτική αποθεματοποίηση, όταν οι τιμές πέσουν κάτω από ένα όριο.

Συμπεράσματα - Προοπτικές

Στον τομέα της αγροτικής πολιτικής σ' ολόκληρη τη μεταπολιτευτική περίοδο και ιδιαίτερα από τη δεκαετία του '80 και μετά, κυριάρχησε η πολιτική τιμών και εισοδημάτων σε βάρος της πολιτικής των διαρθρώσεων. Κατά την περίοδο 1974-1980 τα αντίστοιχα ποσοστά δαπανών για τους δυο προσανατολισμούς της πολιτικής ήταν 13,8% και 4,3% του γεωργικού προϊόντος κατά μέσο όρο. Η ανισορροπία αυτή εντάθηκε στην περίοδο 1981-89 με την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, όπου οι εθνικές μαζί με τις κοινοτικές δαπάνες για τη στήριξη τιμών και εισοδημάτων έφθασαν το 35% του γεωργικού προϊόντος, έναντι 4% των συνολικών δαπανών, εθνικών και κοινοτικών για τον διαρθρωτικό εκσυγχρονισμό της γεωργίας. Η ίδια κατάσταση συνεχίστηκε και το 1990-93, όπου οι "καταναλωτικές δαπάνες" έφθασαν στο 40% του γεωργικού προϊόντος, έναντι μόνο 4% των "επενδυτικών δαπανών".

Δεν χωρεί αμφιβολία ότι οι εξελίξεις αυτές χαρακτηρίζουν την υποχώρηση

της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα και τη σταδιακή μετατροπή του σε μεγάλο ασθενή της ελληνικής οικονομίας, αν συνεχιστούν οι υφιστάμενες τάσεις. Η λογική που διέπει τόσο την εξέλιξη όσο και την λειτουργία του μεταπολεμικού και ιδιαίτερα του μεταπολιτευτικού προτύπου ανάπτυξης φαίνεται να 'χει εξαντλήσει τα περιθώρια που απέμειναν, για λόγους που οφείλονται τόσο στις πρόσφατες αλλά και διαφαινόμενες εξελίξεις της ΚΑΠ, όσο και στη γενικότερη διαρθρωτική αδυναμία που εμφανίζει η ελληνική οικονομία. Για την ελληνική γεωργία δεν υπάρχει άλλη διέξοδος από τον διαρθρωτικό της εκσυγχρονισμό, ο οποίος αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για το συνεχή τεχνολογικό της εκσυγχρονισμό και την επανατοποθέτησή της σε μια ανταγωνιστική τροχιά. Αναμφίβολα, η προσπάθεια που απαιτείται για κάτι τέτοιο προϋποθέτει ριζική αλλαγή του σκηνικού σ' ό,τι αφορά στην αντιμετώπιση παγιωμένων κοινωνικοοικονομικών καταστάσεων και συμπεριφορών που δεν περιορίζονται μόνο στον αγροτικό χώρο. Και αυτό είναι πρώτιστα μείζονος σημασίας πολιτικό ζήτημα, που αφορά στον επαναπροσδιορισμό του χαρακτήρα της κρατικής παρέμβασης και του προσανατολισμού της μέχρι σήμερα ασκούμενης πολιτικής.

Η ελληνική γεωργία δεν φαίνεται να μπορεί να επιβιώσει επί μακρόν σ' ένα περιβάλλον που γίνεται όλο και πιο ανταγωνιστικό. Η προϋπάρχουσα εμπειρία έχει δείξει ότι ο διαρθρωτικός εκσυγχρονισμός δεν επιτυγχάνεται αυτόματα με την έξοδο των αγροτών, καθώς οι υφιστάμενοι θεσμικοί και μη περιορισμοί εμποδίζουν την ορθολογικότερη χρήση των πόρων από τους αγρότες που απομένουν. Ούτε η Ελληνική Πολιτεία μπορεί να παραμείνει αδιάφορη στο φαινόμενο της εγκατάλειψης του αγροτικού χώρου από τους νεότερους και πλέον ανήσυχους αγρότες.

Είναι προφανές ότι η ελληνική γεωργία μολονότι συμμετέχει στο διεθνή ανταγωνισμό, οι όροι του οποίου επηρεάζονται όλο και περισσότερο από τις υπερατλαντικές δυνάμεις, δεν είναι δυνατόν, τουλάχιστον στο ορατό μέλλον, να υιοθετήσει το αγγλοσαξωνικό πρότυπο ανάπτυξης. Κάτι τέτοιο θα ήταν εντελώς εξωπραγματικό, μια και με βάση τα σημερινά δεδομένα του μέσου μεγέθους της οικογενειακής εκμετάλλευσης, ο αγροτικός πληθυσμός θα έπρεπε να έπεφτε κάτω του 0,5%. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι είναι καταδικασμένη από τον κοινοτικό και διεθνή ανταγωνισμό, μια και διαθέτει αρκετά συγκριτικά πλεονεκτήματα ως προς τα εδαφοκλιματικά δεδομένα και τον ανθρώπινο παράγοντα. Η συνεχώς εξελισσόμενη διεθνή αλλά και εσωτερική αγορά νωπών και επεξεργασμένων γεωργικών προϊόντων απαιτεί σχήματα ευέλικτα ως προς τη διαχείριση και οργάνωση των πόρων. Σχήματα που μπορούν να αξιοποιούν στο έπακρο τις μεταβαλλόμενες συνθήκες στις αγορές προϊόντων και εργασίας. Τόσο με γεωργικές εκμεταλλεύσεις πλήρους απασχόλησης όσο και με πολυδραστηριότητα. Με εκπαιδευμένους αγρότες με επιχειρηματική νοοτροπία, που θα χαρακτηρίζονται όχι από την παραγωγή προϊόντων για αποσύρσεις, αλλά από την παραγωγή προϊόντων προοριζομένων για τις πιο απαιτητικές αγορές. Το σύγχρονο πρότυπο της ελληνικής γεωργίας θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από υψηλές επιδόσεις στην παραγωγικότητα της εργασίας,

που θα προκύψει κυρίως από υψηλή αλλά και επιλεκτική επενδυτική δραστηριότητα. Η τελευταία, θα πρέπει να εκμεταλλευτεί τα νέα δεδομένα τόσο της τοπικής και εθνικής αγοράς όσο και της διεθνούς, που εκφράζουν οι νέες διατροφικές συνήθειες και καταναλωτικά πρότυπα.

Ειδικότερα, από τις μεταβολές που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της ΚΑΠ και της Συμφωνίας της GATT, καθώς και από τις εξελίξεις στο γενικότερο περιβάλλον, προκύπτει ότι ο ανταγωνισμός θα οξύνεται από τα ομοειδή προϊόντα Ευρωπαϊκών και τρίτων χωρών. Παράλληλα όμως θα ανοίγονται και ευκαιρίες για πρόσβαση σε ξένες αγορές. Η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών γεωργικών προϊόντων θα αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για την επιβίωση και την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα και της ελληνικής υπαίθρου. Την ανταγωνιστικότητα όμως δεν πρέπει να την αναζητούμε μόνο στη μείωση του κόστους παραγωγής και στην υψηλή ποιότητα των πρωτογενών γεωργικών προϊόντων, αλλά στην αλυσίδα παραγωγής-μεταποίησης-εμπορίας. Το σύνολο αυτών των σταδίων οφείλει να είναι ανταγωνιστικό, διότι μόνο τότε το τελικό προϊόν θα φθάνει στον καταναλωτή με ανταγωνιστικούς όρους.

Οι τεχνητές συνθήκες ανταγωνιστικότητας που δημιούργησε η εφαρμογή της ΚΑΠ έχουν διαμορφώσει στην Ελλάδα μια διάρθρωση της παραγωγής που ανταποκρίνεται σ' αυτές τις συνθήκες. Έτσι, όπως είναι αναμενόμενο, οι μεταβολές στις συνθήκες αυτές προκαλούν προβλήματα προσαρμογής. Όμως, είτε είναι επιθυμητό είτε όχι, με την αναθεώρηση της ΚΑΠ, με τη Συμφωνία της GATT, με την προβλεπόμενη διεύρυνση της Ε.Ε. προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και με τις ευνοϊκές για τις Μεσογειακές χώρες συμφωνίες, δημιουργείται μια νέα πραγματικότητα. Στην πραγματικότητα αυτή η γεωργία δεν αποτελεί πλέον κύριο σημείο αναφοράς της γενικότερης πολιτικής της Ε.Ε. Στο εξής οι δαπάνες για το γεωργικό τομέα θα στρέφονται από τα προϊόντα σε διαρθρωτικές μεταβολές και σε στήριξη των εισοδημάτων στην ύπαιθρο ενώ η έκθεση των γεωργικών προϊόντων στο διεθνή ανταγωνισμό θα διευρύνεται.

Όπως είναι επόμενο, μια αλλαγή των συνθηκών επιβάλλει και μια αλλαγή της πολιτικής για την αντιμετώπιση αυτών των συνθηκών. Η Ελλάδα, ως χώρα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη γεωργία αλλά με περιορισμένες δυνατότητες επηρεασμού του προσανατολισμού της ΚΑΠ, οφείλει να στρέψει την εθνική αγροτική πολιτική της προς δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη είναι προς το κέντρο των αποφάσεων των Βρυξελλών, όπου πρέπει να διατεθούν οι ποιοτικά καλύτερες δυνάμεις και ν' αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες επηρεασμού των αποφάσεων προς κατευθύνσεις που ενδιαφέρουν την Ελλάδα. Η δεύτερη κατεύθυνση αναφέρεται στο εσωτερικό της χώρας, όπου με ειλικρίνεια και σαφήνεια πρέπει να εξηγηθούν οι νέες συνθήκες και να προωθηθούν έγκαιρα οι αναγκαίες προσαρμογές.

Όσο και αν ενοχλεί η πραγματικότητα, πρέπει να ειπωθεί στους παραγωγούς ότι δεν μπορούν να αναμένουν αύξηση στις ποσοστώσεις του βαμβακιού ή του καπνού ή της ζάχαρης ή της βιομηχανικής τομάτας ή γενικότερα ότι θα

γίνει πιο ευνοϊκό το καθεστώς στήριξης άλλων γεωργικών προϊόντων. Οριακές διορθώσεις, όπως στον τρόπο καταβολής των ενισχύσεων, μπορεί να γίνουν αλλά η γενικότερη τάση θα είναι να περιορίζονται οι Κοινοτικές δαπάνες στήριξης των προϊόντων.

Γι' αυτό οι προσπάθειες θα πρέπει να στραφούν προς αύξηση της ανταγωνιστικότητας με την έννοια που προαναφέρθηκε. Αύξηση δε της ανταγωνιστικότητας δεν μπορεί να γίνει χωρίς επιχειρηματικά αποτελεσματικούς και ακομμάτιστους συνεταιρισμούς, χωρίς επιστήμονες συμβούλους στο πλευρό των παραγωγών, που να τους συμβουλεύουν για την οικονομικότητα των ενεργειών τους, ή με απαγορευτικά επιτόκια (το κόστος διαχείρισης του χρήματος από το τραπεζικό σύστημα και κυρίως από την ΑΤΕ θα πρέπει να μειωθεί σημαντικά), με συνεχείς εναλλαγές υπουργών και μέτρων πολιτικής, με διακηρύξεις κρατικής στήριξης όπου αυτό δεν είναι εφικτό και με επικλήσεις δήθεν Κοινοτικών κανόνων όπου επιδιώκεται η αποδοχή δυσάρεστων μέτρων και ακόμη με ένα κρατικό μηχανισμό απογοητευμένο από την οικονομική και επαγγελματική ισοπέδωση και την προσχηματική αξιοκρατία. Όλα αυτά τα θέματα δεν αφορούν την ΚΑΠ αλλά την ελληνική πλευρά.

Το σημείο που είναι ανάγκη ιδιαίτερα να τονισθεί είναι η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρουσιάζονται. Οι αγρότες μας και οι οργανώσεις τους αλλά και οι πολιτικοί μας έχουν εθισθεί σε μια αμυντική τακτική, παραβλέποντας τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται. Δεν είναι λίγες οι ευκαιρίες που συνδέονται με την προβλεπόμενη διεύρυνση της Ε.Ε. προς χώρες που δεν παράγουν Μεσογειακά προϊόντα.

Δεν είναι λίγες επίσης οι ευκαιρίες αξιοποίησης του ελληνικού κλίματος και των μικροκλιμάτων για την παραγωγή προϊόντων εκτός εποχής ή για την παραγωγή βιολογικών προϊόντων. Η προσαρμογή για την εκμετάλλευση των ευκαιριών που παρουσιάζονται θα πρέπει να είναι το μήνυμα της εποχής και αυτό θα γίνει κυρίως με νέους στην ηλικία και στη νοοτροπία αγρότες, που θα βλέπουν τον εαυτό τους ως επιχειρηματία στο χώρο της γεωργίας και θα χρησιμοποιούν την επιστημονική γνώση και όχι την παράδοση στην παραγωγή και στην αξιοποίησή της. Με αυτή τη νέα λογική θα πρέπει να χτιστούν οι νέοι συνεταιρισμοί, για την απόκτηση αυξημένης διαπραγματευτικής δύναμης και την ανάληψη δραστηριοτήτων, μακριά από τους επηρεασμούς και την εξάρτηση από την κυβέρνηση και τα κόμματα, που διακηρύσσουν την αυτονομία των θεσμών αλλά στην πράξη επιδιώκουν την καθυπόταξή τους.

Σκέψεις και προτάσεις για το σχεδιασμό και την εφαρμογή μιας σύγχρονης διαρθρωτικής πολιτικής

Όπως έχει επισημανθεί, η διεθνής ανταγωνιστικότητα των ελληνικών γεωργικών προϊόντων δεν προσδιορίζεται μόνο από το επίπεδο των τιμών πώλησής τους, αλλά κυρίως από το επίπεδο της ποιότητας συνολικά (εμφάνιση, τυπο-

ποίησης, συσκευασίας, διαφήμισης κλπ.) και την αλυσίδα παραγωγής-μεταποίησης-εμπορίας. Επομένως, για να είναι αποτελεσματικά τα όποια μέτρα αγροτικής πολιτικής, δεν θα πρέπει να σταματούν στο πρωτογενές προϊόν, αλλά να λαμβάνουν υπόψη τους ολόκληρο το εύρος αυτής της αλυσίδας. Η συνεχιζόμενη αδυναμία της ελληνικής γεωργίας να προσφέρει προϊόντα επιθυμητά από τους εγχώριους και ξένους καταναλωτές σε τιμές, ποιότητα αλλά και ποσότητα, αντανakλάται στο συνεχώς διευρυνόμενο εμπορικό ισοζύγιο κυρίως με τις χώρες-μέλη της Ε.Ε..

Η κατάσταση αυτή υπογραμμίζει το γεγονός ότι ο αγροτικός κόσμος λειτουργώντας στο πλαίσιο της ΚΑΠ όπως αυτό εφαρμόστηκε στη χώρα μας, δεν κατανόησε τη σημασία κατ' αρχήν του ενδοκοινοτικού ανταγωνισμού και εν συνεχεία του διεθνούς, κι έτσι δεν απέδωσε τη σημασία που έπρεπε σ' ολόκληρο το φάσμα παραγωγή-τοποθέτηση των προϊόντων στις αγορές. Αντίθετα φάνηκε να αρκείται στην όπως-όπως απορρόφηση της παραγωγής. Η διολίσθηση επομένως προς την παραγωγή προϊόντων φθίνουσας ανταγωνιστικότητας, δηλαδή χαμηλής εγχώριας και διεθνούς ζήτησης, ήταν τελικά αναπόφευκτη. Καθώς μάλιστα οι περιορισμοί στήριξης της ΚΑΠ άρχισαν να γίνονται όλο και περισσότερο αισθητοί και λόγω της σταθερότητας της συναλλαγματικής ισοτιμίας δραχμής/ECU, η φθίνουσα ανταγωνιστικότητα άρχισε πλέον ν' αντικατοπτρίζεται και στο επίπεδο του γεωργικού εισοδήματος.

Είναι συνεπώς αναγκαίο για να μην εξαφανισθεί η ελληνική γεωργία από τον διεθνή ανταγωνισμό, να αναληφθεί μια τεράστια προσπάθεια τόσο από την πλευρά του κράτους και των δημοσίων οργανισμών όσο και από την πλευρά των αγροτών και των αγροτικών οργανώσεων. Η προσπάθεια αυτή θα έπρεπε να έχει ήδη ξεκινήσει από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν άρχισαν να φαίνονται τα πρώτα σημάδια εξάντλησης του αναπτυξιακού δυναμισμού της ελληνικής γεωργίας των δεκαετιών του '50 και του '60. Φαίνεται δε ότι από τις αρχές της δεκαετίας του '70, με την ολοκλήρωση της εκμηχάνισης και γενικότερα της χρήσης των βιομηχανικών εισροών (με αποτέλεσμα το παραγωγικό θαύμα των δεκαετιών '50 και '60), η ελληνική γεωργία δεν μπορεί πλέον να αναπτυχθεί χωρίς ριζικές θεσμικές και διαρθρωτικές αλλαγές.

Η απόλυτη ανάγκη των αλλαγών αυτών περιορίστηκε και τελικά συγκαλύφθηκε με την πολιτική συνεχούς αύξησης των γεωργικών τιμών, με τις συνεχείς υποτιμήσεις της δραχμής έναντι του ECU και της εν γένει "κοινωνικής πολιτικής", που προσέφερε αγροτικά εισοδήματα χωρίς αντίστοιχες παραγωγικές επιδόσεις.

Σήμερα όμως, η ανάγκη των θεσμικών και των διαρθρωτικών αλλαγών είναι απολύτως επείγουσα, διότι δεν υπάρχουν πια δυνατότητες αύξησης των γεωργικών τιμών, ενώ ταυτόχρονα όλα τα προβλήματα της ελληνικής γεωργίας έχουν επιδεινωθεί, ύστερα από είκοσι και πλέον χρόνια καθυστέρησης για την προώθηση και εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων. Χαρακτηριστικό της καθυστέρησης των διαρθρωτικών αλλαγών είναι το γεγονός ότι σ' ολόκληρη τη δεκαετία του '80 τόσο οι δημόσιες όσο και οι ιδιωτικές επενδύσεις μειώνον-

νταν ετησίως 2% κατά μέσο όρο, σε μια περίοδο συνεχούς αύξησης του ενδοκοινοτικού ανταγωνισμού.

Ταυτόχρονα, η εξάρτηση του αγροτικού εισοδήματος από τις επιδοτήσεις, έμμεσες και άμεσες της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, έφθασε σε επίπεδα της τάξης του 45-50%. Έτσι οποιαδήποτε μείωση των κοινοτικών εισροών έχει άμεση επίπτωση στα γεωργικά εισοδήματα, ιδίως σε περιπτώσεις προϊόντος μεγάλης σημασίας για την Ελλάδα, όπως το βαμβάκι, ο καπνός, το ελαιόλαδο κλπ., και σε περιοχές της χώρας μας όπου η γεωργία αποτελεί το μοχλό της τοπικής οικονομίας, όπως π.χ. η Λάρισα, η Καρδίτσα, η Λέσβος κ.ά.

Με δεδομένο τον περιορισμό των κοινοτικών επιδοτήσεων, όχι μόνο σε ECU αλλά κυρίως σε δραχμές, λόγω της σταθερότητας της συναλλαγματικής μας ισοτιμίας με στόχο τη μείωση του πληθωρισμού, η ελληνική γεωργία θα εκτίθεται όλο και περισσότερο στον ανταγωνισμό και θα πρέπει να στηρίζεται όλο και περισσότερο στις πραγματικές της παραγωγικές επιδόσεις.

Συνεπώς, το μεγάλο ερώτημα είναι με ποια μέτρα πολιτικής και με ποιες κατευθύνσεις θα μπορέσει η ελληνική γεωργία να αντιμετωπίσει τις σημερινές της δυσχέρειες, δηλαδή να παράγει προϊόντα ελκυστικά για τον εγχώριο και ξένο καταναλωτή και σε ποσότητες που να οδηγούν στην αύξηση του μεριδίου της στην ελληνική και τη διεθνή αγορά.

Είναι γνωστό ότι η διείσδυση των κοινοτικών γεωργικών προϊόντων στην ελληνική αγορά ως ποσοστό των συνολικών μας εισαγωγών φθάνει το 90-100%, ενώ αντίθετα η εξαγωγική επίδοση των ελληνικών γεωργικών προϊόντων στις κοινοτικές αγορές δεν ξεπερνά ως ποσοστό των συνολικών εξαγωγών μας το 50-70% κατά μέσο όρο. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι ενώ οι χώρες-μέλη της E.E. επωφελήθηκαν πλήρως από το άνοιγμα των συνόρων και εξάγουν μαζικά στη χώρα μας, η Ελλάδα επωφελήθηκε πολύ λιγότερο από την απελευθέρωση του ενδοκοινοτικού εμπορίου και εξάγει ευκολότερα σε τρίτες χώρες.

Με βάση λοιπόν τις ανωτέρω διαπιστώσεις, θα πρέπει να αναληφθεί μια μακροπρόθεσμη προσπάθεια που θα περιλαμβάνει τον σχεδιασμό και την εφαρμογή ενός σχεδίου βελτίωσης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας. Το σχέδιο αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει μια σειρά από μέτρα και ενέργειες με άμεσο στόχο τη μείωση του κόστους και την αύξηση της αποδοτικότητας των συντελεστών της αγροτικής παραγωγής.

Επιτακτική επομένως είναι η ανάγκη να μειωθεί το κόστος παραγωγής. Η μείωση αυτή θα προκύψει από τον εξορθολογισμό της λειτουργίας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Είναι γεγονός ότι υπό τις παρούσες συνθήκες πολλές γεωργικές εκμεταλλεύσεις κατά κανόνα μικρού μεγέθους (επιβαρύνονται υπέρμετρα τόσο από υψηλές σταθερές δαπάνες μηχανολογικού εξοπλισμού όσο και από άλλες μεταβλητές δαπάνες που αφορούν στην υπερβολική χρήση λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων κλπ.).

Ο περιορισμός της σπατάλης παραγωγικών συντελεστών προφανώς σχετί-

ζεται τόσο με ζητήματα τεχνικής οργάνωσης της παραγωγής, όσο και με ζητήματα θεσμικά. Ο ρόλος των γεωτεχνικών υπηρεσιών του κράτους για την προώθηση των απαιτούμενων αλλαγών είναι οπωσδήποτε καθοριστικής σημασίας, με την προϋπόθεση ότι η Πολιτεία θα επιχειρήσει να ξεφύγει από μια λογική διαχείρισης της κρίσης της τελευταίας εικοσαετίας και θα εφαρμόσει μια συνεχή αναπτυξιακή πολιτική για τον αγροτικό χώρο, αντιμετωπίζοντας όλες τις συνιστώσες του προβλήματος. Η αναδιοργάνωση των γεωτεχνικών υπηρεσιών και η αλλαγή του ρόλου τους μπορεί ν' αρχίσει άμεσα να εφαρμόζεται χωρίς υπέρμετρο δημοσιονομικό κόστος, σε σύγκριση με το προσδοκώμενο αποτέλεσμα, και να κλιμακώνεται σ' ένα εύλογο χρονικό διάστημα 3-4 χρόνων, κατά το οποίο θα εκπαιδευτούν και επιμορφωθούν τα κατάλληλα στελέχη.

Παράλληλα, είναι δυνατή η επεξεργασία και μιας δέσμης μέτρων άμεσα χαρακτήρα, που θα οδηγούν στη μείωση του κόστους του κεφαλαίου (μείωση επιτοκίων δανεισμού, μείωση κόστους κατασκευής αγροτικών εγκαταστάσεων με δραστική μείωση του κόστους των αδειών κλπ.). Η όσο το δυνατόν ταχύτερη διαμόρφωση μιας πολιτικής γης με την προώθηση του εθνικού κτηματολογίου για τον αυστηρό καθορισμό των χρήσεων γης, με παράλληλες ρυθμίσεις σχετικά με την φοροαπαλλαγή των κάθε μορφής μεταβιβάσεων γεωργικής γης (κληρονομιά, γονική παροχή, αγοραπωλησίες κλπ.), αναμφίβολα θα έχει ευεργετικά αποτελέσματα στο κόστος παραγωγής τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα.

Στο πλαίσιο των άμεσων ρυθμίσεων ασφαλώς εντάσσεται και το ζήτημα της προσφοράς αγροτικής εργασίας από αλλοδαπούς εργάτες, με σημαντικά χαμηλότερες αμοιβές από τις αντίστοιχες των Ελλήνων εργαζομένων στη γη. Το γεγονός αυτό έχει αναμφίβολα συμβάλει στη συγκράτηση του κόστους παραγωγής. Όμως η σημερινή κατάσταση δεν μπορεί αλλά ούτε και πρέπει να διατηρηθεί ως έχει. Ρυθμίσεις, που παρέχουν περισσότερη προστασία και ασφάλεια στους εργαζόμενους, με την παράλληλη συγκράτηση των ημερομισθίων σε λογικά επίπεδα, είναι εφικτές, όπως με τη χορήγηση λ.χ. ειδικής κάρτας εποχικής εργασίας.

Η εξυγίανση των δικτύων εμπορίας με τη δημιουργία τοπικών και περιφερειακών αγορών, η κατασκευή των οποίων εγκαταλείφθηκε χωρίς εξηγήσεις, αναμφίβολα θα έχει ευεργετικές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα των γεωργικών προϊόντων.

Σ' ό,τι αφορά τον μακροπρόθεσμο προγραμματισμό για τον διαρθρωτικό εκσυγχρονισμό της ελληνικής γεωργίας, όπως ήδη αναφέρθηκε, κεφαλαιώδους σημασίας ζήτημα είναι η αναβάθμιση των γεωτεχνικών υπηρεσιών του κράτους και ιδιαίτερα η πλήρης αναμόρφωση του συστήματος των γεωργικών εφαρμογών, αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στη δημιουργία ισχυρών δεσμών με τα Πανεπιστήμια και τα Ερευνητικά Ιδρύματα και με τον αγροτικό κόσμο. Οι αγρότες πρέπει ν' αποκτήσουν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα την απαιτούμενη εκπαίδευση και κατάρτιση, που θα τους επιτρέψει να κατανοήσουν όχι μόνο ζητήματα βελτιστοποίησης στη χρήση των πόρων στο επίπεδο της γεωργικής

τους εκμετάλλευσης, αλλά και ζητήματα που αφορούν στις εξελίξεις του ευρύτερου οικονομικού και όχι μόνο χώρου.

Έτσι θα μπορέσουν ν' αποκτήσουν μια περισσότερο μακροπρόθεσμη οπτική και θα μπορέσουν να προχωρήσουν πολύ πιο αποτελεσματικά και αποδοτικά στον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεών τους, αξιοποιώντας όλες τις δυνατότητες που παρέχονται από τους κοινοτικούς περιορισμούς. Είναι επομένως αναγκαία με τη συμβολή των Πανεπιστημίων και συναφών Ερευνητικών Ιδρυμάτων της χώρας, η δημιουργία ενός Εθνικού Συστήματος Εκπαίδευσης και Κατάρτισης των αγροτών πλήρως αποκεντρωμένου κατά νομό, που θα μπορεί να προσελκύει όλους ανεξαιρέτως τους αγρότες και όχι μόνο τους νέους.

Σ' ό,τι αφορά στους τελευταίους, θα πρέπει να υπάρξει ειδική μέριμνα έτσι ώστε να μπορέσουν οι ικανότεροι ν' αναλάβουν τους κινδύνους που συνεπάγεται η επιχειρηματική γεωργία νέου-τύπου, χαρακτηριζόμενη από υψηλές επιδόσεις στην παραγωγικότητα της εργασίας, με υψηλή μεν αλλά επιλεκτική δε επενδυτική δραστηριότητα. Χρειάζονται επομένως γενναία κίνητρα, συμπληρωματικά των κοινοτικών, για την εγκατάσταση των νέων αγροτών, όπως φοροαπαλλαγές, άμεση συμβουλευτική στήριξη στα πρώτα βήματα, και ικανοποιητικές συντάξεις σε υψηλότερη κλίμακα απ' εκείνη που προκύπτει από τους κοινοτικούς κανονισμούς για την αποχώρηση των ηλικιωμένων.

Στη σημερινή Ελλάδα υπάρχουν περισσότερες γεωργικές εκμεταλλεύσεις απ' ό,τι στη Γαλλία. Ένα μεγάλο ποσοστό αφορά σε πολύ μικρές, κατατεμαχισμένες εκμεταλλεύσεις με ηλικιωμένο αρχηγό, συχνά χωρίς διάδοχο. Σε λίγα χρόνια, δεκάδες χιλιάδες μικρές και οριακές εκμεταλλεύσεις θα εγκαταλειφθούν, κι αν δεν υπάρξει μέριμνα για την ορθή αντιμετώπιση του προβλήματος, η πλήρης αποδιάρθρωση του κοινωνικού ιστού της υπαίθρου θα είναι οριστική και αμετάκλητη. Το μέγεθος του προβλήματος ξεπερνά κατά πολύ την παραγωγική διάρθρωση της γεωργίας, Είναι μείζονος σημασίας εθνικό ζήτημα, καθώς συνδέεται με την ιστορική, την πολιτισμική και την περιβαλλοντική φυσιογνωμία της χώρας.

Σήμερα, έχει γίνει ευρύτερα κατανοητό πως πρώτα για την επιβίωση και ύστερα για την οικονομική και την πολιτισμική ανάπτυξη της υπαίθρου, απαιτούνται ολοκληρωμένες παρεμβάσεις και ρυθμίσεις που δεν θα εξαντλούνται απλώς στο παραγωγικό σύστημα της πρωτογενούς παραγωγής. Η ανάγκη να διαμορφωθεί μια συνολική πολιτική για την ύπαιθρο, για τον αγροτικό χώρο, η οποία δεν θα εξαντλείται μόνο στις παραγωγικές δραστηριότητες, αλλά που θ' αντιμετωπίζει παράλληλα με τα οικονομικά, τα περιβαλλοντικά και τα πολιτισμικά προβλήματα, είναι περισσότερο από επιτακτική. Μια κοινωνικά αποδιάρθρωμένη και πολιτισμικά υποβαθμισμένη ύπαιθρος, δεν μπορεί παρά να δώσει μια γεωργία υπολειμματικού χαρακτήρα μαζικής παραγωγής, που δεν θα μπορεί να στηρίξει παρά ένα ελάχιστο ποσοστό του πληθυσμού. Με τους σημερινούς δε θεσμικούς περιορισμούς θα έχει κατ' ανάγκη ένα βραχυπρόθεσμο και ληστρικό χαρακτήρα ως προς τη χρήση των φυσικών πόρων.

Επομένως, η ορθή αντιμετώπιση του προβλήματος που θα προκύψει από την

επικείμενη εγκατάλειψη των χιλιάδων οριακών εκμεταλλεύσεων, στη βάση της συγκράτησης του πληθυσμού της υπαίθρου και της δημιουργίας βιώσιμων μονάδων, θα πρέπει ν' αποτελέσει έναν από τους ακρογωνιαίους λίθους της αγροτικής πολιτικής. Πέραν της αυτονόητης εντατικοποίησης των ρυθμών του αναδασμού, χρειάζεται να ιδρυθεί Οργανισμός Διαχείρισης Αγροτικής Γης με τη συμμετοχή των αγροτικών οργανώσεων, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η μεταβίβαση των εγκαταλειπομένων γεωργικών εκμεταλλεύσεων και η διεύρυνση των βιώσιμων σε κάθε νομό της χώρας. Παράλληλα απαιτούνται θεσμικές ρυθμίσεις για το κληρονομικό δίκαιο υπέρ του ενός κληρονόμου και κατ' επάγγελμα αγρότη.

Αναμφίβολα η δημιουργία συνεταιριστικών πιστωτικών ιδρυμάτων κατά νομό, είτε ως αποτέλεσμα μετεξέλιξης της ΑΤΕ, είτε ως αποτέλεσμα πρωτοβουλιών που έχουν ήδη αρχίσει σε ορισμένες περιοχές της χώρας, μόνο ευεργετικά αποτελέσματα μπορεί να έχει στη μείωση του κόστους των αγροτικών δανείων και στην επενδυτική δραστηριότητα στον αγροτικό χώρο.

Μακριά από τους επηρεασμούς και τις κομματικές εξαρτήσεις θα πρέπει να δημιουργηθούν νέοι συνεταιρισμοί, με αυξημένη διαπραγματευτική δύναμη και συντονισμένη δράση στο επίπεδο της μεταποίησης και της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων. Για την καλύτερη δε οργάνωση της αλυσίδας παραγωγή-μεταποίηση-εμπορία, θα πρέπει να ιδρυθούν διεπαγγελματικές οργανώσεις κατά νομό και κατά προϊόν, όπως συμβαίνει σε πολλές δυτικοευρωπαϊκές χώρες.

Τέλος, αλλά όχι τελευταίο, η διαμόρφωση μόνιμων και ισχυρών δεσμών του Υπουργείου Γεωργίας με τα Πανεπιστήμια και τους Καθηγητές/Ερευνητές και η παράλληλη ενίσχυση της σχετικής με τον αγροτικό χώρο έρευνας, αναμφίβολα θα διευκολύνει και θα επιταχύνει την παραγωγή και τη διάχυση της γνώσης στην ύπαιθρο. Ακόμα, θα ενισχύσει αποφασιστικά τις νέες δραστηριότητες που αναπτύσσονται στους τομείς των βιοτεχνολογικών εφαρμογών, των οικολογικών προϊόντων και θα καταστήσει ευχερέστερη την εκμετάλλευση των νέων δεδομένων της εγχώριας και διεθνούς αγοράς που εκφράζουν οι νέες διατροφικές συνήθειες και πρότυπα κατανάλωσης.

PRIMA

γεύση
στη ζωή!

 ΕΛΛΙΟΥΡΓΙΚΗ
ΕΤΕΡΩΣ ΕΛΑΙΟ ΕΠΕΜΕΤΡΗΣ ΔΕΛΤΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥΣ

Τον Κ. Παπαγεωργίου

*Καθηγητή του Τμήματος Γεωργικής Οικονομίας
του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών*

Οι κινητοποιήσεις των αγροτών πηγάζουν από πραγματικά προβλήματα. Τα προβλήματα οφείλονται σε αίτια, τα οποία χρειάζεται να επισημανθούν, ώστε να αναζητηθούν οι πιο πρόσφορες λύσεις.

Ο γεωργικός τομέας σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση διέρχεται μια φάση προσαρμογής προς νέες συνθήκες. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική, αφού έφθασε σε αδιέξοδα, χρειάστηκε στη συνέχεια να λάβει περιοριστικά μέτρα, που προκάλεσαν διαμαρτυρίες. Επί πλέον, η Συμφωνία της GATT, η οποία ουσιαστικά συνδυάστηκε με την αναθεώρηση της ΚΑΠ του 1992, είχε ορισμένες πρόσθετες επιπτώσεις, χωρίς όμως οι επιπτώσεις αυτές να αποτελούν αυτοτελή αιτία μεγάλων προβλημάτων. Έτσι, οι διαμαρτυρίες που εκδηλώνονται πρέπει να ερμηνευθούν ως αποτέλεσμα ενός συνόλου αιτιών, πολύ βαθύτερων από τις αφορμές που τις προκάλεσαν.

Για λόγους συστηματοποίησης του προβληματισμού, είναι χρήσιμο να δομηθεί η συζήτηση με επίκεντρο τα ακόλουθα σημεία:

- Τα αποτελέσματα από την εφαρμογή της ΚΑΠ και τις προοπτικές της ΚΑΠ

- Την επισήμανση και ερμηνεία των προβλημάτων της ελληνικής γεωργίας
- Εκτιμήσεις για το μελλοντικό περιβάλλον στην αγορά των γεωργικών Προϊόντων (ευκαιρίες - δυσχέρειες)

- Τους εθνικούς στόχους για την ελληνική γεωργία

- Τις κατευθύνσεις μιας αγροτικής πολιτικής για επίτευξη των εφικτών στόχων.

Είναι φανερό ότι ένα Υπόμνημα στο οποίο να θίγονται όλα τα ανωτέρω θέματα, μόνο σε σκιαγράφησή τους μπορεί να προχωρήσει.

(*) Υπόμνημα προς τη Διακομματική Κοινοβουλευτική Επιτροπή

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εισαγωγικά πρέπει να αναφερθεί ότι οι έντονες εκδηλώσεις των αγροτών δεν αποτελούν "κεραυνό εν αιθρία". Τα μηνύματα για επερχόμενα αδιέξοδα είχαν αρχίσει να διαφαίνονται από πολύ ενωρίτερα. Ήδη από τον Οκτώβριο του 1995 η Επιστημονική Εταιρία Αγροτικής Οικονομίας, δηλ. το επιστημονικό όργανο των επιστημόνων Γεωργικής Οικονομίας είχε κρούσει τον κώδωνα του κινδύνου. Με επιστολή της προς την Κυβέρνηση και τα Πολιτικά Κόμματα επισήμανε τη συσσώρευση νεφών και τα προμηνύματα θύελλας εξαιτίας της απουσίας αντιμετώπισης των παλαιών και νέων προβλημάτων.

Να αναφερθεί επίσης ότι από το 1990 και μετά έχουν διεξαχθεί 5 πανελλήνια συνέδρια για την αγροτική πολιτική και δύο συνέδρια για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, εκτός από πολυάριθμες ημερίδες και διημερίδες για κλαδικά και θεσμικά θέματα. Αυτές οι εκδηλώσεις προβληματισμού αντιμετωπίστηκαν σχεδόν με αδιαφορία από τους υπευθύνους διαμόρφωσης της αγροτικής πολιτικής ή με τη γνωστή επωδό "θα λάβουμε υπόψη τα πορίσματα του Συνεδρίου". Στην πράξη, οι ανησυχίες των επιστημόνων του κλάδου δεν εκτιμήθηκαν όσο θα έπρεπε.

I. Η ΚΑΠ ΚΑΙ Η GATT

Η αναθεώρηση της ΚΑΠ από το 1992 και μετά και οι κανόνες που επέβαλε η Συμφωνία της GATT είχαν τις ακόλουθες κατευθύνσεις (σε γενικές γραμμές):

- Μετατόπιση της στήριξης των γεωργικών εισοδημάτων από τις τιμές των προϊόντων σε κατ' ευθείαν εισοδηματικές ενισχύσεις με βάση τη στρεμματική έκταση ή με τρόπους που εντάσσονται στα "ουδέτερα" μέτρα, δηλαδή μέτρα που δεν επηρεάζουν τη διαμόρφωση των τιμών.

- Περιορισμό των ποσοτήτων γεωργικών προϊόντων που απολαμβάνουν των μέτρων στήριξης της ΚΑΠ, με σκοπό τη σταθεροποίηση των δαπανών του προϋπολογισμού. Στους περιορισμούς αυτούς περιλαμβάνεται και η σταδιακή μείωση των αποσυρόμενων ποσοτήτων οπωροκηπευτικών, ενώ οι αποσύρσεις θα μπορούν να γίνονται από Οργανώσεις Παραγωγών υπό ορισμένες αυστηρότερες προϋποθέσεις.

- Περιορισμό ή κατάργηση των εξαγωγικών επιδοτήσεων, όπου υπήρχαν, και περιορισμό των ποσοτήτων που μπορούν να επιδοτηθούν.

Η αναθεώρηση της ΚΑΠ έχει ήδη πραγματοποιηθεί σε ορισμένα από τα κύρια ελληνικά γεωργικά προϊόντα (δημητριακά, βαμβάκι, οπωροκηπευτικά νωπά και μεταποιημένα καθώς και για τον καπνό), ενώ σχεδιάζονται ήδη μεταβολές στο καθεστώς του ελαιολάδου και πάλι στον καπνό, αφού το ισχύον καθεστώς λήγει το 1997.

Ειδικά για το βαμβάκι, που αποτέλεσε μία από τις αφορμές των κινητοποιήσεων, το ισχύον καθεστώς απολήγει σε μειωμένη τιμή κατά κιλό, όσο η παραγόμενη ποσότητα υπερβαίνει την οροφή διασφάλισης που ορίζει η Κοινή Οργάνωση Αγοράς του βαμβακιού. Να σημειωθεί ότι η διεθνής τιμή είναι σε επίπεδο 34-35 ECU/100 κιλά, ενώ η προβλεπόμενη για τον παραγωγό τιμή, εφόσον δεν υπάρξει υπέρβαση της ποσότητας, είναι 100,99 ECU/100 κιλά.

Ο γενικός προσανατολισμός της ΚΑΠ είναι η βαθμιαία έκθεση των γεωργικών προϊόντων στο διεθνή ανταγωνισμό, με παράλληλη στήριξη των γεωργικών εισοδημάτων, διότι με τις διεθνείς τιμές δεν είναι δυνατό να διαμορφωθούν λογικά γεωργικά εισοδήματα για τους Ευρωπαίους παραγωγούς. Ο προσανατολισμός όμως αυτός περιλαμβάνει και το μήνυμα ότι η ανταγωνιστικότητα των γεωργικών προϊόντων, με βάση την ποιότητα και το κόστος, θα έχει στο μέλλον αυξημένη σημασία τόσο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και σε διεθνές.

Διευκρινιστικά πρέπει να λεχθεί ότι η επιδίωξη επίτευξης καλύτερης ποιότητας και χαμηλότερου κόστους δεν αναφέρονται μόνο στην πρωτογενή παραγωγή αλλά και στη μεταποίηση και εμπορία. Το συνεχές παραγωγή-μεταποίηση-εμπορία οφείλει ταυτόχρονα και από κοινού να εξασφαλίζει ανταγωνιστικότητα, οι δε εμπλεκόμενοι φορείς έχουν ευθύνη και συμφέρον να επιδιώξουν υψηλή ποιότητα με ανταγωνιστικό κόστος. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο έχουν σε άλλες χώρες προωθηθεί οι διεπαγγελματικές συνεργασίες αντί της διεπαγγελματικής αντιπαράθεσης.

Στην ΚΑΠ περιλαμβάνεται όμως και το σκέλος του προσανατολισμού, το οποίο προορίζεται να διευκολύνει τη διαρθρωτική προσαρμογή της γεωργίας προς τις απαιτήσεις των σημερινών συνθηκών. Το σκέλος αυτό, σε αντίθεση προς το σκέλος εγγυήσεων, δεν έχει άμεση αλλά μακροχρόνια επίπτωση στα γεωργικά εισοδήματα. Το "αδύνατο" σημείο του είναι ότι απαιτεί πρωτοβουλία εκ μέρους των ενδιαφερομένων, συμμετοχή του κράτους-μέλους στη δαπάνη και παρεμβολή του κρατικού μηχανισμού στη διαδικασία. Η Ελλάδα, ως υπαγόμενη στο στόχο προτεραιότητας 1 των διαρθρωτικών ταμείων, απολαμβάνει αυξημένες ενισχύσεις (μέχρι 75%). Όμως, ενώ η Ελλάδα έχει μεγάλη ανάγκη διαρθρωτικών παρεμβάσεων, ιδίως σε επίπεδο γεωργικών εκμεταλλεύσεων, δεν έχει γίνει ευρεία αξιοποίηση των προσφερόμενων ευκαιριών. Οι συλλογικοί φορείς των αγροτών έχουν σημαντικά περιθώρια καθοδήγησης των μελών τους προς αυτή την κατεύθυνση.

II. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Πολλά είναι τα θέματα που δημιουργούν προβλήματα στο γεωργικό τομέα. Ορισμένα από αυτά προέρχονται από τη διάρθρωση του ίδιου του τομέα, άλλα από την ασκηθείσα εθνική πολιτική και άλλα από την Κοινή Αγροτική Πολιτική. Μια τηλεγραφική αναφορά στα προβλήματα των ανωτέρω κατηγοριών, θα έδινε την ακόλουθη εικόνα:

α) Διαρθρωτικά προβλήματα

1. Πολυάριθμες μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

Τα στατιστικά στοιχεία παρουσιάζουν έναν υπερβολικά μεγάλο αριθμό γεωργικών εκμεταλλεύσεων, αφού θεωρούν ως γεωργική εκμετάλλευση κάθε έκταση ενός στρέμματος και άνω, που παράγει κάποια γεωργικά προϊόντα. Πιο κοντά στην πραγματικότητα είναι τα στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας της Ε.Ε., που θεωρούν ως γεωργικές εκμεταλλεύσεις όσες έχουν μέγεθος 10 στρέμματα και άνω.

Αυτές το 1992 αριθμούσαν 632.000, με μέσο μέγεθος 54 στρεμμάτων. Το μέγεθος αυτό, συγκρινόμενο με τον μέσο όρο της Ε.Ε. (187 στρέμματα) είναι οπωσδήποτε μικρό και το πρόβλημα επιτείνεται από τον πολυτεμαχισμό (6-7 αγροτεμάχια).

Παρά τη σημαντική μείωση των απασχολούμενων στη γεωργία, η μεγέθυνση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι βραδεία, διότι η γη διατηρείται από τους ιδιοκτήτες της ή για συναισθηματικούς λόγους ή ως κεφάλαιο που δεν χάνει την αξία του.

Οι απασχολούμενοι στη γεωργία αριθμούν 804.000 (το 1992). Ένα σημαντικό ποσοστό (20,9% με στοιχεία του 1989) έχει άλλη κύρια απασχόληση και ένα ποσοστό 5,1% έχει άλλη δευτερεύουσα απασχόληση.

Με βάση τις ώρες της χρησιμοποιούμενης εργασίας, μόνο το 12,5% των απασχολούμενων στη γεωργία συμπληρώνει πλήρη χρόνο απασχόλησης (100%). Το 20% έχει απασχόληση 50-100% του διαθέσιμου χρόνου και το 67,5% έχει ολιγότερο από 50%.

Το ύψος των εισοδημάτων των απασχολούμενων στη γεωργία δεν είναι εύκολο να εκτιμηθεί, διότι ένα μέρος προϊόντος του γεωργικού τομέα μεταφέρεται εκτός του γεωργικού τομέα και από την αντίθετη πλευρά υπάρχουν εξωγεωργικά εισοδήματα των απασχολούμενων στη γεωργία.

2. Περιορισμένες επενδύσεις στο γεωργικό τομέα.

Ενώ η γεωργία παράγει το 14% του ΑΕΠ, οι επενδύσεις περιορίζονται σε 6,7% του συνόλου (στοιχεία 1992), σε αντίθεση με το σύνολο της Ε.Ε., όπου η συμμετοχή στο προϊόν και στις επενδύσεις είναι ισοδύναμα ποσοστά.

3. Γήρανση του γεωργικού πληθυσμού

Η πολύ περιορισμένη ανανέωση του γεωργικού πληθυσμού έχει οδηγήσει στη γήρανσή του. Σχεδόν το 60% των απασχολούμενων στη γεωργία είναι 45 ετών και άνω, έναντι 26% στους άλλους τομείς. Η γήρανση επενεργεί αρνητικά στον εκσυγχρονισμό και στις επενδύσεις. Αν μάλιστα η ηλικία συνδεθεί με το επίπεδο εκπαίδευσης (86% είναι δημοτικού σχολείου και κάτω) και την παντελή έλλειψη συμβουλευτικών υπηρεσιών, οι δυσκολίες σε προσπάθειες προσαρμογής στις νέες συνθήκες γίνονται προφανείς.

6)Προβλήματα προερχόμενα από την εθνική αγροτική πολιτική

1. Αστάθεια πολιτικής

Κάθε φορά οι κυβερνήσεις διακηρύσσουν μια αγροτική πολιτική με αρκετές, συνήθως ελκυστικές, υποσχέσεις. Στην πράξη δεν ακολουθείται με συνέπεια κάποια εθνική αγροτική πολιτική, συμβατή, οπωσδήποτε, με την ΚΑΠ, η οποία να καλύπτει θέματα που δεν ρυθμίζει η ΚΑΠ, όπως συμβουλευτικών υπηρεσιών, επιμόρφωσης, θεσμικής οργάνωσης, ανάπτυξης του αγροτικού χώρου, παραγωγικού προσανατολισμού, ασφάλισης της παραγωγής, κοινωνικής ασφάλισης κλπ.

Η εναλλαγή υπουργών στο Υπουργείο Γεωργίας είναι εντυπωσιακά συχνή κατά τα τελευταία χρόνια και κάθε νέος υπουργός συνοδεύεται από το δικό του επιτελείο, το οποίο δεν είναι κατ' ανάγκην εξειδικευμένο στα θέματα του γεωργικού τομέα. Επιπλέον, οι υπουργοί θεωρούν υποχρέωσή τους να χαράσσουν τη δική τους πολιτική, προκαλώντας ασυνέχειες στην πολιτική του τομέα. Οι περιπέτειες των περιφερειακών αγορών και των σφαγείων είναι χαρακτηριστικές.

Αποτέλεσμα της προκαλούμενης ανακολουθίας είναι ένα κενό εμπιστοσύνης προς διακηρύξεις πολιτικής, με επακόλουθο την αβεβαιότητα για το μέλλον, παράγοντα ανασχετικό για νέες πρωτοβουλίες.

2. Δυσκίνητος διοικητικός μηχανισμός

Ενα κλίμα περιορισμένης εκτίμησης επικρατεί στην πλευρά των αγροτών, ως προς το διοικητικό μηχανισμό που εφαρμόζει την αγροτική πολιτική. Ο μηχανισμός είναι δυσκίνητος, με αποτέλεσμα την αδρανοποίηση αρκετών γόνιμων προσπαθειών των παραγωγών και των επιχειρήσεων του γεωργικού τομέα. Ο διοικητικός μηχανισμός δεν διαθέτει την απαιτούμενη ζωτικότητα και το αναγκαίο ενδιαφέρον. Οι αμφιβολίες ως προς την αξιοκρατική επιλογή των προϊσταμένων και οι σχεδόν ισοπεδωτικές και χαμηλού επιπέδου αποδοχές υπαλλήλων επιφορτισμένων με τεράστιες ευθύνες, δεν είναι δυνατό να συνεργήσουν προς αυξημένη προσπάθεια και απόδοση.

3. Συμβουλευτικές υπηρεσίες

Ο θεσμός των Γεωργικών Εφαρμογών, που επί δεκαετίες πρόσφερε πολύτιμες υπηρεσίες στο γεωργικό πληθυσμό, έχει προσανατολισθεί στην εξυπηρέτηση γραφειοκρατικών διαδικασιών για τη χορήγηση των Κοινοτικών επιδοτήσεων. Σήμερα, που οι αγρότες χρειάζονται πιο σύνθετες υπηρεσίες τεχνικοοικονομικής φύσεως, δεν υπάρχει μηχανισμός ενημέρωσης και καθοδήγησής τους. Για τα τεχνικά θέματα και κυρίως για τη χρήση χημικών, σπόρων και μηχανημάτων, συμβουλευτικές υπηρεσίες έχουν αναλάβει οι εκπρόσωποι και πωλητές προϊόντων των εταιρειών. Για θέματα επιλογής καλλιεργειών, οικονομικής αξιολόγησης, ορθής διαχείρισης, περιορισμού του κόστους κλπ, δεν υπάρχουν σύμβουλοι του παραγωγού.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η ενημέρωση του παραγωγού σε θέματα Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Έτσι, στα θέματα αυτά, από τη μία πλευρά εύκολα πληροφορούνται - με ενδεχόμενες υπερβολές - τα αρνητικά σημεία των μεταβολών που πραγματοποιούνται, ενώ οι ευκαιρίες που ανοίγονται δεν φθάνουν στους ενδιαφερομένους.

4. Συνεταιρισμοί

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αποτέλεσαν πεδίο κομματικής αντιπαράθεσης, με αποτέλεσμα αφενός να διασπασθούν εσωτερικά και αφετέρου να απεμπολήσουν το κύριο έργο τους. Ως δέσμοι κομματικών μηχανισμών, οι συνεταιρισμοί χρησιμοποιήθηκαν καταχρηστικά για την εφαρμογή της κρατικής πολιτικής, με αποτέλεσμα τη συσσώρευση τεράστιων χρεών, την κοινωνική κατακραυγή κατά του θεσμού και την εκτόπιση πολλών από αυτούς από την αγορά.

Στη νομοθεσία για του συνεταιρισμούς επικράτησαν οι σκοπιμότητες (κυρίως εκλογικές) και οι αυτοσχεδιασμοί, ακόμη και σε αντίθεση με τους διεθνείς συνεταιριστικούς κανόνες. Οι κομματικοί ανταγωνισμοί οδήγησαν σε διοικήσεις εξαρτημένες από κόμματα και σε ανάδειξη προσώπων με βάση κομματικές υποδείξεις.

Αποτέλεσμα των προηγούμενων ήταν η πραγματοποίηση επενδύσεων χωρίς αντικειμενικές αξιολογήσεις, η πρόσληψη υπεράριθμου προσωπικού, η αποστασιοποίηση ικανών στελεχών και η διαρροή ικανών υπαλλήλων.

5. Επιτόκια

Το ύψος των επιτοκίων αποτέλεσε πρωταρχικό παράγοντα δημιουργίας προβλημάτων στο γεωργικό τομέα κατά τα τελευταία χρόνια. Τα επιτόκια ασφαλώς συναρτώνται με τον πληθωρισμό και δεν μπορούν, στα πλαίσια της Ε.Ε., να επιδοτηθούν ευθέως. Όμως, η τραπεζική επιβάρυνση διαχείρισης του χρήματος είναι ιδιαίτερα διογκωμένη στην Ελλάδα, γεγονός που οδήγησε σε υπερχρέωση πολλές γεωργικές εκμεταλλεύσεις, ιδιαίτερα όσες χαρακτηρίζονται από ένταση κεφαλαίου, όπως οι χοιροτροφικές και πτηνοτροφικές επιχειρήσεις. Ορισμένες ρυθμίσεις που έγιναν, αποφασίσθηκαν με καθυστέρηση και αφού ήδη είχαν προηγηθεί σοβαρές ζημιές.

6. Έρευνα

Η έρευνα που διεξάγεται στα ερευνητικά ιδρύματα και στα πανεπιστήμια, προσανατολίζεται κατεξοχήν προς τις κατευθύνσεις των προκηρύξεων σχετικών προγραμμάτων από την Ε.Ε. Κάποια προσπάθεια που έγινε για την πρόωθηση ελληνικού προγράμματος έρευνας, δεν φαίνεται να έχει ευοδωθεί. Επί πλέον τα πορίσματα της έρευνας δεν φθάνουν σε εκείνους που θα μπορούσαν να τα αξιοποιήσουν, διότι ο σχετικός μηχανισμός Γεωργικών Εφαρμογών έχει ουσιαστικά ατονήσει.

Ιδιαίτερα η γεωργοοικονομική έρευνα είναι ελάχιστη και περιορίζεται σε θέματα που μπορούν να μελετηθούν χωρίς σημαντική δαπάνη. Το γεγονός

αυτό στερεί την Πολιτεία από τα δεδομένα εκείνα στα οποία θα μπορούσαν να στηριχθούν ορθολογικά μέτρα αγροτικής πολιτικής.

γ) Προβλήματα σχετιζόμενα με την ΚΑΠ

Οι μεταβολές στην ΚΑΠ που προαναφέρθηκαν έχουν προκαλέσει μια σειρά από προβλήματα, ένα μέρος των οποίων οφείλεται και στον τρόπο με τον οποίο εφαρμόστηκε η ΚΑΠ.

Η ΚΑΠ, σχεδιαζόμενη για το σύνολό της Ε.Ε. είναι αναμενόμενο να ανταποκρίνεται στις επιλογές του συνόλου των κρατών-μελών, με μεροληψία υπέρ των βόρειων χωρών και προϊόντων, αφού οι βόρειες χώρες επηρεάζουν αναλογικά και τις σχετικές αποφάσεις.

Γενικότερα, η πολιτική που ακολουθήθηκε από την Ε.Ε. δημιούργησε ένα τεχνικό περιβάλλον και τεχνητή αποδοτικότητα για τα επιμέρους γεωργικά προϊόντα. Οι παραγωγοί, ανταποκρινόμενοι στις συνθήκες αυτές έκαναν τις επιλογές τους και προσάρμοσαν τον παραγωγικό τους εξοπλισμό. Με Κοινοτικά κίνητρα επεκτάθηκε η καλλιέργεια και η ποικιλιακή αναδιάρθρωση στον καπνό, η επέκταση της καλλιέργειας του βαμβακιού, ο περιορισμός των αμπελιών κλπ. Η ίδια Κοινοτική πολιτική έθεσε στη συνέχεια περιοριστικούς όρους και ποινές, οπότε προκλήθηκαν αναστατώσεις.

Οι περιορισμοί που ισχύουν σήμερα είναι:

- Ποσοστώσεις στα καπνά. Οι εκτός ποσοστώσεων ποσότητες δεν δικαιούνται πριμοδότηση και είναι εντελώς ασύμφορη η παραγωγή τους.

- Οροφή παραγωγής στο βαμβάκι. Υπέρβαση της οροφής συνεπάγεται μείωση της ενίσχυσης κατά κιλό.

- Ποσοστώσεις στη βιομηχανική τομάτα.

- Ποσοστώσεις στη ζάχαρη.

- Σταδιακό περιορισμό στις αποσυρόμενες ποσότητες οπωροκηπευτικών.

- Ποσοστώσεις στην παραγωγή γάλακτος.

- Εμμεσοι και ηπιότεροι περιορισμοί σε άλλα προϊόντα.

Ειδικά και έντονα προβλήματα είχε αντιμετωπίσει στο παρελθόν η κτηνοτροφία με την εφαρμογή των Νομισματικών Εξισωτικών Ποσών (ΝΕΠ), που ίσχυαν τότε και τα οποία αποτελούσαν επιδότηση των κρεάτων που εισήγε η Ελλάδα από άλλες Κοινοτικές χώρες. Η εφαρμογή των ΝΕΠ προκάλεσε κλονισμό, ιδίως σε μονάδες επιχειρηματικής κτηνοτροφίας. Όσες από αυτές χρειάστηκε να προσφύγουν σε τραπεζικό δανεισμό, δεν μπόρεσαν έκτοτε να ορθοποδήσουν λόγω των υψηλών επιτοκίων.

Ειδική επισήμανση χρειάζεται να γίνει αναφορικά με τον τρόπο στήριξης των γεωργικών εισοδημάτων μέσω της στρεμματικής επιδότησης. Η στρεμματική επιδότηση που χρησιμοποιείται στα δημητριακά, μπορεί να είναι συμφέρουσα για μια μερίδα παραγωγών αλλά είναι ασύμφορη για την εθνική οικονομία, αφού παροτρύνει σε παραμέληση των καλλιεργητικών φροντίδων και οδη-

γεί σε μείωση της παραγόμενης ποσότητας. Παρόμοιο αποτέλεσμα μπορεί να έχει και η μετατροπή της ενίσχυσης της παραγωγής ελαιολάδου σε επιδότηση ανά δένδρο, όπως συζητείται, αφού είναι ενδεχόμενο να οδηγήσει έναν αριθμό παραγωγών σε αδιαφορία για τη συγκομιδή και σε μείωση της παραγωγής.

III. ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΜΕΣΟΧΡΟΝΙΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Οι μεσοχρόνιες προοπτικές για τα γεωργικά προϊόντα θα εξαρτηθούν αφενός από τις εξελίξεις της ΚΑΠ και αφετέρου από τις γενικότερες εξελίξεις που συνδέονται με την Ε.Ε.

Οι πρόσφατες εξελίξεις της ΚΑΠ δείχνουν τάση πολυετούς σχεδιασμού. Με εξαίρεση τις εκκρεμότητες στο κρασί, το ελαιόλαδο και τον καπνό, μπορεί να λεχθεί ότι οι γενικές κατευθύνσεις πολιτικής έχουν καθορισθεί μέχρι το 2000, οπότε αναμένεται να ξεκινήσουν και οι νέες διαπραγματεύσεις στα πλαίσια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, με στόχο την περαιτέρω απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου.

Ένταξη νέων χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΚΑΕ) δεν αναμένεται πριν από το 2002. Η πολιτική σταθεροποίηση των χωρών αυτών, αναμένεται ότι θα οδηγήσει σε εκδήλωση των παραγωγικών δυνατοτήτων του γεωργικού τομέα τους και σε αύξηση των εισοδημάτων.

Αποτέλεσμα της ένταξης αυτών των χωρών αναμένεται ότι θα είναι αυξημένος ανταγωνισμός κυρίως σε βόρεια προϊόντα, ενώ θα αυξηθεί η ζήτησή τους για μεσογειακά προϊόντα.

Η τελωνειακή ένωση της Τουρκίας εμπεριέχει εν δυνάμει ορισμένα προβλήματα, αν και ήδη στο 93% των εξαγωγών της Τουρκίας έχουν παραχωρηθεί ειδικές ποσοστώσεις (καπνός, σταφίδες, ξηρά σύκα) ή προτιμησιακό καθεστώς (εσπεριδοειδή, κρασί, ελαιόλαδο, δημητριακά).

Στις προθέσεις της Ε.Ε. είναι να διευρυνθούν οι σχέσεις της με τις χώρες της Μεσογειακής λεκάνης, πέραν των υφισταμένων, που περιλαμβάνουν παραχωρήσεις πρόσβασης σε αρκετά Μεσογειακά προϊόντα. Η αναμενόμενη διεύρυνση των σχέσεων αυτών θα έχει επιπτώσεις στα Μεσογειακά προϊόντα χωρών, όπως η Ελλάδα, που έχουν τον ίδιο παραγωγικό προσανατολισμό.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τις εκτιμήσεις που προαναφέρθηκαν είναι ότι για τα επόμενα 5-10 χρόνια θα δημιουργηθούν ευκαιρίες διεύρυνσης των αγορών για τα ελληνικά γεωργικά προϊόντα αλλά θα προκύψει και πρόσθετος ανταγωνισμός τόσο στην ενδοκοινοτική όσο και στη διεθνή αγορά.

IV. ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΜΙΑΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στα πλαίσια της Ε.Ε. δεν μπορούν να υπάρξουν χωριστές πολιτικές για το γεωργικό τομέα κάθε χώρας. Ομως στα δεδομένα κοινά πλαίσια και τους δεδο-

μένους περιορισμούς, κάθε χώρα έχει σημαντικά περιθώρια επιλογών που εξυπηρετούν τα δικά της συμφέροντα, χωρίς να θίγουν το ενιαίο πλαίσιο. Μεταβολή του ενιαίου πλαισίου είναι θεμιτό να επιδιώκεται στα πλαίσια των οργάνων της Ε.Ε., ώστε να απολήξουν σε μεταβολές. Μέχρι να πραγματοποιηθούν τέτοιες μεταβολές, η εφαρμοζόμενη ΚΑΠ είναι δεσμευτική για τα κράτη μέλη.

Για να εφαρμοσθεί κάποια αγροτική πολιτική για την Ελλάδα πρέπει πρώτα να καθορισθούν οι επιδιωκτέοι στόχοι, ώστε τα μέτρα της πολιτικής που θα σχεδιασθούν να συγκλίνουν προς αυτούς τους στόχους.

Επιπλέον των γνωστών στόχων της ΚΑΠ, τους οποίους προφανώς αποδέχεται και υποστηρίζει η Ελλάδα, ως στόχους της εθνικής προσπάθειας μπορεί να θέσει:

α) Τη στήριξη των γεωργικών εισοδημάτων με τρόπους συμβατούς με την ΚΑΠ.

β) Την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών προϊόντων στην εσωτερική και τη διεθνή αγορά.

γ) Την αποφυγή της πληθυσμιακής αποδυνάμωσης της υπαίθρου.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η ευρεία αποδοχή αυτών των στόχων (ή τροποποιημένων), ώστε να αποτελέσουν σταθερή επιδίωξη, ανεξάρτητα από την εναλλαγή κυβερνήσεων ή αρμόδιων υπουργών. Εφόσον οι στόχοι αποτελέσουν τα σταθερά σημεία αναφοράς, είναι δυνατή η εξειδίκευση των μέτρων καθώς και η προσαρμογή τους ανάλογα με τις εξελίξεις, οι οποίες δεν είναι γνωστές εκ των προτέρων.

V. ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ο καθορισμός των βασικών συνιστωσών μιας αγροτικής πολιτικής, για την οποία έχουν καθοριστεί οι στόχοι, απαιτεί αρκετή μελέτη και χρόνο, ώστε τα μέτρα που θα περιληφθούν να αποτελούν ένα σύνολο αλληλοσυμπληρούμενων και διασυνδεδεμένων παραμέτρων, που συνεργιστικά να οδηγούν στην προσέγγιση των στόχων. Επειδή οι προϋποθέσεις αυτές δεν υπάρχουν στην προκείμενη περίπτωση, αναφέρονται στη συνέχεια οι κατευθύνσεις που εκτιμάται ότι συντείνουν προς τους στόχους, παίρνοντας υπόψη τους προαναφερθέντες περιορισμούς.

Οι κατευθύνσεις μέτρων μπορούν να διακριθούν σε θεσμικές και σε αναπτυξιακές:

α) Θεσμικές κατευθύνσεις

1. Ικανό επιτελείο παρακολούθησης της ΚΑΠ

Η ΚΑΠ θα εξακολουθήσει να αποτελεί τον άξονα της εφαρμοζόμενης πολιτικής. Επειδή από την ΚΑΠ εξαρτώνται κατά κύριο λόγο τα αποτελέσματα της

ελληνικής γεωργίας, ο μηχανισμός που επεξεργάζεται τα θέματα της ΚΑΠ πρέπει να είναι ο ισχυρότερος δυνατός, τόσο στις Βρυξέλλες όσο και στην Αθήνα. Ο μηχανισμός αυτός πρέπει να έχει διάρκεια και συνέχεια με σχεδιασμένες εναλλαγές προσώπων και όχι με τις αλλαγές κυβερνήσεων και υπουργών. Ο μηχανισμός αυτός πρέπει να έχει επαρκή και δραστήρια δικτύωση στις Βρυξέλλες και επιτελείο στήριξης στην Αθήνα, επίσης με διάρκεια και συνέχεια.

2. Πραγματικοί, αυτόνομοι συνεταιρισμοί.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στο ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι πραγματικοί, αυτόνομοι συνεταιρισμοί. Ιδιαίτερα για την Ελλάδα οι συνεταιρισμοί είναι αναγκαίοι όσο ποτέ, διότι μέσω αυτών, κυρίως, μπορούν να αποκτήσουν οντότητα οι πολυάριθμες μικρομεσαίες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, να αποκτήσουν διαπραγματευτική δύναμη, να επιτύχουν χαμηλότερες τιμές στις εισροές και καλύτερες τιμές στα προϊόντα, να φροντίζουν για την ποιότητα και γενικά να υποβοηθήσουν την ανταγωνιστικότητα των γεωργικών προϊόντων με παράλληλη στήριξη των γεωργικών εισοδημάτων.

Η διόρθωση των "κακώς κειμένων" στους συνεταιρισμούς δεν είναι εύκολη. Είναι όμως ανάγκη να γίνει προσπάθεια απεγκλωβισμού από τις κομματικές παρεμβάσεις, με συνειδητή αποστασιοποίηση των κομμάτων και με τη θέσπιση ενός ενιαίου, για όλους τους συνεταιρισμούς, θεσμικού πλαισίου, το οποίο να διασφαλίζει το σεβασμό και την εφαρμογή των συνεταιριστικών αξιών και κανόνων, μεταξύ των οποίων η αυτονομία και ανεξαρτησία τους.

Οι συνεταιρισμοί οφείλουν να λειτουργήσουν ως επιχειρήσεις που αποφασίζουν για τα θέματά τους, οπότε τα μέλη απολαμβάνουν τα οφέλη ή πληρώνουν τις ζημιές της συλλογικής δράσης τους.

Η αποκατάσταση της αξιοπιστίας των συνεταιρισμών θα απαιτήσει χρόνο. Στην επιδίωξη αυτή θα χρειαστεί να υποβοηθηθούν.

3. Σύμβουλοι των αγροτών

Η γεωργία της σημερινής εποχής απαιτεί ενσωμάτωση γεωργοτεχνικών και γεωργοοικονομικών γνώσεων, τις οποίες μπορούν να προσφέρουν ειδικευμένοι επιστήμονες, ενταγμένοι σε μηχανισμό διασυνδεδεμένο με πανεπιστήμια και ερευνητικά ιδρύματα, ώστε να διοχετεύονται στο γεωργικό τομέα νέες γνώσεις και πληροφορίες. Η υπαγωγή του μηχανισμού αυτού στους συνεταιρισμούς, με κρατική επιχορήγηση, ή στο δημόσιο, αποτελεί θέμα προς διερεύνηση.

4. Επιτόκια δανεισμού

Τα επιτόκια δανεισμού του γεωργικού τομέα εξακολουθούν να επιβαρύνουν σημαντικά τους αγρότες. Η αποτελεσματικότητα της διαχείρισης του χρήματος, από την ΑΤΕ, πρέπει να έχει σημαντικά περιθώρια βελτίωσης, ώστε να μην είναι επαχθείς οι όροι δανεισμού.

Επίσης οι διαδικασίες χορήγησης των Κοινοτικών ενισχύσεων πρέπει να συντομευθούν, η υποχρέωση ισόποσου δανεισμού να εκλείψει και η υποχρέωση ασφάλισης ακόμη και εγκαταστάσεων που δεν κινδυνεύουν από ορισμένους κινδύνους (π.χ. πυρός) να αρθεί.

5. Πολιτική γης

Η πολιτική γης χρειάζεται να διευρυνθεί με προσανατολισμό τη μεγέθυνση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και την αποφυγή κερδοσκοπίας, που αυξάνει την τιμή της γης και εμποδίζει την έγγειο αναδιάρθρωση. Το σύστημα που έχει εφαρμόσει η Δανία, μπορεί να εξετασθεί ως πρότυπο. Στη χώρα αυτή, με βάση την τιμή της γης σε ορισμένη περίοδο, η μελλοντική τιμή αγοραπωλησίας της γης δεν μπορεί να υπερβεί την αρχική τιμή προσαυξημένη κατά τον τραπεζικό τόκο καταθέσεων της περιόδου που μεσολάβησε.

Επίσης, το σύστημα Τράπεζας Γης που εφαρμόζεται στη Γαλλία, μπορεί να εξετασθεί ως πρότυπο για τη μεταβίβαση της γης προς μεγέθυνση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

6. Μητρώο αγροτών

Το Μητρώο αγροτών αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την εφαρμογή μέτρων αγροτικής πολιτικής, αν και ο ρόλος του προβλήθηκε μόνο για τη χορήγηση φθηνότερων καυσίμων. Οι χρήσεις του μπορεί να είναι πολλές, αρκεί να καταρτισθεί ορθά. Ως παράρτημα αυτού του υπομνήματος παραθέτονται ορισμένες επισημάνσεις σχετικές με το Μητρώο.

7. Μηχανισμοί ελέγχου

Οι μηχανισμοί ελέγχου πολλών διαδικασιών που χρησιμοποιεί το Υπουργείο Γεωργίας χρειάζεται να είναι ισχυροί και αδιάβλητοι.

Τα ίδια χαρακτηριστικά πρέπει να έχουν οι μηχανισμοί που είναι αναγκαίοι για την αναδυόμενη αγορά βιολογικών προϊόντων, που αποτελεί μια πολύ ενδιαφέρουσα προοπτική, πρόσφορη για χώρες με μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις όπως η Ελλάδα. Αν η αγορά αυτή δεν παρέχει εχέγγυα γνησιότητας αυτών των προϊόντων, υπάρχει κίνδυνος να καταρρεύσει και να προμηθεύεται η Ελλάδα εγγυημένα βιολογικά προϊόντα άλλων χωρών.

Ανάλογη, αν και με λιγότερες απαιτήσεις, είναι η αγορά προϊόντων ονομασίας προελεύσεως ελεγχόμενης.

Οι μηχανισμοί ελέγχου οφείλουν να περιλαμβάνουν και τη συμπεριφορά των εξαγωγικών επιχειρήσεων για να μη φθείρεται το όνομα των εξαγόμενων ελληνικών προϊόντων.

6) Αναπτυξιακές κατευθύνσεις

Οι κατευθύνσεις αυτές αναφέρονται κυρίως στην οικονομική και κοινωνική στήριξη των αγροτικών οικισμών. Εξυπακούεται ότι ο πληθυσμός πολλών ορει-

νών και ημιορεινών περιοχών δεν θα συγκρατηθεί μόνο με ενέσεις εισοδήματος, αλλά και με την ύπαρξη ευκαιριών απασχόλησης και με την αναγκαία υποδομή σε βασικές εξυπηρετήσεις. Στα πλαίσια της αγροτικής πολιτικής μπορούν να ενταχθούν ορισμένες μόνο πρωτοβουλίες, όπως οι αναφερόμενες στη συνέχεια.

Ειδική επισήμανση χρειάζεται για τις περιπτώσεις που ενισχύεται η δημιουργία ευκαιριών συμπληρωματικής απασχόλησης.

Πρέπει να αποφευχθεί οποιαδήποτε σύγκρουση μεταξύ κινήτρων για κατά κύριο επάγγελμα γεωργούς και κινήτρων ανάπτυξης εξωγεωργικών δραστηριοτήτων. Θα χρειασθεί να προβλεφθούν και να ορισθούν οι περιοχές στις οποίες τα κίνητρα αυτά θα είναι σωρευτικά.

1. Ενίσχυση πρωτοβουλιών τοπικής ανάπτυξης.

Οι πρωτοβουλίες αυτές χρειάζεται να διευκολύνονται και να υποστηρίζονται. Οι συμμετοχικές διαδικασίες στις οποίες στηρίζονται είναι οι πλέον πρόσφορες για τοπική ανάπτυξη, αλλά και λειτουργικά όχι απλές.

2. Αγροτουρισμός

Ως συμπληρωματική δραστηριότητα ο αγροτουρισμός μπορεί να αποδειχθεί πολύπλευρα επιτυχής τόσο από οικονομικής όσο και από κοινωνικής πλευράς για τις περιοχές που διαθέτουν τα αναγκαία χαρακτηριστικά.

3. Προστασία του περιβάλλοντος

Όπως και στην περίπτωση του αγροτουρισμού, η προστασία του περιβάλλοντος παρέχει ευκαιρίες απασχόλησης και χρηματοδοτείται από Κοινοτικούς πόρους.

4. Σχέδια βελτίωσης γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Ο σχετικός Κανονισμός (2328/91) παρέχει ενισχύσεις σημαντικού ύψους και εύρους για επενδύσεις βελτίωσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, οι οποίες μπορούν να επωφεληθούν εφόσον οι αρχηγοί τους υποβάλουν σχέδιο βελτίωσης.

Ιδιαίτερη μεταχείριση επιφυλάσσεται για τους νέους γεωργούς, από τους οποίους έχει πολλή ανάγκη η ύπαιθρος.

Η χώρα μας, περισσότερο από τις άλλες χώρες έχει ανάγκη ενθάρρυνσης νέων να προσανατολισθούν προς τη γεωργία και να αποτελέσουν τους μελλοντικούς καινοτόμους και ηγήτορες της αγροτικής ανάπτυξης, τους οποίους να ακολουθούν οι υπόλοιποι.

Στην πράξη, δεν αξιοποιούνται επαρκώς οι παρουσιαζόμενες ευκαιρίες βελτίωσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, εξαιτίας της απαιτούμενης διαδικασίας. Οι συνεταιρισμοί των αγροτών θα μπορούσαν να διαθέτουν μηχανισμό καθοδήγησης και εξυπηρέτησης των παραγωγών, για να επωφελούνται από τις διαθέσιμες ευκαιρίες.

5. Περιορισμός κόστους εισροών

Στις αναπτυξιακές κατευθύνσεις θα μπορούσαν να ενταχθούν και οι ενέργειες μείωσης του κόστους των εισροών. Ιδιαίτερη σημασία έχει αποδοθεί στη μείωση της τιμής του πετρελαίου, επειδή αυτός ο τρόπος μείωσης του κόστους είναι προφανής. Η μείωση της τιμής του πετρελαίου μπορεί να γίνει αποδεκτή από την Ε.Ε. κατ' αναλογία παρόμοιων μέτρων που ισχύουν για καύσιμα ή αέριο θέρμανσης σε άλλες χώρες.

Τα γεωργικά φάρμακα αποτελούν επίσης μια σημαντική εισροή και οι τιμές τους ακολουθούν ανοδική πορεία. Έλεγχος δραστικών ουσιών και ενημέρωση των παραγωγών είναι μια επιβαλλόμενη πρακτική, παράλληλα με τις συμβουλευτικές υπηρεσίες χρησιμοποίησής τους.

Συχνά γίνεται υπερβολική χρήση, αφού σύμβουλοι είναι οι πωλητές, και αυτό έχει αρνητικές επιπτώσεις τόσο από οικονομικής πλευράς για τους παραγωγούς όσο και επιβλαβείς επιπτώσεις στην υγεία παραγωγών και καταναλωτών.

VI. ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Η συζήτηση των προβλημάτων του γεωργικού τομέα με σκοπό την αναζήτηση τρόπων αντιμετώπισής τους, αποτελεί ένα θετικό παρακολούθημα των πρόσφατων κινητοποιήσεων των αγροτών.

Με όσα προαναφέρθηκαν επιχειρήθηκε μια πρώτη προσέγγιση ενός μεγάλου θέματος. Η προσθήκη που ίσως είναι αναγκαία, στην προσπάθεια ερμηνείας των ανησυχιών των αγροτών, αναφέρονται στη γενικότερη αίσθηση απεμπόλησης των αξιών τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρύτερο επίπεδο.

Όσο περισσότερο φθείρονται οι κοινωνικές αξίες, ή τραυματίζεται το αίσθημα δίκαιης και ισότιμης μεταχείρισης ή διαψεύδονται οι προσδοκίες, τόσο αυξάνει το απόθεμα δυσαρέσκειας, το οποίο αναζητεί τρόπους εκδήλωσης.

Γι' αυτό, η μέριμνα για τους γενικότερους στόχους και τις βλέψεις της κοινωνίας δεν είναι μικρότερης σημασίας από την επιδίωξη μερικότερων ή κλαδικών στόχων.

Παράρτημα

ΜΕΡΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΟ ΜΗΤΡΩΟ ΑΓΡΟΤΩΝ

Το Μητρώο Αγροτών και Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων αποτελεί μίαν από πολλού αναγκαία ακτινογραφία των βασικών χαρακτηριστικών του γεωργικού τομέα και των μονάδων που τον απαρτίζουν (επιχειρηματικών και ανθρώπινων). Η ακριβής καταγραφή μπορεί να αποτελέσει τη βάση για τη λήψη των πρόσφορων κάθε φορά μέτρων, ανάλογα με τον επιδιωκόμενο στόχο.

Η κατάρτιση του Μητρώου έχει συνδεθεί με τη διαφοροποίηση της μεταχείρισης όσων είναι κατά κύριο επάγγελμα γεωργοί, ώστε από τα λαμβανόμενα μέτρα να επωφελούνται μόνον αυτοί. .

Επιπλέον όμως, το Μητρώο μπορεί να αποτελέσει μια πολύτιμη βάση δεδομένων για την υποβοήθηση επίτευξης στόχων αγροτικής πολιτικής. Μπορεί δηλαδή να χρησιμοποιηθεί για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των χρησιμοποιούμενων πόρων, ανάλογα με τις κάθε φορά επιθυμητές κατευθύνσεις. Αν, π.χ., επιδιώκεται η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα, τόσο τα μέτρα που θα ληφθούν όσο και οι αποδέκτες μπορεί να διαφέρουν από εκείνα που αναφέρονται στη στήριξη των μειονεκτικών περιοχών, ή των νέων γεωργών ή των χαμηλών εισοδημάτων.

Από τα μέχρι τώρα γνωστά (δηλ. νόμος 2332/95 και Ειδικός Ενημερωτικός Οδηγός της ΠΑΣΕΓΕΣ), φαίνεται ότι η μεγαλύτερη σημασία αποδίδεται στη διχοτομική διάκριση μεταξύ "αγροτών" και "μη αγροτών". Η διάκριση αυτή στηρίζεται στην αποκλειστική και αυτοπρόσωπη απασχόληση ή στην απασχόληση στη γεωργία κατά κύριο επάγγελμα.

Ο ορισμός που υιοθετείται αποτελεί μεταφορά από τον Κανονισμό 2328/91, ο οποίος προβλέπει ενισχύσεις για τη βελτίωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Οι επισημάνσεις που ακολουθούν, αναφέρονται σε σημεία τα οποία στην πράξη μπορεί να αποδειχθούν επισφαλής, παρά την επιφανειακή ορθότητά τους.

1. Ο ορισμός που υιοθετείται για τον "αγρότη" είναι επισφαλής. Τα βασικά χαρακτηριστικά για την αναγνώριση ενός απασχολούμενου με τη γεωργία ως "αγρότη" είναι:

- Να ασχολείται αποκλειστικά ή κατά κύριο επάγγελμα με τη γεωργία, ή
- Να απασχολείται αυτοπροσώπως και επαγγελματικά στη γεωργία, τουλάχιστον κατά το 50% του συνολικού χρόνου απασχόλησής του και να λαμβάνει από την απασχόλησή του αυτή το 50% τουλάχιστον του συνολικού του εισοδήματος.

Τα ερωτήματα που θα προκύψουν κατά την εφαρμογή αυτού του ορισμού είναι αρκετά, όπως:

- * Ποιος θα εκτιμήσει και ποιος θα παρακολουθεί το ποσοστό της απασχό-

λησης στη γεωργία και εκτός γεωργίας καθενός από τις εκατοντάδες χιλιάδες απασχολούμενους στη γεωργία, που θα δηλώσουν ότι πληρούν το κριτήριο αυτό;

* Ποιος θα εκτιμήσει και ποιος θα παρακολουθεί το ποσοστό του εισοδήματος που προέρχεται από τη γεωργία και από πηγές εκτός γεωργίας, όταν είναι δεδομένο ότι οι αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες δεν είναι σε θέση να συλλάβουν και να φορολογήσουν ακόμη και πολύ υψηλά εισοδήματα;

* Όταν είναι γνωστό ότι τόσο τα γεωργικά όσο και τα εξωγεωργικά εισοδήματα δεν παραμένουν σταθερά από έτος σε έτος, πώς θα τηρείται ο παραπάνω ορισμός του αγρότη;

Ακόμη και αν ο χρόνος απασχόλησης στη γεωργία υπολογισθεί με κάποιον συντελεστή, που θα στηρίζεται στο είδος της καλλιέργειας ή εκτροφής και στο μέγεθός της, οπότε το κριτήριο του χρόνου απασχόλησης και του εισοδήματος από τη γεωργία μπορεί να καταστούν αντικειμενικά, πώς θα γίνει κάτι αντίστοιχο για τα εισοδήματα εκτός γεωργίας;

2. Στην περίπτωση της αυτοπρόσωπης και αποκλειστικής απασχόλησης, θα χαρακτηρισθούν (και δικαίως) ως αγρότες όσοι δεν ασχολούνται σε άλλη απασχόληση, άρα και εκείνοι που ελάχιστο χρόνο χρησιμοποιούν στη γεωργία, είτε λόγω της εκμηχάνισης της γεωργίας (π.χ. σιτηρά) είτε διότι δεν έχουν δυνατότητες πρόσθετης απασχόλησης. Οι πρώτοι ενδέχεται να έχουν υψηλά εισοδήματα ενώ οι δεύτεροι πολύ χαμηλά. Οι δύο ομάδες χρειάζονται διαφορετική μεταχείριση ανάλογα με τον επιδιωκόμενο στόχο (π.χ. κοινωνική ενίσχυση ή αναπτυξιακά κίνητρα).

3. Σύμφωνα με την εγκύκλιο της ΠΑΣΕΓΕΣ, δεν θεωρούνται αγρότες “εκείνοι που απλώς διευθύνουν ή επιβλέπουν τις εργασίες της γεωργικής εκμετάλλευσης ή έχουν τον κίνδυνο της εκμετάλλευσης, χωρίς να ασχολούνται αυτοπροσώπως με την εκμετάλλευση”. Ο περιορισμός αυτός ταυτίζει την άσκηση της γεωργίας με τη χειρωνακτική προσπάθεια. Η Ελλάδα θα γίνει περίγελως των λοιπών Ευρωπαϊκών χωρών αν ισχύσει ένας τέτοιος περιορισμός σε μια εποχή κατά την οποία γίνεται λόγος για επιχειρηματική γεωργία, για ανταγωνιστικότητα, για επένδυση γνώσεων στη γεωργική παραγωγή, για τη σημασία του μάνατζμεντ στο σύνολο της οικονομίας και στη γεωργία, κλπ..

Σήμερα, το μάνατζμεντ, με την έννοια της ορθολογικής οργάνωσης των συντελεστών παραγωγής, έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία και αξία ακόμη και από την τεχνική της παραγωγής και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο επιδιώκεται η απασχόληση νέων και μορφωμένων στη γεωργία, που προφανώς αποτελεί και επιδίωξη της εθνικής αγροτικής πολιτικής.

Ο Ολλανδός αγρότης, που έχει εισαγάγει στο θερμοκήπιό του όλες τις σύγχρονες μεθόδους για την επιθυμητή υγρασία και θερμοκρασία, για τη βιολογική καταπολέμηση, για την αυτόματη άρδευση κλπ. ασχολείται σχεδόν αποκλειστικά με τον έλεγχο και την επίβλεψη των συστημάτων αυτοματισμού, με την παρακολούθηση των τάσεων της αγοράς, με τα λογιστικά της επιχειρή-

σής του και με την πορεία της παραγωγής του, για να δώσει τις κατάλληλες οδηγίες στους λιγοστούς εργάτες ή στα μέλη της οικογενείας του. Αυτός ο σύγχρονος γεωργός επιχειρηματίας, στον οποίο κολακευτικά αναφερόμαστε, δεν θα χαρακτηριζόταν αγρότης στην Ελλάδα.

Άλλωστε, με την ίδια λογική, δεν θα έπρεπε να χαρακτηρίζεται βιομήχανος ή ως έμπορος όποιος ασχολείται αποκλειστικά με το μάντζιμεντ της επιχείρησής του χωρίς να προσφέρει χειρωνακτική εργασία.

4. Σύμφωνα με την εγκύκλιο της ΠΑΣΕΓΕΣ, δεν θεωρούνται αγρότες όσοι είναι συνταξιούχοι, πλην των συνταξιούχων του ΟΓΑ. Είναι προφανής ο λόγος για έναν τέτοιο περιορισμό. Είναι όμως εύλογα και τα ερωτήματα που δημιουργούνται για τις περιπτώσεις εκείνες συνταξιούχων, συχνά νέων και μορφωμένων, που απασχολούνται αποκλειστικά στη γεωργία, όπου και επενδύουν είτε με κεφάλαια είτε με γνώσεις (π.χ. συνταξιούχοι γεωπόνοι). Τα άτομα αυτά μπορεί να αποτελούν τα πλέον προσδευτικά στοιχεία και παράδειγμα προς μίμηση για τους υπολοίπους. Αυτοί όμως δεν θα χαρακτηρίζονται αγρότες, ενώ θα μπορούν να χαρακτηρίζονται αγρότες οι σύζυγοί τους αν δεν έχουν άλλο επάγγελμα, έστω και αν αφιερώνουν ελάχιστο χρόνο στη γεωργία.

5. Για την εκτίμηση των εξωγεωργικών εισοδημάτων, προφανώς θα λαμβάνεται υπόψη η φορολογική δήλωση των ενδιαφερομένων, παρ' ότι είναι γνωστό ότι τα στοιχεία που αναφέρονται σ' αυτή είναι συχνά αμφισβητήσιμα. Για τον χαρακτηρισμό δε του αγρότη δεν θα λαμβάνονται υπόψη τα εισοδήματα από ακίνητα και από κινητές αξίες. Ως αποτέλεσμα, ο εισοδηματίας από ακίνητα, εφόσον έχει και κάποια γεωργική εκμετάλλευση όπου απασχολείται (αποκλειστικά) θα θεωρείται αγρότης, ενώ δεν θα θεωρείται αγρότης κάποιος ο οποίος αφιερώνει στη γεωργία πολύ περισσότερο χρόνο, επειδή τα εισοδήματά του προέρχονται από την εργασία του και όχι από ακίνητα.

6. Στην πορεία της εξέλιξής της, η Κοινή Αγροτική Πολιτική έχει διευρυνθεί και περιλαμβάνει ενισχύσεις και σε συνδεδεμένες με τη γεωργία δραστηριότητες, όπως ο αγροτουρισμός. Εφόσον ο αγροτουρισμός επιτύχει, μπορεί να δημιουργήσει εισοδήματα τα οποία να υπερβαίνουν τα εισοδήματα από τη γεωργία. Ειδικά για τον αγροτουρισμό και ίσως και για άλλες δραστηριότητες που μπορούν να αναπτυχθούν στην ύπαιθρο για την συμπλήρωση των γεωργικών εισοδημάτων και για την ενθάρρυνση του πληθυσμού να παραμείνει στις αγροτικές περιοχές, θα πρέπει να ληφθεί πρόνοια ώστε να μην συνεπάγονται αποκλεισμό από την αγροτική ιδιότητα.

Από τα προηγηθέντα φαίνεται ότι η διχοτόμηση αγρότης/μη αγρότης είναι επισφαλής και ανεπαρκής να αποτελέσει κριτήριο για κάθε χρήση.

Η καταγραφή των χαρακτηριστικών όλων των ασχολουμένων με γεωργικές δραστηριότητες είναι χρήσιμη και αναγκαία αλλά η χρησιμοποίηση των πληροφοριών που θα συγκεντρωθούν θα πρέπει να γίνει σε συνάρτηση με τους

επιδιωκόμενους κάθε φορά στόχους.

Χρειάζεται να επισημανθεί, ότι είναι διαφορετική η περίπτωση του κανονισμού 2328/91 από τη γενική κατηγοριοποίηση των αγροτών. Στην περίπτωση του κανονισμού χρησιμοποιείται το κριτήριο του χρόνου απασχόλησης και του εισοδήματος, αφού για την ένταξη στο πρόγραμμα γίνεται ένα σχέδιο βελτίωσης, στο οποίο καταγράφεται με λεπτομέρεια η κατάσταση κάθε γεωργικής εκμετάλλευσης, καθώς και τα χαρακτηριστικά του αρχηγού της γεωργικής εκμετάλλευσης. Αυτό δεν είναι το ίδιο με το ισοδύναμο της υπεύθυνης δήλωσης που προϋποθέτει η εγγραφή στο μητρώο.

Από πρακτική άποψη, θα πρέπει να μελετηθεί περισσότερο η χρήση των πληροφοριών του μητρώου. Μια βασική διάκριση θα πρέπει να αφορά το στόχο που επιδιώκεται κάθε φορά και κυρίως να γίνει διάκριση μεταξύ μέτρων αγροτικής πολιτικής και μέτρων κοινωνικής πολιτικής. Στα μέτρα αγροτικής πολιτικής πρέπει να περιλαμβάνονται εκείνοι από τους οποίους αναμένεται η ανάπτυξη του τομέα, ενώ στα μέτρα κοινωνικής πολιτικής θα πρέπει να περιλαμβάνονται όσοι έχουν ανάγκη.

Από τα μέτρα στήριξης της παραγωγής π.χ. δεν είναι σκόπιμο να εξαιρούνται παραγωγοί που συμβάλλουν στην ανταγωνιστικότητα της γεωργίας ή στην επιβίωση των αγροτικών οικισμών, ενώ από την άλλη πλευρά δεν νοείται η κοινωνική ασφάλιση μέσω του ΟΓΑ για άτομα που περιθωριακά ασχολούνται με τη γεωργία.

Συμπερασματικά μπορεί να λεχθεί ότι χρειάζεται περισσότερη μελέτη η κατηγοριοποίηση των παραγωγών γεωργικών προϊόντων, ώστε ο γεωργικός τομέας να ενδυναμωθεί παραγωγικά και να αυξήσει την ανταγωνιστικότητά του αλλά και, από την άλλη πλευρά, να μην επιβαρύνεται το κοινωνικό σύνολο με παροχές χωρίς ανταποδοτικότητα, εκτός αν πρόκειται για παροχές προς κοινωνικές ομάδες που έχουν ανάγκη υποστήριξης από το κοινωνικό σύνολο.

Κ . Σ . Ο . Σ .

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΛΑΔΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΟΥΛΤΑΝΙΝΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1940

**ΜΕΛΗ: είναι 59 Ενώσεις Συνεταιρισμών
Σουλτανοπαραγωγών περιοχών
που περιλαμβάνουν το σύνολο σχεδόν
των σουλτανοπαραγωγών της χώρας**

ΕΔΡΑ: ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ : ΑΘΗΝΑ - Κανάρη 24

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ - Δ/ση Εργοστασίου : Ηράκλειο Κρήτης

Η ΚΣΟΣ διαθέτει ένα καινούργιο εργοστάσιο εφοδιασμένο με τα πιο σύγχρονα αυτόματα μηχανήματα επεξεργασίας, διαλογής και συσκευασίας σταφίδας, δυναμικότητας 80 τόννων το 7ωρο. Επίσης διαθέτει άρτια εκπαιδευμένο και πεπειραμένο προσωπικό, εξειδικευμένο στα θέματα σουλτανίνας. Με τα εφόδια αυτά και τη μόνιμη και δημιουργική δραστηριότητα που αναπτύσσει σαν κορυφαία Συνεταιριστική Οργάνωση των σουλτανοπαραγωγών, η ΚΣΟΣ κατατάσσεται μεταξύ των κυριοτέρων φορέων αξιοποιήσεως της σουλτανίνας και αποτελεί εγγύηση για την άριστη ποιότητά της.

BE YOU, BE COOPER!

NEO ULTRA 25

TAR: 1,0 mgr, NICOTINE: 0,1 mgr

Το Υπουργείο Υγείας προειδοποιεί:

ΤΟ ΚΑΠΝΙΣΜΑ ΒΛΑΠΤΕΙ ΣΟΒΑΡΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ

**ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ
ΕΝΩΣΗ
ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ**

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1985

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑ - Κέκροπος 102 Καλλιθέα

T.T. 17674 - Τηλ. 9427.762 - 9426.425

FAX: 9426426

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ είναι το κεντρικό όργανο των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών με την επωνυμία ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ - KONSUM και τους οποίους εκπροσωπεί τόσο στη χώρα μας όσο και στο εξωτερικό.

Στη δύναμη της ΕΝΩΣΗΣ ανήκουν 13 πρωτοβάθμιοι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί, που λειτουργούν στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας μας, όπως Αθήνα, Κομοτηνή, Κατερίνη, Δράμα, Πάτρα, Λαύριο, Λάρισα, Χαλκίδα, Σέρρες, κλπ. και διαθέτουν 41 σύγχρονα καταστήματα SUPER MARKET, από τα οποία εξυπηρετούνται όχι μόνο τα 40.000 μέλη των Συνεταιρισμών, αλλά και το καταναλωτικό κοινό των περιοχών δραστηριότητας των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών.

Οι παραπάνω Συνεταιρισμοί, με την πετυχημένη δράση τους, παρεμβαίνουν ανταγωνιστικά στην ελεύθερη αγορά της δικαιοδοσίας τους και συμβάλλουν αποτελεσματικά στην εξυγίανσή της προς όφελος των καταναλωτών. Στην προσπάθειά τους έχουν αμέριστη τη συμπαράσταση και βοήθεια της Ένωσης.

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ συμμετέχει στην EURO-COOP, που είναι Οργάνωση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών των χωρών - μελών της ΕΟΚ και τώρα προωθούνται οι σχετικές διαδικασίες, ώστε σύντομα να καταστεί μέλος της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (I.C.A.) και της INTERCOOP.

Η συνεργασία με τις παραπάνω Διεθνείς Οργανώσεις θα συμβάλει σημαντικά στην παραπέρα ανάπτυξη και πρόοδο του ανοικτού καταναλωτικού συνεταιριστικού κινήματος της χώρας μας.

Πρόεδρος Δ.Σ.: ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΪΠΟΥΤΛΙΔΗΣ

Γενικός Διευθυντής: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΛΙΑΠΗΣ

ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Του Κ.Παπαγεωργίου

Καθηγητή Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Στο ερώτημα αν οι συνεταιρισμοί είναι αναγκαίοι, θα παίρναμε εύκολα την απάντηση 'Ναι'. Στο επόμενο ερώτημα αν οι συνεταιρισμοί έχουν τις δυνατότητες να ανταποκριθούν στις σημερινές και αυριανές υποχρεώσεις τους, θα παίρναμε εξίσου εύκολα την απάντηση 'Όχι'. Αυτό, τουλάχιστον, προέκυψε από μια πρόσφατη μικρή έρευνα.

Αυτές οι δύο απαντήσεις περιέχουν μίαν εσωτερική αντίφαση. Τα ίδια πρόσωπα διαπιστώνουν ότι έχουν ανάγκη από τους συνεταιρισμούς και ταυτόχρονα ότι δεν προσδοκούν ότι οι συνεταιρισμοί θα εξυπηρετήσουν τις μεσοπρόθεσμες ανάγκες τους.

Η λογική μας λέει ότι κάτι που το χρειάζεσαι, το φροντίζεις. Χρειάζεσαι το αυτοκίνητο και γι' αυτό φροντίζεις να μπορεί να κινείται. Χρειάζεσαι το σπίτι και γι' αυτό φροντίζεις να μην πέσει. Δεν μπορούμε να πούμε ότι: χρειαζόμαστε το αυτοκίνητο αλλά δεν μας ενδιαφέρει αν κινείται ή όχι.

Λογικό όμως θα ήταν αν παίρναμε την απάντηση: Χρειαζόμαστε το αυτοκίνητο αλλά όχι αυτό το συγκεκριμένο αυτοκίνητο, γιατί θα μας αφήσει στο δρόμο. Άρα, χρειαζόμαστε ένα άλλο αξιόπιστο και σε καλή κατάσταση αυτοκίνητο.

Διερωτώμαι: Μήπως κάτι τέτοιο σημαίνουν και οι αντιφατικές απαντήσεις των αγροτών; Μήπως σημαίνουν ότι χρειαζόμαστε τους συνεταιρισμούς αλλά όχι αυτούς τους συγκεκριμένους συνεταιρισμούς, γιατί αυτοί οι συνεταιρισμοί δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις συνθήκες των καιρών.

Είναι αναγκαίοι οι συνεταιρισμοί:

Αν αφήσουμε κατά μέρος το παρελθόν και τις υπηρεσίες που πρόσφεραν ή προσφέρουν οι συνεταιρισμοί και ειδικότερα οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, και θελήσουμε να δούμε προς το μέλλον, για να εκτιμήσουμε την ανάγκη των συνεταιρισμών θα πρέπει να εξετάσουμε από κοινού δυό ομάδες παραγόντων: Η μία είναι μια ματιά προς τα έξω και η άλλη μια ματιά προς τα μέσα.

α) Το περιβάλλον

Η ματιά προς τα έξω αναφέρεται στο περιβάλλον στο οποίο καλείται να λειτουργήσει ο γεωργικός τομέας. Με μια λέξη, το περιβάλλον αυτό θα χαρακτηρίζεται από οξύ ανταγωνισμό. Τα στοιχεία που διαμορφώνουν τις συνθήκες αυτές του ανταγωνισμού είναι:

- Η αναθεώρηση της ΚΑΠ, ένα μέρος της οποίας έχει ήδη γίνει,
- Η Συμφωνία της GATT και η αναμενόμενη πιθανή διεύρυνσή της
- Η διεύρυνση της Ε.Ε. προς χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης
- Η τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την Ε.Ε., και

Η διεύρυνση των σχέσεων της Ε.Ε. με άλλες χώρες της Μεσογείου.

Ειδικότερα, η αναθεώρηση της ΚΑΠ συνεπάγεται, κατά κανόνα, μείωση των τιμών και αντιστάθμιση της απώλειας του εισοδήματος μέσω εισοδηματικών ενισχύσεων. Με τον τρόπο αυτόν τα κοινοτικά προϊόντα εκθέτονται περισσότερο στο διεθνή ανταγωνισμό, χωρίς να προκύπτουν, προς το παρόν, εισοδηματικά προβλήματα. Η έκθεση, όμως, στο διεθνή ανταγωνισμό, σημαίνει και περιορισμένη προστασία έναντι των διακυμάνσεων των διεθνών τιμών. Επί πλέον, ο προβληματισμός για ενδεχόμενες επικυβερνήσεις των εισοδηματικών ενισχύσεων, υπάρχει πάντοτε, έστω ως υποψία, αφού δεν υπάρχουν προς το παρόν ενδείξεις. Υπάρχει, όμως, κάποιος σχετικός θόρυβος.

Η Συμφωνία της GATT, προς την οποία προσαρμόσθηκε η αναθεώρηση της ΚΑΠ, επέβαλε περιορισμό της εσωτερικής στήριξης, της εξωτερικής προστασίας και των εξαγωγικών ενισχύσεων των κοινοτικών προϊόντων, σταδιακά μέχρι το 2000, με την προοπτική να διευρυνθεί η έκθεση των γεωργικών προϊόντων στο διεθνή ανταγωνισμό. Εννοείται ότι αντίστοιχοι περιορισμοί επιβλήθηκαν σε όλες τις συμβαλλόμενες χώρες, οπότε μαζί με τους περιορισμούς ανοίγονται και ευκαιρίες. Το γενικό αποτέλεσμα είναι ότι τα προϊόντα των χωρών της Ε.Ε. δεν έχουν πλέον ανταγωνιστές μόνο τα προϊόντα των άλλων χωρών της Ε.Ε. αλλά και των τρίτων χωρών, αν και η βάση που χρησιμοποιήθηκε για τη μείωση της στήριξης και η χρονική σύμπτωση με την αναθεώρηση της ΚΑΠ, έχει κάνει ελάχιστα αισθητές τις επιπτώσεις της Συμφωνίας.

Η μελλοντική διεύρυνση της Ε.Ε. προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Μερικές εκτιμήσεις θεωρούν ότι η πρώτη ομάδα χωρών θα ενταχθεί γύρω στο 2002 και θα περιλαμβάνει 4-6 χώρες. Η διεύρυνση αυτή θα έχει επιπτώσεις στον κοινοτικό προϋπολογισμό και εκτιμάται ότι θα μειωθεί το μέρος του προϋπολογισμού που κατευθύνεται στα σημερινά κράτη-μέλη, αφού δεν υπάρχει διάθεση στην Ε.Ε. να αυξηθούν οι σημερινές εισφορές στον προϋπολογισμό. Από την άλλη πλευρά, με την ένταξη αυτών των χωρών θα δημιουργηθούν νέες ευκαιρίες, ιδίως για χώρες, όπως η Ελλάδα, στις οποίες ο γεωργικός τομέας είναι περισσότερο συμπληρωματικός, παρά ανταγωνιστικός προς το γεωργικό τομέα αυτών των χωρών.

Η τελωνειακή ένωση της Τουρκίας δεν έχει περιλάβει τα γεωργικά προϊόντα στην πρώτη φάση της. Σε συνδυασμό, όμως, με τη διεύρυνση των εμπορικών σχέσεων με τις χώρες της Βόρειας Αφρικής και της Εγγύς Ανατολής, που προωθεί η Ε.Ε., είναι εύλογο να αναμένεται ότι θα διευκολυνθεί η πρόσβαση μεσογειακών προϊόντων στις χώρες της Ε.Ε. και αντιστρόφως.

Από τις μεταβολές αυτές, που πολύ συνοπτικά αναφέρθηκαν, προκύπτουν κάποιες τουλάχιστον ενδείξεις για το περιβάλλον στο οποίο θα βρεθεί ο γεωργικός τομέας στο όχι τόσο μακρινό μέλλον. Σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε ότι:

Η στήριξη της Ε.Ε. προς τα γεωργικά προϊόντα θα έχει τάσεις να περιορίζεται, ενώ παράλληλα θα συνεχίζεται η στήριξη για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα και ανάπτυξης πρόσθετων δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές για στήριξη της βιωσιμότητάς τους.

Σταδιακά και με την ανάπτυξη των οικονομιών των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, θα διευρύνεται η ζήτηση μεσογειακών προϊόντων, που παράγονται από τις νότιες χώρες της Ε.Ε. αλλά τα οποία θα έχουν να ανταγωνισθούν και τα προϊόντα των χωρών της Βόρειας Αφρικής και της Εγγύς Ανατολής. Τα θέματα της ποιότητας και του κόστους που θα διαμορφώνεται στις χώρες προορισμού, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία.

Οι νέες διαπραγματεύσεις που θα γίνουν το 2000 στα πλαίσια της GATT (η οποία έχει παραχωρήσει τη θέση της στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου), θα αποβλέπουν σε περισσότερη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, οπότε η Κοινοτική προστασία των γεωργικών προϊόντων θα έχει τάσεις να μειωθεί.

Πιο συνοπτικά ακόμη, τηλεγραφικά, μπορεί να λεχθεί ότι στο μέλλον θα πρέπει να περιμένουμε έντονο ανταγωνισμό στα γεωργικά προϊόντα και ότι το χαμηλό κόστος και η υψηλή ποιότητα θα είναι τα κριτήρια επικράτησης στον ανταγωνισμό.

Χρειάζεται όμως να διευκρινισθεί ότι όταν γίνεται λόγος για κόστος, εννοείται όχι μόνο το κόστος παραγωγής των γεωργικών προϊόντων αλλά το συνολικό κόστος παραγωγής, επεξεργασίας και εμπορίας των προϊόντων (περιλαμβανόμενων και των μεταφορικών). Το βάρος, συνεπώς, για τη μείωση του κόστους, δεν πέφτει μόνο στους παραγωγούς γεωργικών προϊόντων αλλά σε ολόκληρη την αλυσίδα. Γιατί ακόμη και αν πετύχουμε άριστης ποιότητας και χαμηλού κόστους γεωργικά προϊόντα αλλά οι μηχανισμοί μεταποίησης και εμπορίας επιβαρύνουν αδικαιολόγητα αυτά τα προϊόντα ή δεν είναι αξιόπιστοι ή είναι ευκαιριακοί, το αρχικό εξαιρετικό αποτέλεσμα αχρηστεύεται. Άρα, όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς έχουν (ή πρέπει να αντιληφθούν ότι έχουν) συμφέρον να ενδιαφερθούν για την εξασφάλιση της συνολικής ανταγωνιστικότητας.

β) Το εσωτερικό μέτωπο

Αν τώρα στραφούμε στο εσωτερικό μέτωπο, στην εικόνα της ελληνικής γεωργίας, θα διακρίνουμε εύκολα τις διαρθρωτικές αδυναμίες που τη χαρακτηρίζουν. Δηλαδή, τον μεγάλο αριθμό των μικρών και πολυτεμαχισμένων γεωργικών εκμεταλλεύσεων, των διάσπαρτων στη γεωγραφικά δύσκολη χώρα μας, στις οποίες όμως στηρίζεται ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού και ένας επίσης αξιόλογος αριθμός μικρών κοινοτήτων, ιδίως αν αναφερθούμε σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.

Η εικόνα αυτή δεν πρόκειται να αλλάξει στον ορίζοντα των 5-10 ετών που αναφερόμαστε, γιατί οι διαρθρωτικές μεταβολές απαιτούν σημαντικό χρόνο. Εκτός, όμως, από αυτό, το πρόβλημα της ανεργίας, που δεν μπορούμε να αναμένουμε ότι θα μειωθεί εύκολα, δεν ενθαρρύνει τις διαρθρωτικές μεταβολές στη γεωργία.

Η μέση ηλικία των γεωργών είναι μεγάλη, που σημαίνει συσσώρευση μεγάλου αριθμού ηλικιωμένων και μικρού αριθμού νέων. Όσο μεγαλύτερη είναι η ηλικία, τόσο η αναζήτηση και η υιοθέτηση καινούργιας γνώσης περιορίζεται. Διατηρείται όμως, κατά τα φαινόμενα, ένας δυναμισμός, που διακρίνεται στις συνεχείς προσαρμογές του γεωργικού τομέα, με την εισαγωγή νέων καλλιεργειών ή με την αλλαγή των καλλιεργειών ανάλογα με την οικονομική τους αποδοτικότητα.

Ας σημειωθεί ότι οι αλλαγές που παρατηρούνται γίνονται με την εκτεταμένη απουσία των γεωτεχνικών, αφού οι υπάρχοντες γεωτεχνικοί έχουν γίνει έγκλειστοι των γραφείων και νέοι γεωτεχνικοί δεν προσλαμβάνονται.

γ) Η συνολική εικόνα

Αν τώρα εξετάσουμε παράλληλα τις συνθήκες που διαμορφώνονται στο εξωτερικό περιβάλλον και την εικόνα που παρουσιάζει η ελληνική γεωργία, θα διαπιστώσουμε την απόσταση που υπάρχει μεταξύ της απαίτησης για αυξημένη ανταγωνιστικότητα και των πολυάριθμων εμποδίων που δεν δίνουν τη δυνατότητα στην ελληνική γεωρ-

γία να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των καιρών. Παρά τις βελτιώσεις που συνεχώς πραγματοποιούνται, ο μικροπαραγωγός αποτελεί μια απειροελάχιστη μονάδα, που είναι αδύνατο να σταθεί μόνος του ανταγωνιστικά μπροστά στην επιστημονικά οργανωμένη παραγωγή, στην οργανωμένη μεταποίηση και στα μεγάλα δίκτυα εμπορίας, που είναι ελεύθερα να λειτουργούν σε πολυεθνικό επίπεδο.

Αν δεν είχαμε ακούσει τίποτε για συνεταιρισμούς, θα ήταν τώρα η κατάλληλη στιγμή να εφεύρουμε αυτόν το θεσμό. Γιατί είναι ο θεσμός που δίνει τα πλεονεκτήματα των μεγάλων επιχειρηματικών μονάδων στις μικρές και ασήμαντες, όταν μεταξύ τους συνεργάζονται.

Αν θέλει ο παραγωγός να μειώσει το κόστος, θα πρέπει να μειώσει το κόστος των συντελεστών της παραγωγής, δηλαδή, να αγοράσει τα λιπάσματα, τα φάρμακα, τα καύσιμα, τους σπόρους, τα υλικά και εργαλεία που χρησιμοποιεί, σε χαμηλότερη τιμή. Θα πρέπει να έχει φθηνότερο κόστος στο χρήμα, φθηνότερα μεταφορικά. Θα πρέπει να εφαρμόζει σύγχρονες επιστημονικές μεθόδους, και να χρησιμοποιεί μόνο τις ποσότητες των υλικών που είναι αναγκαίες, ώστε να συνδυάζει άριστη ποιότητα με χαμηλό κόστος.

Από την άλλη πλευρά θα πρέπει να απολαμβάνει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο ποσοστό από την τελική τιμή που πληρώνει ο καταναλωτής. Άρα, χρειάζεται να έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει την τιμή στην οποία θα πουλήσει το προϊόν του.

Αυτά, όμως, μπορεί να τα πετύχει μόνο αν είναι μεγάλος αγοραστής ή πωλητής. Αυτό του προσφέρει ο συνεταιρισμός. Οι 50 ή οι 50.000 μεμονωμένοι αγοραστής ή πωλητές παρουσιάζονται ως ένας αγοραστής ή πωλητής, που όσο μεγαλύτερες ποσότητες διαπραγματεύεται τόσο καλύτερα αποτελέσματα μπορεί να πετύχει.

Ίσως είναι χρήσιμο να διευκρινισθεί ότι δεν χρειάζεται να υπάρχει ένας συνεταιρισμός με κάμποσες χιλιάδες μέλη. Οι μικροί συνεταιρισμοί δημιουργούν ενώσεις και οι ενώσεις κεντρικές ενώσεις, οπότε η συνένωση των οικονομικών δραστηριοτήτων είναι δυνατή ανεξάρτητα από το αρχικό μέγεθος των πρωτοβάθμιων συνεταιρισμών.

Πιστεύω ότι για την αναγκαιότητα των συνεταιρισμών δεν χρειάζεται να λεχθούν πολλά. Αρκεί να κοιτάξουμε γύρω μας. Όσοι έχουν αντιληφθεί τον αδυσώπητο ανταγωνισμό, που αρχίζει να κυριαρχεί με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, προχωρούν σε συνεργασίες και συγχωνεύσεις, ακόμη και όταν πρόκειται για μεγάλες, για τα δικά μας μέτρα, επιχειρήσεις. Αν οι Αμερικανοί και οι Ολλανδοί αγρότες, που για τα δικά μας μέτρα είναι μεγάλοι επιχειρηματίες, στηρίζονται στους συνεταιρισμούς τους για να έχουν ανταγωνιστικότητα, τι θα πρέπει να κάνουμε εμείς με τα 40 στρέμματα; Τα λόγια είναι περιττά.

Μπορούν οι ελληνικοί συνεταιρισμοί;

Ας έρθουμε, όμως, στο δεύτερο σκέλος του θέματος, που είναι και το πιο κρίσιμο. Άλλωστε και οι παραγωγοί που ρωτήθηκαν στη μικρή έρευνα που προαναφέρθηκε, δεν αμφισβητούσαν ότι οι συνεταιρισμοί είναι αναγκαίοι. Αμφισβητούσαν όμως τη δυνατότητα των συνεταιρισμών να ανταποκριθούν στις ανάγκες των καιρών.

Είναι γεγονός, ότι η εικόνα των συνεταιρισμών σήμερα δεν είναι κολακευτική. Ο μέσος πολίτης, που δεν εξετάζει τα αίτια, βλέπει τους συνεταιρισμούς σαν κρατικοδίαιτους, που συσσωρεύουν χρέη και στη συνέχεια απευθύνονται στο κράτος για τη ρύθμισή τους. Σε λίγους είναι γνωστό ότι το ίδιο το κράτος, κατά το μεγαλύτερο μέρος, εξώθησε τους συνεταιρισμούς στην υπερχρέωση, οπότε η πολυδιαφημισμένη

διαγραφή των χρεών δεν είναι άλλο από αναγνώριση εκ μέρους του κράτους της υπαιτιότητάς του για τη δημιουργία αυτών των χρεών.

Εκείνο, όμως που είναι γεγονός, είναι ότι παράλληλα με την οικονομική ζημιά που υπέστησαν οι συνεταιρισμοί εξ αιτίας της καθυστέρησης τακτοποίησης της εκκρεμότητας του κράτους, έχει προκληθεί τεράστια ζημιά στην αξιοπιστία του θεσμού, διότι:

Κλονίσθηκε η εμπιστοσύνη των ίδιων των μελών στους συνεταιρισμούς τους,

Δημιουργήθηκε ένα κλίμα ανοχής σε κρατικές και κομματικές παρεμβάσεις, και

Προκλήθηκε η εντύπωση ότι σε κάθε δύσκολη περίπτωση το κράτος θα υποχρεωθεί να προστρέξει σε βοήθεια.

Τα στοιχεία αυτά αποτελούν σοβαρούς ανασχετικούς παράγοντες σε οποιαδήποτε προσπάθεια επαναφοράς του θεσμού στις σωστές του βάσεις. Είναι, λοιπόν, προφανές, ότι περισσότερο από κάθε άλλο απαιτείται να διαγραφεί το παρελθόν και να γίνει ένα καινούργιο ξεκίνημα. Κάτι τέτοιο είναι εύκολο να λέγεται αλλά δύσκολο να γίνει. Επειδή, όμως, δεν υπάρχει και άλλη επιλογή για την επιβίωση των μικροπαραγωγών, επειδή είναι μονόδρομος η συνεργασία, η ανάγκη θα πρέπει να γίνει φιλοτιμία.

Δεν υπάρχουν μαγικές συνταγές για να πραγματοποιηθούν γρήγορα οι αναγκαίες αλλαγές. Εκείνο που φαίνεται ότι θα μπορούσε να αποτελέσει την αφετηρία είναι ένα απλό ξεκαθάρισμα από τους υπεύθυνους κρατικούς φορείς και από τους υπεύθυνους συνεταιριστικούς φορείς, ότι οι συνεταιρισμοί είναι οικονομικές επιχειρήσεις των μελών, τα οποία μέλη αποφασίζουν για το κάθε τι, με πλήρη ανεξαρτησία, και τα οποία μέλη απολαμβάνουν τα οφέλη ή πληρώνουν τις ζημιές.

Ένα τέτοιο ειλικρινές ξεκαθάρισμα είναι σκληρό αλλά πιο σκληρή θα είναι η πραγματικότητα αν διατηρηθεί η σημερινή νοοτροπία. Αν κάποιοι δεν αποδέχονται τους νέους κανόνες του παιχνιδιού, ας παραμείνουν στην παλιά συνταγή που στηριζόταν στις κομματικές προσβάσεις και στις χαριστικές πράξεις. Ας παραμείνουν στη λογική της χρεοκοπίας, ότι όσο περισσότερες είναι οι ζημιές των συνεταιρισμών τόσο μεγαλύτερη είναι και η κοινωνική τους συμβολή!

Ο συνεταιρισμός που μπορεί να αποτελέσει στήριγμα της οικονομίας των μικροπαραγωγών, δεν είναι βέβαια μια απλή υπόθεση. Οφείλει να γίνει αντιληπτός ως σύμβαση μεταξύ των συνεργαζομένων, με κανόνες οι οποίοι δεν αναγράφονται στο καταστατικό για διακόσμηση αλλά για να τηρούνται με αυστηρότητα. Στην πραγματικότητα, το κάθε μέλος αποδέχεται μερικό περιορισμό της ανεξαρτησίας του, με τη θέλησή του, γιατί εκτιμά ότι τα οφέλη που θα αποκομίσει τον αποζημιώνουν με το παραπάνω.

Για να παραχθεί όμως ωφέλεια περισσότερη από εκείνη που αποκομίζει ενεργώντας μόνο του, το μέλος θα είναι διατεθειμένο να εμπιστευθεί τις τύχες του σε άτομα που έχουν την ικανότητα και τη θέληση να αναλάβουν τις αυξημένες ευθύνες. Το ενδεχόμενο να κληθεί ο παραγωγός να καλύψει ζημιές θα τον κάνει ιδιαίτερα προσεκτικό στην επιλογή της διοίκησης του συνεταιρισμού.

Και, πιο πέρα, αν ο συνεταιρισμός είναι μεγάλη επιχείρηση, οφείλει να αντιληφθεί ότι «ου παντός πλείν εις Κόρινθον», που σημαίνει ότι δεν είναι ο καθένας ικανός για όλα. Είναι διαφορετικές οι απαιτήσεις στη διαχείριση μιας γεωργικής εκμετάλλευσης από εκείνες μιας επιχείρησης που διαχειρίζεται δισεκατομμύρια. Δεν είναι τυχαίο ότι σε έρευνα που έγινε στις ΗΠΑ, βρέθηκε ότι στο 85% των περιπτώσεων συνεταιρισμών που είχαν ζημιές υπαίτια ήταν η ανεπαρκής διοίκηση. Δεν είναι και λίγα τα παραδείγματα που θα μπορούσαν να αναφερθούν για την Ελλάδα.

Όταν τα μέλη αντιληφθούν το συνεταιρισμό ως δική τους επιχείρηση, που υπάρχει και λειτουργεί για το δικό τους όφελος, δε θα δεχθούν σε καμιά περίπτωση να προ-

σφέρουν τις ίδιες υπηρεσίες και στο ίδιο κόστος σε μέλη και μη μέλη. Ο συνεταιρισμός δεν είναι φιλανθρωπικό ίδρυμα. Το ότι έχει σοβαρή κοινωνική διάσταση προκύπτει από τους διαφορετικούς κανόνες που χρησιμοποιεί στην εσωτερική του λειτουργία και όχι από την υποκατάσταση του κράτους σε ρόλους κοινωνικής πρόνοιας. Την αίσθηση της επιχείρησης τη μεταφέρει και στα ίδια τα μέλη, μη αποδεχόμενος να αποζημιώνει με την ίδια τιμή τα προϊόντα πρώτης ποιότητας με τα προϊόντα τελευταίας ποιότητας, διότι θα θέσει σε κίνδυνο τη συνοχή των μελών.

Η συνεταιριστική επιχείρηση έχει λόγο ύπαρξης μόνο αν προσφέρει στα μέλη κάτι περισσότερο από εκείνο που προσφέρουν οι άλλες επιχειρήσεις. Αυτό θα το εκτιμήσουν τα μέλη αλλά χρειάζεται προσοχή για την ορθή εκτίμηση. Η ίδια η παρουσία του συνεταιρισμού στην αγορά, όταν είναι ουσιαστική, διαμορφώνει συνθήκες που τις επιβάλλει η παρουσία του. Δηλαδή, μπορεί να αναγκάσει τους ανταγωνιστές να μειώσουν τις τιμές των εφοδίων ή να αυξήσουν τις τιμές των προϊόντων, οπότε επωφελούνται και τα μη μέλη, έστω και αν δεν το αντιλαμβάνονται. Τότε ο συνεταιρισμός έχει επιτύχει το σκοπό του και έχει προσφέρει και υπηρεσίες στο κοινωνικό σύνολο. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι η παρουσία του περιττεύει. Το αντίθετο. Διότι αν αποσυρθεί από την αγορά, θα επανέλθει η προηγούμενη κατάσταση.

Θα μπορούσε κανείς να συνεχίσει αυτή την αναφορά στα στοιχεία εκείνα που χαρακτηρίζουν το γνήσιο συνεταιρισμό σε σύγκριση με τις απομιμήσεις. Εκείνο, όμως, το στοιχείο που εμπεριέχεται σε όλα αυτά είναι η πολύ παλιά έννοια του συνεταιρισμού ως επιχείρησης των πολλών μικρών.

Αν δεν απαλλαγούμε από τη λογική ότι ο συνεταιρισμός καλό είναι να υπάρχει για ώρα ανάγκης και δεν βάλουμε στη θέση της ότι ο συνεταιρισμός είναι η δική μας επιχείρηση, με αυτονομία, με πρωτοβουλία και ανάλογη ευθύνη, θα δείξουμε ότι ή δεν έχουμε κατανοήσει τις δραματικές αλλαγές που συντελούνται ή ότι αποδεχόμαστε μοιρολατρικά όποια τύχη μας επιφυλάσσουν οι υπόλοιποι παίχτες στο παιχνίδι της αγοράς. Δική μας είναι η επιλογή.

Πεποίθησή μου είναι ότι οι σκληρές εμπειρίες του παρελθόντος, έχουν ήδη βοηθήσει να διαπιστωθούν τα λάθη που έγιναν και να ξεκινήσουν πρωτοβουλίες με νέες αντιλήψεις. Όσο και αν η πληροφόρηση για τις συνθήκες που διαμορφώνονται είναι δραματικά ανεπαρκής, η αίσθηση της ανησυχίας έχει εμποτίσει τους γεωργούς, έστω και αν, προς το παρόν, εκδηλώνεται με διαμαρτυρίες, που μερικές φορές έχουν και μεγάλη ένταση. Η ανησυχία αποτελεί δημιουργικό στοιχείο, σε αντίθεση με τον εφησυχασμό, αρκεί να μην περιοριστεί σε διαμαρτυρίες και σε υπόδειξη του τι πρέπει να κάνουν οι άλλοι για μας.

Καιρός είναι να σκεφθούμε το τι μπορούμε να κάνουμε εμείς για μας. Άλλωστε, έτσι ξεκίνησε η ιδέα του συνεταιρισμού. Όταν οι πολλοί μικροί αντιλήφθηκαν ότι μπορούσαν να αποτελέσουν έναν Δαβίδ που μπορούσε να αντιπαραταχθεί σε έναν Γολιάθ.

Εξάλλου το γεγονός ότι οι Νέοι Αγρότες προβληματίζονται για το θεσμό των συνεταιρισμών, αποτελεί το πλέον παρήγορο στοιχείο. Διότι αυτοί θα χτίσουν το αύριο και μπορούν να αποτελέσουν την αιχμή του δόρατος και τη μαγιά, ώστε με τη σωστή χρησιμοποίηση του συνεταιριστικού θεσμού να πρωτοπορήσουν στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους και να αποτελέσουν το παράδειγμα για τους μεγαλύτερους, που τους κληροδοτούν τα λάθη τους. Αλλά και τα λάθη διδάσκουν.

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΓΕΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

Η ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ είναι η πρώτη και η μόνη αμιγής Συνεταιριστική Ασφαλιστική Εταιρεία στην Ελλάδα, με αποκλειστικούς μετόχους 60 Συνεταιριστικές Οργανώσεις, με κεφάλαια και αποθεματικά πάνω από 500 εκατομμύρια δραχμές.

Προσφέρει τη σιγουριά της ολοκληρωμένης κάλυψης σε όλους τους ζωτικούς κλάδους και εξασφαλίζει:

- α) τη γρήγορη και πρόθυμη εξυπηρέτηση*
- β) την αντικειμενική και δίκαιη αποζημίωση και*
- γ) Το σεβασμό και την πλήρη κατανόηση προς τους ασφαλισμένους*

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑ - Ακαδημίας & Γ. Γενναδίου 8

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Τσιμισκή 17 Τηλ. 268503

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ & ΓΡΑΦΕΙΑ σ' όλη την Ελλάδα

BYNEDIA

ΤΑΝ ΛΕΜΕ ΛΙΠΑΣΜΑ ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΣΥΝΕΛ

ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΛΑ - ΣΥΝΘΕΤΑ - ΜΙΚΤΑ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΣΙΚΗ
Ή ΣΤΗΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΗ ΛΙΠΑΝΣΗ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΠΛΗΡΩΣ ΥΔΑΤΟΔΙΑΛΥΤΑ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΜΕ ΙΧΝΟΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΟΡΓΑΝΙΚΑ (ΣΥΝΦΕΡΤ)
ΘΕΙΪΚΟΣ ΧΑΛΚΟΣ - ΘΕΙΑΦΙ
ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΕΔΑΦΟΥΣ - ΦΥΛΛΩΝ - ΝΕΡΩΝ

ΕΓΓΥΗΣΗ ΟΜΑΛΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΤΙΜΕΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΔΙΚΤΥΟ
ΠΩΛΗΣΕΩΝ

Εγγύησης Ποιότητας

ΑΘΗΝΑ: (01) 86 48 715 - 86 48 225, ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: (031) 54 43 30 - 54 43 31, ΒΟΛΟΣ: (0421) 22 536,
ΚΑΒΑΛΑ: (051) 83 69 48 - 83 69 49, ΗΡΑΚΛΕΙΘ: (081) 25 65 43

ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ ΤΟΥ Ο.Η.Ε

[με βάση την έκθεση της Τρίτης Επιτροπής (Α/51/609)]

A/RES/51/58/28 Ιανουαρίου 1997

Ο ρόλος των συνεταιρισμών μπροστά στις νέες οικονομικές και κοινωνικές τάσεις

Η Γενική Συνέλευση,

Υπενθυμίζοντας τα ψηφίσματά της 47/90 της 16 Δεκεμβρίου 1992 και 49/155 της 23 Δεκεμβρίου 1994,

Χαιρετίζοντας την έκθεση του Γενικού Γραμματέα για την κατάσταση και το ρόλο των συνεταιρισμών μπροστά στις νέες οικονομικές και κοινωνικές τάσεις¹,

Αναγνωρίζοντας ότι οι συνεταιρισμοί με τις διάφορες μορφές τους καθίστανται βασικός παράγων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης με την προώθηση της πληρέστερης δυνατής συμμετοχής στην αναπτυξιακή διαδικασία των γυναικών και όλων των πληθυσμιακών ομάδων, περιλαμβανόμενων των νέων, των ηλικιωμένων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες, και παρέχουν όλο και περισσότερο έναν αποτελεσματικό και εύχρηστο μηχανισμό για την αντιμετώπιση των αναγκών των ατόμων για βασικές κοινωνικές υπηρεσίες,

Αναγνωρίζοντας επίσης τη σημαντική συμβολή και τις δυνατότητες όλων των κατηγοριών των συνεταιρισμών να συμβάλουν στην εφαρμογή των συμπερασμάτων της Συνόδου Κορυφής για την Κοινωνική Ανάπτυξη, που πραγματοποιήθηκε στην Κοπεγχάγη στις 6-12 Μαρτίου 1995², του Τέταρτου Παγκόσμιου Συνεδρίου για τις Γυναίκες, που έγινε στο Πεκίνο στις 4-15 Σεπτεμβρίου 1995³ και του Συνεδρίου του ΟΗΕ για τους Ανθρώπινους Οικισμούς (Habitat II), που έγινε στην Κωνσταντινούπολη στις 3-14 Ιουνίου 1996,⁴

1. Λαμβάνει υπ' όψη με εκτίμηση την έκθεση του Γενικού Γραμματέα για την κατάσταση και το ρόλο των συνεταιρισμών μπροστά στις νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες.
2. Συνιστά στις Κυβερνήσεις, σε σχετικούς διεθνείς οργανισμούς και σε εξειδικευμένους φορείς, σε συνεργασία με εθνικές και διεθνείς συνεταιριστικές οργανώσεις, να δώσουν τη δέουσα προσοχή στο ρόλο και στη συμβολή των συνεταιρισμών στην εφαρμογή και στην παρακολούθηση των αποτελεσμάτων της Συνόδου Κορυφής για την Κοινωνική Ανάπτυξη, του Τέταρτου Παγκόσμιου Συνεδρίου για τις Γυναίκες και του Συνεδρίου του ΟΗΕ για Ανθρώπινους Οικισμούς (Habitat II), με, μεταξύ άλλων:

α) Τη χρησιμοποίηση και την πλήρη ανάπτυξη των δυνατοτήτων και της συμβολής των συνεταιρισμών για την επίτευξη στόχων κοινωνικής ανάπτυξης και ειδικότερα την εκρίζωση της φτώχειας, τη δημιουργία ευκαιριών πλήρους και

παραγωγικής απασχόλησης και τη διεύρυνση της κοινωνικής ενσωμάτωσης,

β) Την ενθάρρυνση και διευκόλυνση της ανάπτυξης των συνεταιρισμών, με μέτρα που θα σκοπεύουν στην ενίσχυση των ατόμων που ζουν στη φτώχεια ή ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες, να ασχοληθούν σε εθελοντική βάση στη δημιουργία και ανάπτυξη συνεταιρισμών.

3. Παρακινεί τις Κυβερνήσεις να ανασκοπούν τις νομικές και διοικητικές διατάξεις που διέπουν τις δραστηριότητες των συνεταιρισμών, με στόχο την εξασφάλιση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τους συνεταιρισμούς, ώστε να είναι σε θέση να πραγματοποιούν την κατάλληλη συμβολή στην επίτευξη των στόχων της εθνικής ανάπτυξης, στους οποίους περιλαμβάνεται και η αντιμετώπιση των βασικών ανθρώπινων αναγκών όλων των ατόμων.
4. Καλεί τις Κυβερνήσεις, τις σχετικές διεθνείς οργανώσεις, τους εξειδικευμένους φορείς και τις εθνικές και διεθνείς συνεταιριστικές οργανώσεις να συνεχίσουν να τηρούν κάθε χρόνο την Παγκόσμια Ημέρα των Συνεταιρισμών το πρώτο Σάββατο του Ιουλίου, όπως ανακηρύχθηκε από τη Γενική Συνέλευση στο ψήφισμά της 47/90.
5. Ζητεί από το Γενικό Γραμματέα, μέσα στα πλαίσια των υφιστάμενων πόρων, να συνεχίσει να υποστηρίζει τους στόχους και τους σκοπούς της συνεταιριστικής κίνησης και να υποβάλει στη Γενική Συνέλευση κατά την 54η σύνοδό της, διαμέσου της Επιτροπής για την Κοινωνική Ανάπτυξη, μια έκθεση, που να περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, πληροφορίες για τις νομοθετικές και διοικητικές πρωτοβουλίες που ανέλαβαν οι διάφορες χώρες, παίρνοντας υπ' όψη ενδεχόμενα μέτρα για τη βελτίωση της διαδικασίας παροχής πληροφοριών.
6. Ζητεί, επίσης, από το Γενικό Γραμματέα να στηρίξει, σε συνεργασία με την Επιτροπή για την Προώθηση και Αναβάθμιση των Συνεταιρισμών, την επιθυμία και τη δυνατότητα της επεξεργασίας, από τα Ηνωμένα Έθνη, κατευθυντήριων γραμμών, που να στοχεύουν στη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη των συνεταιρισμών και να περιλάβει τα ευρήματά του και τις προτάσεις του στην έκθεσή του, που αναφέρεται στην προηγούμενη παράγραφο ⁵.

82η Ολομέλεια
12 Δεκεμβρίου 1996

1 A/51/267

2 Βλ. A/CONF.166/9

3 Βλ. A/CONF.177/20 και Add.1.

4 Βλ. A/CONF.165/14

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Ο μεγάλος ασθενής της Αγροτικής μας οικονομίας

Του Γ. ΣΕΛΛΙΑΝΑΚΗ

Δεν θα σας πιστέψει ο ξένος συνομιλητής σας, που γνωρίζει ότι περίπου το 40% της ελληνικής γης είναι βοσκότοποι, αν θα του πείτε πως η χώρα μας είναι ελλειμματική σε κτηνοτροφικά προϊόντα. Κι αν συνεχίσετε, λέγοντάς του, ότι η Ελλάδα πληρώνει κάθε χρόνο ένα δισεκατομμύριο δολάρια, δηλαδή 270 δισ. δρχ. σήμερα, για εισαγωγή των όσων από τα προϊόντα αυτά μας λείπουν, ε, τότε είναι που θα τα χάσει.

Όμως, εσείς δώσατε σωστές πληροφορίες. Απλώς κι εσείς, όπως όλοι μας, δεν έχετε αξιολογήσει ακόμη τα ίδια στοιχεία που πολύ συχνά ακούμε, επαναλαμβάνομε και συζητούμε.

Ένα τόσο μεγάλο λοιπόν ποσό, σε πολύτιμο συνάλλαγμα για τις ανάγκες μας σε κτηνοτροφικά προϊόντα. Και ένα άλλο ακόμη μεγαλύτερο ποσό που δεν γράφεται πουθενά, χάνεται, χωρίς ποτέ να αναφερθεί με συγκεκριμένους αριθμούς, αφού οι βοσκότοποί μας, που θα μπορούσαν να μας προσφέρουν, μένουν αναξιοποίητοι και μερικές, όχι σπάνιες φορές, γίνονται προσάναμα στις καταστρεπτικές πυρκαγιές, των δασών μας.

Πρωταρχικοί οικονομικοί στόχοι

Από όλους ωστόσο, θεωρούνται σαν πρωταρχικοί στόχοι οικονομικού ενδιαφέροντος: Ο περιορισμός των εισαγωγών, η απασχόληση των ανέργων μας και η αξιοποίηση των ευκαιριών, που μας δίδει η γη μας. Ε, λοιπόν και οι τρεις αυτοί στόχοι, σ' ένα υπολογίσιμο ποσοστό μπορούν να πραγματοποιηθούν με την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας μας, τουλάχιστον στο βαθμό αυτότηκείας μας, σε κτηνοτροφικά προϊόντα. Τα οποία —για να προσθέσω έναν ακόμη χρήσιμο αριθμό— όταν παραχθούν στη χώρα μας, δεν θα εξασφαλίσουμε μόνο το συνάλλαγμα του ενός δισ. δολλαρίων, αλλά θα εξοικονομήσουμε και θέσεις εργασίας σε 40.000 περίπου εργαζόμενους που σήμερα τα παράγουν, στο εξωτερικό.

Δεν σκοπεύω να πω, πως δεν γίνεται προσπάθεια, εδώ και αρκετά χρόνια, ούτε πως δεν έχουν διατεθεί αρκετά χρηματικά ποσά από εθνικούς και κοινοτικούς πόρους, για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας μας. Θα ήταν άδικο. Αυτό που θέλω να πω και θα προσπαθήσω να αποδείξω στη συνέχεια, είναι ότι, με

τα σημερινά πιεστικά δεδομένα του Ελλαδικού και Κοινοτικού χώρου, πρέπει να γίνει ριζική αναθεώρηση της πολιτικής μας για την κτηνοτροφία.

Οι επιδοτήσεις

Οι ποικιλώνυμες επιδοτήσεις, ασύνδετες όπως, σχεδόν πάντα είναι, με τη βιωσιμότητα των παραγωγικών μονάδων και τους κανόνες σωστής λειτουργίας τους, δεν αποδίδουν όσο θα έπρεπε. Σ' ένα υπολογίσιμο ποσοστό καλύπτουν καταναλωτικές και άλλες ανάγκες των φορέων ανάπτυξης (κτηνοτρόφων), αντί για λειτουργικές ανάγκες των μονάδων παραγωγής, από τις οποίες οι καταναλωτές περιμένουν καλής ποιότητας και φθηνά προϊόντα.

Από την κοινότητα μόνο, έχουν πληρωθεί μέχρι και το 1996, 650 δισ. δρχ. για τον εκσυγχρονισμό της κτηνοτροφίας μας και την προστασία του εισοδήματος των κτηνοτρόφων. Βοήθεια, όχι βέβαια ευκαταφρόνητη, που όμως για να αποδώσει καλύτερα, ήθελε πιο κοντά το Κράτος στον κτηνοτρόφο, με απλουστευμένες διαδικασίες, εκλαιευμένες οδηγίες, εναρμόνιση κόστους και τιμών πωλήσεως και στενότερη παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας του δωρεάν χρήματος, πάντα σε συνάρτηση με τη βιωσιμότητα των μονάδων παραγωγής.

Βιώσιμες κτηνοτροφικές μονάδες

Για να εξασφαλίσουμε την κτηνοτροφική παραγωγή που μας λείπει και να διατηρήσουμε αυτή που υπάρχει σήμερα, πρέπει εκτός από το ζωικό κεφάλαιο και τις ζωοτροφές, να φτιάξουμε βιώσιμες κτηνοτροφικές μονάδες, που από το μέγεθος και τη λειτουργία τους, να αντέχουν τον ανταγωνισμό και να εξασφαλίζουν επαρκές εισόδημα στον κτηνοτρόφο. Έχουμε το ζωικό κεφάλαιο και όσο υπολείπεται, μπορεί να συμπληρωθεί με αναπαραγωγή ή με εισαγωγές. Το ίδιο μπορούμε να πούμε και για τις ζωοτροφές. Τι μας λείπουν; Ο προγραμματισμός, που θα πρέπει να βασίζεται, τουλάχιστον στα κοινοτικά δεδομένα παραγωγής και κατανάλωσης, ή άρτια τεχνοπαγωγική συγκρότηση και η καλή οργάνωση των μονάδων παραγωγής. Επίσης μας λείπουν ο ευχερής εφοδιασμός με ζωοτροφές, όπως φυσικά και κυρίως, η ευχερής χρηματοδότηση με φθινό χρήμα. Με άλλα και απλά λόγια, η οργάνωση προτύπων κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, που θα λειτουργούν με τους νόμους της οικονομίας και τους κανόνες της αγοράς.

Ο κτηνοτρόφος

Κατά πως λέγεται σε ανάλογες περιπτώσεις, για τον Ξενοδόχο, έτσι και εδώ, κανένας δεν πρέπει να λογαριάζει ανάπτυξη του κλάδου της κτηνοτροφίας, χωρίς τον κτηνοτρόφο. Τον βουτηγμένο σήμερα μέχρι το λαιμό στα χρέη κτηνοτρόφο, που φυσικά κάτω από το βάρος των χρεών του, σχεδόν μένει ασυγκίνητος στις δελεαστικές επιδοτήσεις για οργάνωση και λειτουργία κτηνοτροφικών μονάδων. Μένει ασυγκίνητος, γιατί θυμάται ότι μαζί με τα γενναία πράγ-

ματι κίνητρα που του δίνονταν κατά καιρούς, αψυχολόγητα, ανεξάρτητα και αδιάφορα ως προς τις συνέπειες, γνώρισε το πάγωμα των τιμών των προϊόντων του, είδε την επιδότηση των εισαγομένων προϊόντων από ανταγωνίστριες χώρες (τα αρνητικά Ν.Ε.Π.), αισθάνθηκε στο πετσί του την αύξηση της τιμής των ζωοτροφών και των επιτοκίων. Δεν τον συγκινούν και δεν τον ενθαρρύνουν, τα σύγχρονα σφαγεία, όταν ο ίδιος είναι ως επιχειρηματίας «σφαγμέ-νος». Και φυσικά δεν παραλείπει να εισπράττει τις επιδοτήσεις που του εγκρίνονται για να περιορίζει τις ζημιές και τα χρέη του και πολύ σπάνια για να επεκτείνει την παραγωγική του μονάδα, που θα συμβάλει στον περιορισμό του ελλείμματος των κτηνοτροφικών προϊόντων.

Δεν είναι πια «Τσοπάνος»

Είναι λοιπόν λαθεμένο το οποιοδήποτε πρόγραμμα για την κτηνοτροφία, στο βαθμό που αγνοεί τον ίδιο τον κτηνοτρόφο. Τον κτηνοτρόφο ως επιχειρηματία και ως άνθρωπο. Αρκετοί τον βλέπουν ακόμη —και ο ίδιος όπου δεν το ακούει, το αισθάνεται— σαν «βοσκό» σαν «τσοπάνο» με τις έννοιες που αποδίδονται σ' αυτές τις λέξεις, από «πολιτισμένους» και «γραβατωμένους». Λίγοι τον βλέπουν και ο ίδιος το αντιλαμβάνεται στις συναλλαγές του, σαν επιχειρηματία παραγωγό με τα αντίστοιχα και ανάλογα με τους άλλους επιχειρηματίες προβλήματα. Αν και τόσα λέγονται, σχεδιάζονται και αποφασίζονται για την επιχείρησή του, ακόμη ωστόσο δεν του υποδείχθηκε, φορτικά, όπως θα έπρεπε και ελκυστικά, όπως θα ταίριαζε με επιχειρήματα, απλά και κατανοητά, το πρότυπο της βιώσιμης παραγωγική μονάδας, που μπορεί να τον βγάλει από τη μιζέρια και ο ίδιος δεν έχει τη δυνατότητα να αγοράσει τέτοιες συμβουλές.

Και ο κτηνοτρόφος είναι επαγγελματίας

Τα προγράμματα ανάπτυξης της κτηνοτροφίας αγνοούν τον κτηνοτρόφο ως επαγγελματία με τις επαγγελματικές και ανθρώπινες ανάγκες του, την αφάλιση του κτηνοτροφικού του κεφαλαίου και της παραγωγής του. Τη δική του προσωπική ασφάλιση και τους κινδύνους που διατρέχει στο σκληρό επάγγελμά του, τη συνταξιοδότησή του, την κοινωνική αναβάθμισή του, κ.ά.

Όσο όμως τα προβλήματα αυτά θα μένουν άλυτα. Όσο η κτηνοτροφική εκμετάλλευση θα είναι μία αόριστη έννοια σ' αυτούς που την υπηρετούν, χωρίς σαφή τον προσδιορισμό του μεγέθους της, κατά περίπτωση, χωρίς τον τακτικό και ευχερή εφοδιασμό της με τα μέσα λειτουργίας της, χωρίς την άνετη χρηματοδότησή της και χωρίς το κέρδος που θα εξασφαλίσει στον κτηνοτρόφο ανθρώπινη ζωή, η κτηνοτροφία μας, ο μεγάλος σήμερα ασθενής της αγροτικής μας οικονομίας, μέρα με τη μέρα θα χάνει τις δυνάμεις της και η χώρα μας θα γίνεται όλο και περισσότερο ελλειμματική σε κτηνοτροφικά προϊόντα.

Πολύτιμες εκδόσεις

Αριστείδη Ν. Κλήμη, «Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα», τόμος 4^{ος}, περίοδος 1946-1960, έκδοση ΣΕΚΑΠ, 1996.

Η συνέχιση έκδοσης του μνημειώδους έργου του Αριστείδη Ν. Κλήμη «Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα», με την έκδοση του 4^{ου} τόμου δείχνει το ακατάβλητο σθένος του γνήσιου συνεταιριστή και δημιουργού, που έχει κάνει έργο ζωής τη συνεχή προσφορά και τη διδαχή της ακατάβλητης ιδέας της συνεργασίας, της αμοιβαιότητας και του ανθρωπισμού.

Χωρίς κανένα προσωπικό όφελος, με δαπάνη αμέτρητων ωρών και με επένδυση μιας ολόκληρης ζωής στη συγκέντρωση κάθε χρήσιμου και διδακτικού υλικού, ο συγγραφέας πραγματοποίησε έναν άθλο.

Στον 4^ο τόμο, όπως και στους τρεις που προηγήθηκαν, αναπαράγει πιστά και με αντικειμενικότητα γεγονότα και προσπάθειες, επιτυχίες και αποτυχίες, καθώς και δημιουργικές ιδέες και αντιδράσεις, με ξεκάθαρη και ανεπηρέαστη σκέψη και με το χάρισμα της μέλισσας που επισκέπτεται όλα τα λουλούδια για να αντλήσει το νέκταρ που κρύβουν.

Για να διευκολύνει τον μελετητή να σχηματίσει μια εξίσου ανεπηρέαστη γνώμη, παρουσιάζει, για κάθε έτος, το γενικό πολιτικό κλίμα που επικρατούσε, αφού ο πολιτικός περίγυρος διαμορφώνει και τις δυνατότητες ή τις δυσκολίες στην ανάπτυξη συνεταιριστικών ιδεών και δραστηριοτήτων. Δεν παραλείπει να αναφερθεί στα πρόσωπα που έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο και που άμεσα ή έμμεσα επηρέασαν τις εξελίξεις στους συνεταιρισμούς.

Ο Αριστείδης Ν. Κλήμης δεν επιτέλεσε ένα συγγραφικό έργο με πρόσκαιρη χρησιμότητα. Παραδίδει στην τωρινή και στις μέλλουσες γενεές μια πολύτιμη παρακαταθήκη, ένα σύγγραμμα διαχρονικής αξίας και πολλαπλής χρησιμότητας, ένα έργο που δίνει και θα δίνει τη δυνατότητα στους μελετητές και στους συνεταιριστές της δράσης να διδάσκονται από την κληρονομιά του παρελθόντος, αφού, όποιος θέλει να αγνοεί το παρελθόν, είναι καταδικασμένος να επαναλάβει τα ίδια λάθη του παρελθόντος.

Ο τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας έχει δομήσει το έργο του το καθιστά ιδιαίτερα εύχρηστο. Με τη δομή της ύλης κατ' έτος και κατά ενότητες και με την επιμελημένη και πολλαπλή ευρετηρίαση, παρέχεται η δυνατότητα στο χρήστη να εντοπίζει το συγκεκριμένο θέμα που τον ενδιαφέρει και να το μελετά διαχρονικά από όλες τις πτυχές. Γι' αυτό το έργο αυτό υποκαθιστά την πιο πλούσια συνεταιριστική βιβλιοθήκη αλλά και την πιο εύχρηστη.

Ο Αριστείδης Ν. Κλήμης έχει συγγράψει δεκάδες βιβλίων και εκατοντάδες άρθρων και έχει τιμηθεί δύο φορές από την Ακαδημία Αθηνών. Αλλά και μόνο το έργο του «Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» δείχνει ότι αποτελεί και θα αποτελεί για το μέλλον τον σοφό διδάσκαλο και καθοδηγητή των συνεταιρισμών, στους οποίους αφιέρωσε με αφοσίωση και ανιδιοτέλεια όλη την επιστημονική και επαγγελματική του δραστηριότητα.

ΜΑΝΩΛΗΣ Ι. ΣΩΠΑΣΑΚΗΣ

Ένας αγνός και τίμιος συνεταιριστής που υπηρέτησε την ιδέα του Συνεργατισμού επί πολλές δεκαετίες και που υπήρξε υπόδειγμα ανθρώπου και οικογενειάρχου έφυγε από κοντά μας την 5η Απριλίου ε.ε.

Είδε το φως της ζωής το 1913 στο χωριό Κάλυβος της επαρχίας Μυλοποτάμου του Νομού Ρεθύμνης της λεβεντογέννας Κρήτης και γαλουχήθηκε στον καθαρό και ελεύθερο αέρα της υπαίθρου ζώντας στα πρώτα βήματά του την εικόνα της εκμετάλλευσης του δουλευτή της γης, που το προϊόν της δουλιάς του δεν του εξασφάλιζε τα οικονομικά μέσα της ζωής του και έτσι έμενε συνεχώς στη φτώχεια.

Αυτή η εικόνα και η βαθύτερη έφεση να υπηρετήσει τον σκληρά δοκιμαζόμενο Αγρότη το οδήγησε μετά τις Γυμνασιακές και Πανεπιστημιακές Σπουδές του (Ανωτάτη Εμπορική) να δώσει εξετάσεις επιτυχώς και να εισαχθεί στην εποπτική υπηρεσία της Αγροτικής Τραπέζης στην οποία ανέλαβε υπηρεσία την 9η Φεβρουαρίου του έτους 1940, όπου και σταδιοδρόμησε και αναδείχθηκε ένας από τους καλύτερους λειτουργούς της. Σε όλη του τη μακρά στην Τράπεζα σταδιοδρομία του υποστήριξε με θέρμη και μαχητικότητα την Συνεταιριστική κίνηση και ιδεολογία γιατί πίστευε στο γνήσιο και ελεύθερο και Δημοκρατικό Συνεργατισμό. Ήταν από τα καλύτερα στελέχη της Συνεταιριστικής Υπηρεσίας και πολύ μορφωμένα που αγωνίσθηκαν για την επικράτηση του ελεύθερου, δημοκρατικού και αυτοδιοικούμενου Συνεργατισμού. Υπηρέτησε διαδοχικά και Υποκ/ματα της ΑΤΕ Μεσσηνίας Ρεθύμνου, Αργινίου ως επόπτης Συναιτερισμών, όπου με απόφαση του Διοικητού της Αγροτικής Τραπέζης ορίζεται ως Αναπληρωτής Επιθ/τής Συν/σμών της Επιθεωρήσεως (13ης) Αργινίου.

Οι προαγωγές του από του βαθμού του Υπολογιστού μέχρι και του βαθμού του τμηματάρχου Α' γίνονται πάντοτε κατ' απόλυτη εκλογή. Τον Ιούνιο του έτους 1963 τοποθετείται από το Αργίνιο στην Κοζάνη ως Προϊστάμενος Επιθεωρητής της 8ης Επιθεώρησης Συν/σμών Κοζάνης και τον Ιούλιο 1964, μετατίθεται στο Κεντρικό Κατ/μα της Τραπέζης στη Διεύθυνση Συν/σμών ως Προϊστάμενος στο τμήμα Οργανώσεως και Νομιμοποίησεως Συν/κών οργανώσεων όπου υπηρέτησε και ανέπτυξε αξιόλογη δράση και ενεργητικότητα άξια για μίμηση. Υπήρξε από τα ιδρυτικά μέλη της εταιρείας των φίλων του Συνεργατισμού και μέλος της Διοικήσεως της Εταιρείας και έχει δημοσιεύσει διάφορα άρθρα με συνεταιριστικά θέματα όπως:

1. Ελληνικός Γεωργ. Συνεργατισμός και Εποπτική Υπηρεσία της ΑΤΕ.
2. Αδυναμίες του Γεωργικού Συνεργατισμού.
3. Οι Γεωργικοί Συνεταιρισμοί
4. Εξελίξεις εις τον θεσμόν του Γεωργικού Συνεταιρισμού,

Επίσης υπηρέτησε ως έφεδρος Αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού και έλαβε μέρος στον Αλβανικό πόλεμο τιμηθείς με Μετάλλιο. Η πλούσια δράση του τόσο στο Συνεταιριστικό, όσο και τον Εθνικό και Κοινωνικό τομέα ήταν τέτοια που η θύμησή του θα τον φέρνει πάντα κοντά μας.

Αιωνία Σου η μνήμη, Συμφοιτητή, Συνάδελφε και Φίλε.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ
(ΙΣΕΜ)

Κεντρική διάθεση: ΙΣΕΜ, Γ. Γενναδίου 8 & Ακαδημίας, 106 78 Αθήνα,

Τηλ.: 38 21 785, 38 26 716, Φαξ: 38 25 739

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ

(Εισηγήσεις συνεδρίου), Αθήνα 1991, σελ. 192, Δρχ. 2.000

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΤΟ ΕΤΟΣ 2000

του A.F. Laidlaw

*Πρόλογος στην ελληνική έκδοση από τον B. Thordarson,
Γεν. Διευθυντή της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης
Απόδοση στην ελληνική: Π. Κολύρης - Κ. Παπαγεωργίου
Αθήνα 1994, σελ. 108, δρχ. 1500*

**ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΘΕΩΡΗΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΥ ΘΕΣΜΟΥ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

(Εισηγήσεις συνεδρίου)

Αθήνα 1995, σελ. 208, δρχ. 2000

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

μελέτη του Αν. Καθηγητή Π. Σπαθή

Αθήνα 1995, σελ. 32, δρχ. 1000

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ

του Dr. Ian MacPherson

Πρόλογος ελληνικής έκδοσης: Β. Thordarson

Εισαγωγή ελληνικής έκδοσης: Καθ. Δ. Μαυρογιαννης

Μετάφραση : Καθ. Κ. Παπαγεωργίου

Αθήνα, 1997, σελ. 96, δρχ. 1000

«SINETERISTIKI PORIA»

COOPERATIVE REVIEW

Published by the «FRIENDS OF COOPERATION SOCIETY»,
25 Koumoundourou Str., 104 37 Athens Greece.

CONTENTS OF No 46/1996

	Page
☐ A. Korakas: <i>Which are the orientations of the C.A.P.?</i>	65
☐ N. Martinos, C. Papageorgiou, N Maraveyas: <i>Agricultural sector and agricultural policy: Problems and prospects</i>	75
☐ C.L. Papageorgiou: <i>Problems of the agricultural sector and some considerations for resolving them</i>	91
☐ C.L. Papageorgiou: <i>The necessity and the potential of cooperatives</i>	111
☐ Resolution adopted by the General Assembly of the United Nations: <i>«The role of cooperatives in the light of new economic and social trends»</i>	119
☐ G. Sellianakis: <i>Animal husbandry</i>	121
☐ New books	124
☐ Obituaries: <i>Manolis Sopasakis</i>	125

«ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ»

ΔΡΑΣΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ

**Τρίμηνη έκδοση του Επιστημονικού - Ιδεολογικού Σωματίου
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ**

Γραφεία: Κουμουνδούρου 25 (4ος όροφος) Αθήνα 10437 (τηλ. 5247.162)

Ιδιοκτησία - Έκδοση: Εταιρείας των Φίλων του Συνεργατισμού

Υπεύθυνος κατά νόμο: Κώστας Παπαγεωργίου, Θησέως 10, Μαρούσι
151.24 - Αθήνα - Τηλ. 8027.807

Συντακτ. Επιτροπή: Γ. Δασκάλου, Β. Δημητριάδου, Ο. Καμινάρη,
Χ. Κανελλακόπουλος, Κ. Παπαγεωργίου

Εισφορές : Για Νομικά Πρόσωπα δρχ. 3.000.

Για φυσικά πρόσωπα δρχ. 2.000 Για φοιτητές δρχ. 1.000

Εμβάσματα: Στον Ταμία κ. Νικ. Πατρίκιο, οδός Καλλιρχής 12
Αθήνα 117.43 (τηλ. 9226.777)

Τυπογραφείο: Νικήτα Κ. Καράλη, Γερανίου 7 - Τηλ. 5233.965

Κυκλοφορία Δεκέμβριος 1997

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΑΠΛΟΤΗΤΑΣ

Συνδετήρας.

Ένα πολυσύνθετο... απλό «εργαλείο».

Λιτό, λειτουργικό, έξυπνο, σίγουρο, ξεχωριστό, οικονομικό,
αποτελεσματικό, αζεπέραστο...

Κάπως έτσι φανταζόμαστε στη ΣΥΝΕΔΙΑ τη Διαφήμιση και κάπως
έτσι προσπαθούμε να την αξιοποιούμε καλύτερα.

Κάπως έτσι, κοντά της, μάθαμε να ΣΥΝΔΕΟΥΜΕ ΤΟ ΑΠΛΟ ΜΕ ΤΟ
ΧΡΗΣΙΜΟ.

SYNEDIA S.A.

ADVERTISING

Καλλιρρόης 103 & Λεωφ. Συγγρού, 176 71 Καλλιθέα - Αθήνα

Τηλεφωνικό Κέντρο: 9213370, Fax: 9213045

Στην Ελλάδα της Ευρώπης, στον κόσμο του 2000
υπάρχει μία εταιρία

ΤΟΣΟ ΜΕΓΑΛΗ

για να σας προσφέρει σύγχρονα προγράμματα
που ταιριαζουν στις ανάγκες σας

ΟΣΟ ΚΑΙ ΦΙΛΙΚΗ

για να είναι δίπλα σας κάθε στιγμή με σιγουριά.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ

Μια Εταιρία σύγχρονη, δυναμική και ανθρωπινή.

Με ένα πλήθος πρωτοποριακών και εξειδικευμένων προγραμμάτων
που αγκαλιάζει τις ανάγκες σας.

ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ

- ΦΩΤΙΑΣ
- ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ
- ΑΤΩΜΑΚΩΝ
- ΟΜΑΔΙΚΩΝ
- ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΕΞΟΧΩΣΜΟΥ
- ΚΑΘΥΠΙΩ
- ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
- ΑΥΤΟΜΟΒΙΛΙΩΝ
- ΣΚΑΦΩΝ
- ΥΔΑΤΟΚΑΛΑΜΠΕΤΕΣΩΝ
- ΣΥΜΒΟΛΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
- Δ. ΟΥΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΙΟΥΣΗΣ
- ΕΞΕΙΔΙΚΥΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
- ΟΡΘΩΚΗΣΙΑ
- ΝΕΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑ
- ΑΓΕΣ ΣΕΛΙΑ ΚΕΡΣΩΝ
- ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ
- ΤΑΞΙΔΙΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ
- ΜΟΚΙΑ ΣΕΙΑ

ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

ΠΡΟΪΟΝΤΑ

- ΛΕΑΣΙΝΓ
- ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΑΡΤΑ
- ΑΝΟΙΧΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

**ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ**
ΚΟΝΤΑ ΣΑΣ ΟΤΙ ΚΙ ΑΝ ΤΥΧΕΙ

ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

ΚΕΝΤΡΟΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ Α. Σπυριδίου 160, 171 21 Ν. Ζωρρού

Τηλ.: (01) 9358 612, 9358 712, 9358 813, 9358 902, ΤΕΛ: 223 004 ΑΘΗΝΑ GR, FAX: 1071 9358 924